

IRODALMI  
MŰVÉSZETI  
ÉS  
HELYTÖRTÉNETI  
SZEMLE

# Paksi Tükör

XII. ÉVFOLYAM, 2-3. SZÁM, 2005 SZEPTEMBERE

## ÍZELÍTŐ

II. Rákóczi Ferenc-szabadságharc eseményei környékünkön 1704-1706. évig

József Attila-emlékév 2005

Don-kanyar  
Tolnai katonák a jobb parti védővonalban

Olvasói levél  
...avagy gondolatok egy Holocaust-tanulmány margójára

Paksi költők versei

József Attilára emlékeztünk

Majoros Irén Erzsébet és a versek

Magyar kézművesek válogatott alkotásai

Paks feketén fehérén - Molnár Gyula fotói

Molnár Gyula: Paks feketén-fehéren  
Hajdú János polgármester könyvbemutatója

Régi konyha, régi recept - illatozó sütemény

Paks sajtótörténete II.

Nagyné Hajdú Júlia kiállítása

Voronyezsi látogatás





## II. Rákóczi Ferenc-szabadságharc eseményei környékünkön 1704–1706. évig

A médiában keveset foglalkoznak a 300. évfordulón a szabadságharccal. Igen jelentős, hogy ekkor akarta kiharcolni a történelemben először Magyarország függetlenségét, önállóságát, elszakadva Ausztriától. Mint Rákóczi írja emlékirataiban: Magyarországot „Törvényekkel biztosított szabadságaitól megfosztották és egy idegen nemzet uralma alá vetették. Anyyira, hogy a nemzet minden rendje érezte csapásait. A törvényt nem ismerő uralomvágy, mindenre kiterjedt”. „Újra letelepedtem hazámban, amelynek sok egyedi sérelme, és még inkább közös sérelme jobban megérezte nekem, milyen elnyomás alatt nyögött a haza.” Rákóczi nem volt trónra vagy egyéb hatalomra vágyó, hiszen az ország legnagyobb birtokosa volt, nem is bosszúvágy hajtotta, csak az volt a célja, hogy hazáját az idegen járom alól felszabadítsa. Nem akarok itt részleteiben foglalkozni a szabadságharccal. Csupán azokat az eseményeket, tényeket óhajtom leírni, melyeket a történetírók nemigen, vagy csak felületesen foglalkoztak. Tudják meg a helyi emberek, milyen embert próbáló harcok folytak környékünkön, és becsüljék meg, tartsák rendben azokat a fellelhető helyeket, megmaradt erődítményeket, mint az imsósi sáncok vagy a Rákóczi-tábor nyomai. Ne tűnjenek el, ne maradjanak feledésben. A Bottyán-kopjafa táján járva gondoljanak vissza az ismert és ismeretlen hősökre, akik életüket adták a hazáért, a magyar nép szabadságáért. Idézzük hát fel az eseményeket, melyek környékünkön 1704 januárjában kezdődtek.

1704. január 17-én Rákóczi utasítására Deák Ferenc és Ilosvai Imre csapataival átkel a befagyott Dunán, és megveri Kreutz császári tábornokot és Monasterly rác vajdát, elfoglalja a dunaföldvári várat. Nem sokáig lesz a vár Rákócziék kezén, ugyanis ez a vár és a dunai átkelőhely hadi szempontból igen jelentős lévén, a császári sereg 1704. április 24-én visszafoglalja a várat, és igen erős őrséggel, ágyúkkal, lovasokkal erősíti meg. Rákóczi csapataival táborozásnál sehol sem helyezkedtek el a falvakban, lakott helyeken belül. Mindenütt a táborok a helységek mellett voltak. Tábornak nagyon megfelelt a török időkben nagy létszámú Imsós falu. A törökök kiűzése után az itt lakók visszaköltöztek régi lakhelyeikre, földjeikre. Imsós ekkor már pusztává zsugorodott össze, és alig lakták. A házak helyei, romjai a legmagasabb részekén voltak, kiválóan alkalmasak egy nagy létszámú tábor alakítására. A félsziget a Duna által a nagy imsósi kanyarulattal, védve volt az esetleges támadásokkal szemben. Valószínű, ezért jelölték ki ide a tábor helyét, mely védett hely volt, és nagyon közel az építendő imsósi sáncok, a Duna-híd védelmére, a Duna jobb oldali részén a hídfőnél készítenő erőd és Lussonium római vár romjaira építendő várerőd és nem utolsó sorban a híd építéséhez. Nagy létszámú munkás kellett ezekhez az építkezésekhez. Ekkora tömeget nem lehetett volna naponta Ordasról Imsósra szállítani vagy gyalogoltatni. Itt, ezen az alkalmas helyen tervezték, és helyezték el őket. Tehát, hogy az imsósi tábor nem Ordason volt, ezt bizonyítják ezen tények és a helyszínen ma is megtalálható sátor és házikók, viskók helyei. Imsós helytörténetében ezeket a körülményeket részletesen leírtam.

A Rákóczi-szabadságharc bukása után Imsós pusztá egész az 1930-as évekig létezett. Az átkelőhely miatt kocsmája is volt, melyet a dunapatajiai béreltek a kalocsai érsekségi főkáptalantól. Ennyit előre az ordasi, imsósi Rákóczi-tábor bizonyításáról, de nézzük tovább a kuruc időket, mert ezek tették községünket történelmi helyé, a római kor után.

Rákóczi 1704. április 30-án érkezik meg Imsósra, és itt táborozik május 26-ig. Emlékirataiban így ír erről: „Megérkezve Imsósra, ahol a Duna nagyon keskeny, néhány csónakon átszállítottam a

nyergeket, négyezer válogatott lovast átúsztattam a folyón és parancsnokságukat Forgách grófra bízom. Udvaromon kívül csak a Duna-Tisza közötti csapatok maradtak velem. Azt gondoltam, hogy nehézségeket támasztok majd, ha megmaradok szándékom mellett, és át akarok kelni a Dunán és így elszakítom katonáimat lakhelyeiktől.”

Az imsósi tábort miért nevezik a történetírók ordasi tábornak? Azért, mert Ordashoz tartozott közigazgatásilag az Imsósi erdő mint községhatár. A tábor pontos helye ismert. Bizonyított Rákóczi sátorának pontos helye is. Ennek kapcsán írom le ezt a történetet, melyet több történetíró is megírt: az osztrák főtisztek bérgyilkossal egyszer kíséreltek meg Rákóczi ellen merényletet, egy császári osztrák hadnagyot béreltek fel, hogy gyilkolja meg Rákóczit. Az őnök azonban elfogták, és Ordas fő-utcáján, a Malom utcában törték kerékbe.

Az imsósi táborban egy nagy körárokkal vették körül sátrát. A többi sátorhelyen, házak helyén sehol nincs ilyen árokrendszer. Ez bizonyítja, hogy Rákóczi sátrának hol volt a helye. A bérgyilkosság óta még jobban védték Rákóczit, ezért vették körül sátrát egy árokrendszerrel, melyen személy sem gyalog, sem lovon nem tudott átjutni.

A „Rákóczi Szabadságharc történetének dokumentumai” könyv 1703-1704. Bánkúti Imre munkája. Miskolc, 1989.

A Duna-ordasi táborban (Imsóson) keltezett levelek:

73. old. 1704.V.02.	Rákóczi levele Borsod vármegyéhez
75-76. old. 1704.V.03-án	7 db levelet keltezett itt.
77. old. 1704.V.04.	1 levelet Borsod vármegyének írt.
78. old. 1704.V.08.	1 levelet írt.
78. old. 1704.V.08.	1 levelet írt.
79. old. 1704.V.09.	2 levelet írt.
80. old. 1704.V.10.	4 levelet írt.
81-82. old. 1704.V.16.	1 levelet írt.
83. old. 1704.V.18.	1 levelet írt.
83-84-85. old. 1704.V.19.	2 levelet írt.
86. old. 1704.V.20.	1 levelet írt.
86-87. old. 1704.V.21.	2 levelet írt.
87. old. 1704.V.24.	1 levelet írt.

A következő könyv dokumentálja Rákóczi vezérkarának leveleit. Hol úgy írják, hogy Duna-Ordas, hol Imsósból keltezik. Ezen levelek is bizonyítják, hogy a tábor Imsósban volt.

Kecskemét város és környéke

Iratok a Rákóczi Szabadságharcból I-II. kötet, Bánkúti Imre, Kecskemét, 1994.

1. Ordasi Tábor 1704. május 1. Rákóczi-levelek Kecskemét városának
2. Duna-ordasi tábor 1704.V.4. Korponay János Kecskemét bírának
3. Duna-ordasi tábor 1704.V.5. Antal Deák levelek Kecskeméthez
4. Duna-Ordas 1704.V.6. Darvas Ferenc főcommissárius Kecskemét bírójához
5. Ordasi tábor 1704.V.7. II. Rákóczi Ferenc instrukciója Temesvárra
6. Duna-ordasi tábor 1704.V.11. Darvas Ferenc főcommissárius Kecskemét városához
7. Duna-ordasi tábor 1704.V.11. Darvas Ferenc hadi főcommissarius Kecskeméthez
8. Duna-ordasi tábor 1704.V.12. Vay Ádám levele Kecskemét vezetőinek
9. Ordas 1704.V.13. Vay Ádám levele II. Rákóczi Ferenc nevében Kecskemétnek
10. Duna-ordasi tábor 1704.V.13. Pápai János levelek Kecskemét városához
11. Duna-ordasi tábor 1704.V.14. Somogyi Péter hadi commissárius levele Kecskemét vezetőihez

12. Duna-ordasi tábor 1704.V.15. Vay Ádám Kecskemét város vezetőihez
13. Duna-ordasi tábor 1704.V.16. Somogyi Péter hadi commisárius Kecskemét város bíráihoz
14. Duna-ordasi tábor 1704.V.21. Karl Bremcz őrnagy Kecskemét városaihoz
15. Duna-parti tábor Ordasnál 1704.V.9. II. Rákóczi Ferenc fejedelem pátens nyílt parancsa Kecskeméthez
16. Duna-Ordas 1704.V.21. Ismeretlen levélíró Kecskemét városának.

Bottyán János több levelet keltezett Imsósban. Nézzünk egyet: egy felhívásszerű levél az alföldi helységeknek:

„Minden késedelem nélkül erre Pataj és Imsós felé éjjel és nappal siessenek jönni sietve.

Imsós die 13 marcius Anó 1705.

Bottyán János generális”

Meg kívánom jegyezni, hogy Ordast semmi feljegyzésben, sem régi térképeken Duna-Ordasnak nem nevezik. Ordasról nem lehetett volna naponta járni az imsósi sáncokat, és Bottyán várát építeni. Itt helyben volt az ellátórendszer is. A kalocsai érsekség 1822. évben készített térképén a kettes számú erődrendszert „kardinális konyhának” tünteti fel. Nyilván itt volt a vár, a híd az imsósi sáncoknak, azok építőinek az ellátórendszere, a konyha, Csajági János levelében említett magazinális ház stb. Rákóczi 1704. május 27-én már a dunaföldvári táborban volt, ott keltezett levelet, de ettől függetlenül maga a tábor megmaradt Imsósban. Ide telepedtek a későbbiekben három megyéből érkező munkások, akik részint robotban, részint némi napszámért építették a hármasszoros védőrendszert és az Imsóst Kömlőddel összekötő hidat.

Az első Duna-hidat már 1704-ben kezdték építeni Dunaföldvárnál. Rákóczi maga akarta vezetni a dunántúli hadjáratot, a harci események azonban nem így alakultak.

1704. május elején Forgách Simon és Károlyi Sándor csapatai Imsósnál átkeltek a Dunán, elkezdődött a dunántúli hadjárat. Imsósnál ekkor már úgy határozott Rákóczi, hogy ide kell az új hidat felépíteni. A hídépítés nagy erővel megkezdődött. Az alföldi városokból, Kecskemétről, Ceglédről, Nagykőrösről rendeltek sok embert a munkához. Ekkor Rákóczi csapatai Solton, Imsóson és Dunapatajnál táboroztak.

A dunántúli hadjárat nem sikerült. Forgách serege a Dunán átjutva Dunaföldvárnál Soltra és az ottani táborba gyülekezett. Károlyi maradék serege szeptember elején Dunaföldvárnál és Imsósnál kelt át a Dunán, amivel tudtak, sokan nádkévéken úsztak át, hogy az üldöző csapatok ne tudják őket követni. Ekkor még nem álltak az imsósi sáncok. 1705. január végén Rákóczi elrendelte, hogy a dunaföldvári híd elemeit és az anyagot, ami a híd építéséhez kell, úsztassák a Dunán lejjebb, az imsósi híd építéséhez Soltról.

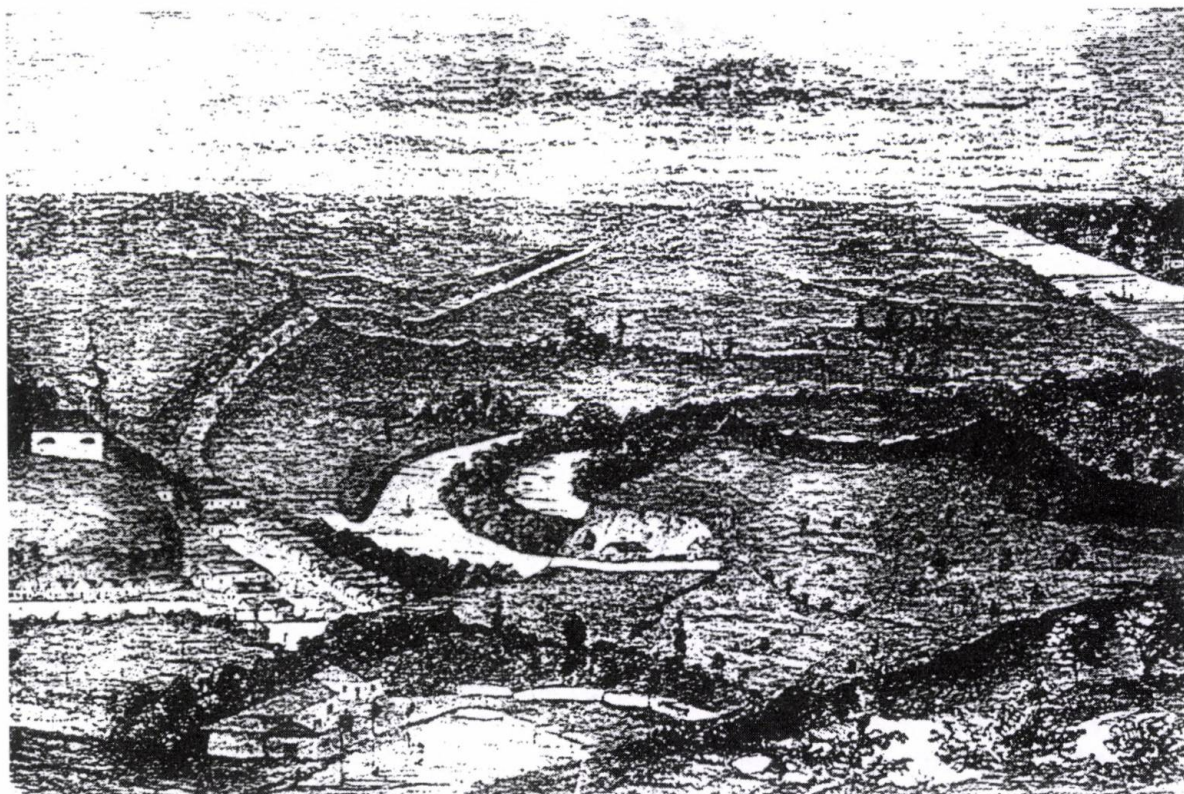
A híd Saint Just francia hadmérnök segítségével, és Le Maire hadmérnök brigadéros ellenőrzése mellett nagy gyorsasággal épült. A híd védelmére a Duna bal partján építették az imsósi sáncokat, ezek redaut sáncokkal, pollizádokkal készültek. A védőrendszer építésében Bottyán János is tevékenyen részt vett.

A másik erődítmény a híd jobb oldali végénél épült, a kömlődi hegy aljában, a Duna-parton. Ezt a védőrendszert 6 üteg védte. A harmadik a fellegrát alkotó fő erőd a hegytetőn, a Lussonium és a hunyadi kori vár romjaira épült. Ezt a nép Bottyán várának nevezte. A vár csak néhány ezer harcosra volt méretezve.

A munkálatoknál 6.000 katona, továbbá az alföldi városokból, Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd, Halas és a Kiskunság több helységéből érkeztek további munkások. Kalocsára, Paksra, Tolnára stb. arányosan kivetett munkások, robotosok százai jöttek.

A Dunaföldvárnál félig felépült hidat ide úsztatták le, és itt állították fel. Horgonyaik nem lévén, nagy vesszőből font kosarakat kővel megraktak, és ezekkel rögzítették az úszó hídrészeket. A fa- és deszkaanyagot Földvárról, Soltról, Szolnokról, míg a vasanyagokat a bányavárosokból hozták le. A híd két vége cölöpökön, gerendákon állt, a parti részeken.

Bottyán János brigadéros 1705 áprilisában már a „Gömlői sáncban” keltezi levelét. Májusban írott levelén már „Bottyán vára” olvasható. A vár 1705. május végére elkészült. Az építést Bottyán irányította, mivel a francia hadmérnökkel, Le Maire-vel igen összeveszett, úgyhogy a francia el is hagyta a várépítés helyét. Ő ugyanis a várat védőszárnyakkal akarta kiépíteni, ezt Bottyán ellenezte, és ezen összevesztek. (Pedig mennyire igaza volt a francia mérnöknek.) Rákóczi ezért igen megdorgálta levélben: „Ne üsse dolgát az insinvére ügyébe”, de ez már nem segített az építésen. A levelet Vay Ádám hozta, de hogy kedvét ne szegje Bottyánnak, a levelet nem is adta át. A levél további része így szól: „Nagy kedvetlenséggel értvén, hogy az odaküldött insinvérrel, nemcsak becstelenül bánt, hanem mindenben ellenkezőt cselekedett. Parancsoltatik másszor olyanokban, amihez nem tanult és nem ért hivatalján kívül való állapotban magát ne avassa.” Vay Ádám 1705. május 6-án így írt Rákóczinak: „Az hidnak míg a sebesén egyhamar adja hijja, negyednap alatt készül”. Bottyánt beszámolójában csak dicséri. „Bizonya csak néha tudának vele bánni, s néha szenvedni is ... igaz néha indiscrete, kemény: de néha okot is adnak reá neki.”



Bottyán vára Kömlőd mellett, Tolna vármegyében

1705. május elején az épülő Bottyán-várat a németek megtámadták. Bottyán ekkor Székesfehérváron, majd Budán, a rácvárosban harcolt. Elfogta az utánpótlást Budára szállító egységet, és nagy zsákmánnyal tért haza várába. A támadást Bottyán katonái visszaverték, és elűzték a németeket.

Május végén Bottyán vára készen volt. Sinnai Mihály ezredes ekkor tett esküt a vár védelmére. Megfogadván, hogy onnan el nem távozik, a várat fel nem adja, amíg onnan ki nem vonszolják.

Június 4-én Bottyán csapatai és Eszterházy Dániel serege, mintegy 8.000 fős csapatával körülvették Dunaföldvár várát. Eszterházy csapatai délről, az alsó tónál, míg Bottyán a felső tónál, északról támadott. Az ostrom 5-9-ig tartott, de csak a külső várat tudták elfoglalni. A császári felmentő sereg Glöckelsperg vezetésével mintegy 8.000 fős sereggel elindult Földvár felé. Ennek hírére

megijedvén, vagy mint Rákóczi írja, „meghódulván” 15-16-án visszavonta csapatait. Eszterházy az imsósi hídon át az imsósi sáncokba, majd Soltra vonult el.

Ezért Bottyán kénytelen volt visszavonulni, de ő csak Bottyán várában akarta bevárni az ellenséget. Itt 18-án este haditanácsot tartottak, ahol megbeszélték a kilátástalan harcot. A várban ugyanis nem volt elegendő víz és élelmiszer. Létszámuk is igen kevés volt, a 8.000 főre becsült túlerővel szemben. Ezért Bottyán nagy tette szánta el magát: 400 fős lovas csapatával a gyűrűsi völgyön felfejlődve Leányvárnál oldalba támadta Glöckelsperg csapatát. A túlerővel szemben esélyük sem volt a győzelemre. Többen elvesztek, megsebesültek. Maga Bottyán is csak hő lovasainak köszönhette életét, akik kivágták az ellenség soraiból. Combján puskalövés érte, arcán kardvágást kapott. Katonái várába, majd 20-án, az ostrom megkezdésekor Imsósba vitték Turcsányi hadnagy az ostrom megkezdése előtt dezertált a császári seregbe, és elárulta a várvédők szorult helyzetét, amit az előző este a haditanácsban megbeszéltek. A várat Szinnay Mihály, Csajági János, Farkas százados, Horváth Tamás védték hajdúikkal. Glöckelsperg Budáról hozatott mozsárágyúkat, faltörőket, amiket a paksi hegyoldalon állított fel. A vár védői lötték soraikat, és több ágyút és tüzért lelőttek. De a túlerővel szemben tehetetlenek voltak. Maga Bottyán teljesen kiesett sebesülése miatt a harcok irányításából. A vár védelmét Csajági Jánosra bízta. Az ágyúzástól rettenetesen megrémült a védősereg, és hanyatt-homlok menekült a hídon át Imsósba. Csajági karddal és pisztollyal a kezében kényszerítette őket vissza a várba.

Le Maire is megírta visszaemlékezéseit a magyarországi harcokról, így Bottyánt is nagyon szégyenletesen gyalázta. A vár védőit gyáva nyulaknak nevezte. Megemlíti viszont az ostrommal kapcsolatban egy franciátus (francia) barát haditettét. Ez a barát a császárt és a németeket nagyon gyűlölte, ezért kilépett a rendből, és katonának állt. Eszterházy Dániel seregében szolgált. Nagyon megharagudott Eszterházyra, hogy gyáván cserbenhagyta Bottyánt. Szidta a vár védőit, akik eszeveszetten menekültek Imsósba az ágyútűz hallatára. Nem követte Eszterházyt Soltra. 300 tatárja élére állt, és a hídon keresztül az alsó-dunai erődöt a kömlödi oldalon visszafoglalta a németektől, soká tartották, több németet levágtak, és csak Csajági utasítására vonultak vissza az imsósi sáncokba. Ez a barát megfogadta, hogy a rendből való kilépését egy nagy hőstettel szerzi vissza. Ez megtörtént. Így később visszatért rendjébe, és itt élt haláláig.

A kurucok, a vár védői élelem és víz hiányában már Csajágit fenyegették. Csajági kénytelen volt 22-én éjjel a várat elhagyni, és a védőkkel Imsósba menni. Bottyánt Imsósból Soltra szállították, ott még részt vett Eszterházy haditanácsán és súlyos sebei miatt Kecskemétre vitték gyógykezelné. 23-án a németek ágyúkkal lötték az imsósi sáncokat, a hídon átvonulva a sáncokból is kiverték a kurucokat. Rákóczi parancsára Eszterházy Dániel csapatával Imsósba vonult, és visszafoglalta az imsósi sáncokat. A császáriak a rommá lött várba húzódtak vissza.

Bottyán várának, az imsósi sáncoknak elestében, elvesztésében meg kell említeni még egy befolyásoló tényezőt, ami esetleg győzelemre is vihette volna a veszített csapatát. Rákóczi Bottyán megsegítésére még időben küldte a császáriaktól megszökött és Rákóczira hűséget esküdt Karl Bremmer ezredest 2.000 fős jól felfegyverzett, a németektől átszökött gyalogezredével. Bremmer azonban csapatával tudatosan késett. Nem ért időben oda a harcok helyszínére. Ezért az árulását Rákóczi 1705. szeptember 23-án Széchényben főbe lövette.

A híd szét volt szakítva, hogy azon közlekedni ne lehessen. Rákóczi utasítására június 29-én bontotta le Eszterházy Dániel.

A maradék parti részeket pedig felrobbantották. A császáriak visszavonultak Budára. Bottyán várába és Dunaföldváron erős őrséget hagytak a várakban. Az imsósi sáncokat elöntötte az ekkor érkező „zöld ár”, nem kellett azokat lebontani. Hellepront ezredes erre utasítást kapott Rákóczitól, aki ekkor Kalocsán állomásozott csapataival, de mint írja is Rákóczinak, az imsósi sáncokat elmosta a víz. (Árkai ugyan megtelhettek vízzel, de maradványai még ma is jól kivehetők egyes részekén, tehát nem lettek lebontva.) Az 1822. évben készült kalocsai érsekségi levéltárban őrzött térképen, mint „Sáncpart” van feltüntetve.

Bottyán 1705 szeptemberében készült fel Földvár ostromára. Seregszállító hajókat készítte

tett, ezeket Soltra szállította. November 4-én indult el Kecskemétről, a földvári alsórévről keltek át a Dunán csapataival. 5-én hajnalban egyetlen rohammal elfoglalta Földvár várát. Ekkor csapatait felsorakoztatva szemlét és haditanácsot tartott. Csapatait 3 részre osztotta:

1. Az első részt Hellepront János és Balogh Ádám vezetésére bízta. Azt a parancsot kapták, hogy délre fordulva foglalják vissza Bottyán várát, hagyjanak benne őrséget, és tovább vonulva foglalják vissza Pécsét és Siklóst. A Bottyán-vár visszafoglalása 6-án megtörtént.

2. A sereg másik része a móri völgyön Komáromba ment. Előtte elfoglalta Pannonhalmát, keresztültört Pálffy által megszabott Rába-vonalon, meghódította a Rábaközt, Kőszeg alatt az alsó hadosztállyal egyesüljön.

3. Míg ő maga a derék hadakkal Simontornyát, Palotát, Tatát és Pápát beveszi.

Tehát megkezdődött az újabb dunántúli hadjárat, melyet már sok író leírt, én itt nem óhajtok vele foglalkozni. A lényeg, hogy Bottyán János, ha kis időre is, de elfoglalta a Dunántúl nagy részét, és egész Sopronig jutott el.

1706. január-februárban ismét a Földvár-Solt közti hidat kezdik építeni. Bottyán serege azonban Igalnál vereséget szenvedett február 14-én, és a Bottyán-várba menekültek. A császáriak megostromolták a várat. A kurucok nem tudták a túlerővel szemben megvédeni a gyengén felszerelt várat, így kitörték, és Földvára vonultak. A németekkel együtt lévő rácok a várba menekült lakosokat, főleg öregeket, asszonyokat és gyerekeket, mind legyilkolták. A vár sáncát lerombolták és elhagyták, majd Szlovénia felé elvonultak.

A várat többé nem építette fel senki. Ez lett a vége Bottyán várának Kömlődön. Ezzel értek véget Kömlődnél a kuruc-labanc harcok, melyek történelmileg híressé, ismertté tették Kömlőd nevét Magyarországon.

A Rákóczi szabadságharc történetének feldolgozása hosszú múltra tekint vissza. Rákóczi és a kuruc vitézek levelezésének és egyéb dokumentumoknak feldolgozásával, hatalmas anyaggal már sok történész foglalkozott. A szabadságharc rendkívül bonyolult, gyakran követhetetlen epizódjait a történeti irodalom már sokoldalúan feldolgozta. A hadi események színtereit, a várakat, erődítéseket, sáncokat azonban csak éppen megemlítik, de közelebbről nem vizsgálták meg ezeket. A fő ok, hogy az írók a helyszíneken nemigen jártak. Ezeknek az objektumoknak nagy része 300 év alatt már eltűnt a felszínről, de nem mindenhol. A kömlődi dunai átkelőhely például egész a Duna átvágásáig, 1841-ig működött teljes forgalommal. A Duna átvágása után még kb. 10 évig, amíg helyenként a régi Duna-meder feltöltődött, kiszáradt, használták az átkelőhelyet. Később azonban már csak a paksi, zádori és a biskói rév működött. 1708. szeptember 21-én az árulással vádolt Bezerédyt és társait is Simontornyáról nem a solti, hanem az imsósi réven vitték át a Dunán. 1710 július végén a Dunántúlon maradt kuruc seregek Imsónál hajókon vonultak vissza a bal partra, október második felében a kurucok végleg elhagyták a solti sáncokat is. Az események már messze sodródtak Földvár-Solt-Kömlőd-Imsós térségéből. A várak, sáncok elhagyottakká váltak.

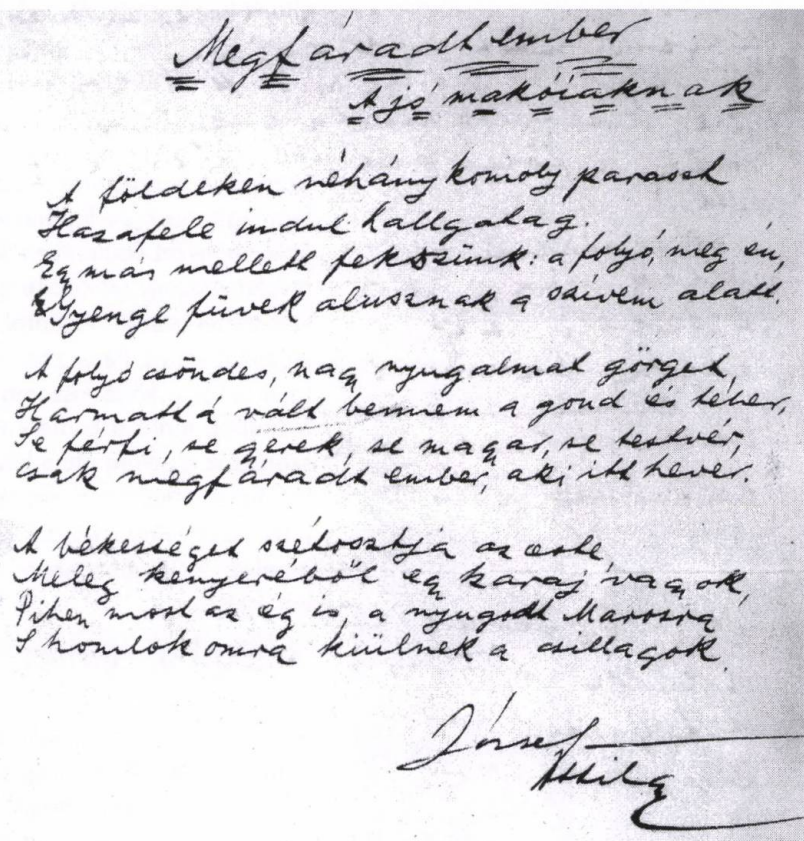
1711. május 1-jén a szatmári béke aláírásával vége szakadt a 8 éve tartó szabadságharcnak.

■ Hegedűs János



**József Attila** születésének 100. évfordulójának évében számos rendezvényen emlékeztek meg és méltatták a nagy költő életútját és munkásságát. Volt lehetőség paksi, makói és budapesti rendezvényen részt venni, ám jelen írásomban a számomra legkedvesebbről, a makói rendezvényről számolok be. A magyar múzeumok irodalomtörténészeinek országos konferenciáját Makón rendezték meg 2005. április 14-15-én. Ez a konferencia szerves része volt a makói József Attila centenáriumi ünneppsorozatnak, amely április 10-én kezdődött Tar István József Attila szobrának újraavatásával. A centenáriumi rendezvények keretében több kiadvány is megjelent Makón, amelyeket ünnepélyes körülmények közepette mutattak be a város lakóinak. Ilyen kiadvány a „Makói História”, a József Attila Múzeum kulturális lapja, vagy a Marosvidék, amely Makó és térsége kulturális folyóirata. A Makói História 2005. 1-2. öszszevont száma természetesen József Attila emlékszám, mint ahogyan a Marosvidék 2005. 1. száma is az. A Makói Hírek - a makói önkormányzat információs lapja - április 8-ai száma dr. Tóth Ferenc készülő monográfiájából közöl részletet, József Attila költődése Makóhoz címmel. Itt olvasható, hogy József Attila 1920. október 1-jén betegen érkezett Makóra. Gebe Mihály, az internátus igazgatója atyai gondoskodással azonnal a betegszobában helyezte el. A súlyos tüdőcsúcsshurut több hetes kórházi kezelést igényelt.

„Az ifjú József Attila személyiségének formálásában a makói éveknek meghatározó szerepe volt. Amire annyira vágyott, teljesült, szeretetben részesült. A gimnázium tanárai és az öreg barátok nemcsak emberségesen bántak vele, de szellemi éhségén is enyhítettek. Olyan benyomásokra tett itt szert, hogy Makót „Maros-menti Konstantinápolyknak” nevezte. Nem Bécsnek, nem Párizsnak, hanem Európa keleti fővárosának titulálta. Ez illet is az Elbán túli világba tartozó alföldi városra. Az útnak elindításában, a bátorításban, Ady és a Nyugat más költőinek, majd Juhász Gyula és Kassák költészetének korai elétárásában, a költői kibontakozásban Makónak döntő szerepe volt. A Makón töltött három esztendő költői tanulóéveinek tekintjük, de a „Megfáradt ember” című költeményével már följutott a Parnasszus egyik csúcsára is.”



## Megfáradt ember

A földeken néhány komoly paraszt hazafelé indul hallgatag. Egymás mellett fekszünk: a folyó meg én, gyenge füvek alusznak a szívem alatt.

A folyó csöndes, nagy nyugalmat görget, harmattá vált bennem a gond és teher, se férfi, se gyerek, se magyar, se testvér, csak megfáradt ember, aki itt hever.

A békességet szétosztja az este, meleg kenyerebből egy karaj vagyok, pihen most az ég is, a nyugodt Marosra s homlokomra kiülnek a csillagok.

(1923)

*A vers kézírata a makói József Attila Múzeum irodalomtörténeti gyűjteményében található, és ebből derül ki, hogy a költő "A jó makóiaknak" alcímmel írta ezt a versét.*



N. Horváth Béla válogatta, szerkesztette és állította össze az Eszmélet: In memoriam József Attila című kötetet, amelyet a József Attila Városi Könyvtárban mutattak be a nagyközönségnek április 13-án. A Petőfi Irodalmi Múzeum is új kiadvánnyal jelentkezett, amelyet az emlékkonferencián mutattak be, nevezetesen az „Idesereglik, ami tovatűnt” című fényképalbumot, amely József Attila valamennyi ismert fényképét gyűjti egy kötetbe. A kötetet Kovács Ida szerkesztette. Az emlékkonferencia első napi előadásai és a már felsorolt kiadványok lapozgatása valóban ünnepi hangulatba öltöztették a várost és a résztvevők lelkét.

Másnap, április 15-én, autóbusz-kirándulásra vitték az emlékkonferencia résztvevőit "József Attila nyomában Csongrád megyében" címmel. A tervezett útvonal: Kiszombor, Hódmezővásárhely és Szeged. A programok közül a kiszombori volt a legmeghatóbb és legbensőségebb. A községi önkormányzat épületében Szegvári Ernőné polgármester asszony üdvözölte a vendégeket, aki nagy szeretettel beszélt "Attiláról", ugyanis csak így emlegetik a költőt. Péter László nyugállományú egyetemi tanár a költő kiszombori kötődéséről tartott előadást, majd a konferencia résztvevői megkoszorúzták a Zöldfa utcai ház - itt lakott József Attila - falán elhelyezett emléktáblát. Ám kanyarodjunk vissza Péter László tanár úr előadásához, amelyet "A jámbor tehén" című vers felolvasásával kezdett.

## A jámbor tehén

A csorda megjött. Vén, rokkant kapukba piros leányzók állnak illeget. Várják az egyetlen tehenet. Friss széna barnul már a jászolukba.

Hozza adóját, sok zsíros tejet. Dús tőgye duzzadt, nagy szemére zúgva bögölyhad-köd telepszik. Lába durva. Fődísze rossz kolomp korcs szarv helyett.

Bőgve megáll szokott-kopott helyén. Most megfejik - a gyér fűből bő tej lett s tejét nyugodtan adja le szegény.

Lustán csámcsog jó-régi jászla mellett. Öreg jámbor bolond, de jó tehén - tavaly is, most is drága borjat ellett.

Ez a tehén nevesíthető, tudtuk meg a tanár úrtól, Pörgének hívták, és a Tölgyfa utca 404.-ben, ma a Tölgyfa utca 8. számú házban volt. Abban a házban, ahol József Attila 1922 nyarán házitanítoskodott, és időnként csőszködött. A "Medvetánc" című, 1934-ben megjelent kötet első verse - A jámbor tehén - kiszombori ihletésű, sőt még a második vers is, az "Éhség".

A vers végén kitört a nevetés a társaságból, ugyanis közben - vendéglátóink jóvoltából - nagyon finom pogácsát majszolt mindenki.

A kiszomboron írt verseket egy vonalas iskolai füzetbe írta József Attila, és hasonló kiadásban 1997-ben megjelentette a makói múzeum József Attila: Kiszombori versesfüzet-1922 címmel.

A költő első verseskötete Szegeden jelent meg 1922-ben, Szépség koldusa címmel, és az itt megjelent 45 versből 21 kiszombori születésű és ihletésű.

Hogyan került József Attila Kiszomborba? A választ a Curriculum vitae-ből olvasta fel Péter tanár úr:

"A gimnázium VI. osztályát színjelesen végeztem, jóllehet, pubertáskori zavarok miatt több ízben öngyilkosságot kíséreltem meg, hiszen valójában sem akkor, sem előzőleg nem állott fölvilágosító barátként mellettem senki sem. Már megjelentek első verseim is, 17 éves koromban írt költeményeimet a Nyugat publikálta. Csodagyerekeknek tartottak, pedig csak árva voltam.

A VI. osztály elvégzése után otthagytam a gimnáziumot, meg az internátust, mert elhagyottságomban nagyon tétlennek éreztem magamat: nem tanultam, mert a tanárok magyarázata után is tudtam a leckét, hiszen erről jeles bizonyítványom is tanúskodott.

Kukoricacsősznek, mezei napszámosnak mentem Kiszomborra és házitanítónak szegődtem el."

Itt mai szóval szólva, egy kicsit csúsztatott József Attila, mondta Péter László tanár úr, mert a sorrend nem így volt. Házitanítónak jött ide, és mellékesen szívességből vagy segítségképpen ment el az egyik vagy másik házhoz, ahol tanítoskodott. Hagymát is szedett egy vagy két napig, de állítólag nagyon feltörte a kezét a kapa. A kukoricacsőszséggel kapcsolatban a tanár úr elmondta, hogy amikor az ötvenes években Szőregről Makóra járt mint múzeumigazgató, ő is látta azokat a hatalmas varjúseregeket, amelyek nyaranta a Bánátból érkeve ellepték az országút és a Maros-töltés között lévő kukoricásokat. Szinte feketéllett a varjaktól a föld. Ezeket a varjakat kellett elűznie Attilának "zengő cinnel", ahogy a vers mondja. Viszont vita van abban, hogy ez bádogganna volt-e, vagy egy rossz tepsí. A funkciónak viszont megfelelt, ezzel szolgálta meg Attila azt a kvártélyt és kosztot, amit kapott.

Kvártélyban mindig a Zöldfa u. 404.-ben volt, de kosztolni másik családnál is eljárt.

Két zombori lányt, Faragó Macát és Kis Ilonkát korrepetálta matematikából, mert a lányok az 5. osztályban megbuktak. A Zöldfa utcai házról a következőket mondta Péter László: a ház talán még a szabadságharc alatt épült. A ház tulajdonosa Kis Andrásné volt. A tanár úr mindkét családot ismerte, de nem abból az időből, és nem Zomborról, hanem Szőregről, ahol máig is lakik, ugyanis mindkét család később Szőregre költözött. Kis néni a velük szembeni házba költözött, és a tanár úr édesanyjának a legjobb barátnője lett. A Kis család közben kiment

## Éhség

A gép megállt. Elfáradt por kering fölötte, mint az őszi köd meg pára, s rászáll az emberek hajlott nyakára, kik esznek most. Átizzadt szennyes ing

hűl a vállukra. Fal, fal egyre mind. Kenyér s uborka az ebédjük mára s mind úgy eszik, ne vesszen csöpp se kárba s hogy jót harap s hozzáharap megint.

Már nem törődnek semmit az idővel. A harapások majdnem összeesnek, de jól megrágnak minden falatot.

Egészséges, még jó paraszttüdővel szívják, rágják a port, szénaszagot s csak esznek, esznek, nem beszélnek, esznek.

Amerikába, Kis András kinn is maradt, ám Kis néni a három gyerekekkel hazajött, és a három hold földjükből éldegéltek, amikor 1922-ben József Attila Kiszomborra érkezett. Megtudhatjuk azt is, hogy Kis Ilonka később Amerikába költözött, ott is halt meg, Kis néni pedig 1946-ban Szőregen. Kis Mária Hortenzia - Hortenzia az apácai neve - megírta Kiszombor történetét, amelyet hasonmás kiadásban újra kiadtak néhány éve. A harmadik gyerek, Kis Ferenc pedig pap volt a Csanád megyei egyházmegyében, utoljára Tiszaszigeten, Szőreg mellett.

József Attila másik tanítványa Faragó Maca volt, akinek apja Faragó János, községi irodatiszt volt 1944 előtt, elvette a falu leggazdagabb szerb kocsmárosának a lányát, majd 1945 után a szegedi járás párttitkára volt. Faragó Maca húga férjhez ment Simon Ferenc boglárhoz, és Pálházán laktak.

Tehát az említett két lányt tanította József Attila Kiszomboron, ám arról nem szól a krónika, milyen sikerrel. A már említett „Kiszombori versek” két ciklust alkotnak, egy tragikus és egy idillikus. A szomorú és tragikus ciklusba tartozik például „A gép elkapta” című vers, amelynek élménye itt érte a költőt.



## A gép elkapta

A gép elkapta. Messze fröccsent vére,  
fehéren hullott földre a feje.

(A férgék közt lesz immár a helye.)  
S letették kinn az udvar hús kövére.

Örök lett munkás két kezének éje.  
Írígyen nézte sok bús halvány arc,  
az ő kezökben ég tovább a harc:  
a sok gyerekcsáj vár a kis kenyérre.

Megáll egy percre a dolog zaja,  
elszáll egy ember könnyes sóhaja,  
két éhes gyermek ágyán felriad.

A gép megindul újra zakatolva  
s megy minden, mintha mi se történt volna:  
a földön még elég ember marad.

Talán az egész ciklus summázata a szintén Kiszomboron született "Fiatal életek indulója".

## Fiatal életek indulója

Apáink mindig robotoltak,  
hogy lenne enni kevés kenyérünk,  
bús kedvvel, daccal, de dologban voltak,  
az isten se törődött velünk.

De felnőttünk már valahára,  
kik nem tudjuk, mi az vígan élni,  
és mostan vashittel, jó bátorsággal  
sorsunk akarjuk fölcserélni.

Tudjuk, apánkkal gyávák voltunk,  
nem volt jogunk se, csak igazságunk.  
Most nincs, ki megállat az élet-úton,  
de, ha akad, nyakára hágunk.

Mi vagyunk az Élet fiai,  
a küzdelemre fölkent daliák,  
megmozdulunk, hejh, összeroppan akkor  
alattunk ez a régi világ!

A másik az idillikus ciklus, amelynek a legjellemzőbb darabja a "Perc" című vers, melynek eredeti címe "Idill" volt.

## Perc

Dalol a madársereg,  
hogy az erdő zeng belé,  
maszatos parasztgyerek  
inal a folyó felé.

A nap is süt melegen,  
tűzesíti a leget,  
nem is látni az egen  
pici keskeny felleget.

A parasztgyerek hevül,  
a folyóparton ledül,  
homokon gurul tovább,  
kavicsot fog, jó lapost,  
a folyóba dobja most  
s füttyörészve áll odább.

Ebbe a ciklusba tartozik a közismert "Kukoricaföldön" című vers, az első József Attila-vers, amely a Nyugatban jelent meg.

## Kukoricaföldön

A kukoricaföldön ülök, várok,  
tán arra, hogy a varjú mikor károg  
és mikor kell zengő cínnel tovaüzni.

A hús Alkony beborít csöndes késsel,  
én Rád gondolok nagy gyönyörűséggel  
s szeretném a karom derekdra fűzni.

A Nap lement. Oly egyedül maradtam,  
a Föld is kezd kihűlni már alattam.  
A néma út fölött már a bagoly huhog.

A Nap lement. És én még várok, várok.  
Terád várok. Nem jössz? És sírdogálok:  
szivemre a bánat halk csöppekben csurog.

Még sok érdekes dolgot említett előadásában Péter László tanár úr, ám hely hiányában már csak egy érdekességet emelek ki, nevezetesen a "Kiszombori dal" című vers keletkezésének körülményeivel kapcsolatosat. Ezt a verset Párizsban írta József Attila 1927-ben, és az irodalomtörténészek nagy dilemmája, hogy miért kiszombori és miért dal. A vers nem dal, hanem úgynevezett cseppvers. A vers egyébként párizsi ihletésű, ugyanis egy ott élő leánynak udvarolt a költő, mégpedig Révai Évának, korábban pedig ezen leányzó anyjának.



### Kiszombori dal

Oly sok zavart okoztál - kedvesebben  
bánsz legjobb barátommal, mint velem.  
Csak hajadat szeretném simogatni.  
Alig is érnék hozzá.  
Idegen érzések bántanak meg.  
Vízcsepp  
alakjában világítsz álmaimban.  
Csak kapáltam nap mint nap egyre.  
Kis ösvényecském el van keveredve  
búsító fürtjeiddel.  
Sándor úrnak jó kesztyűje van  
s az én kezemet nem melengeted.  
Iddogálnak - hej! - a legények,  
ünnep van  
és én nem tudok örülni neked.

A kiszomboriak - fejezte be előadását Péter László - azt vallják: József Attila verselgető diákból Kiszomboron vált költővé, amelyet az is igazol, hogy a költő által összeállított „Medvetánc” (1934) című reprezentatív kötet kiszombori versekkel kezdődik. "Tehát itt vált József Attila költővé!"

Ez a makói rendezvény szerencsére a paksi rendezvény után volt, így oldódott bennem az a keserű érzés, amelyet a városi "megemlékezés" okozott. Emlékév lévén, nem kívánok bővebben foglalkozni a paksi megemlékezéssel, de szó nélkül sem tudom hagyni. Ugyanis ezen az ominózus rendezvényen csak negatív dolgokat hallottunk József Attiláról, amely szinte sokkolt néhány hallgatót, akik el is hagyták a helyiséget, nem tudták tovább hallgatni az előadót. A gond elsősorban nem az, amit az előadó összehordott a költőről, hanem az, hogy Paks városa így "emlékezett". Ugyanis ezt az előadást nem ebben az évben kellett volna megtartani, illetve szükség lett volna egy másik városi rendezvényre, amely hangulatában csatlakozott volna az országos rendezvényekhez. A paksi "megemlékezés" úgy hatott, mintha a ravatal mellett szidnánk az elhunytat.

Makó és környéke viszont ünnepelte, illetve ünnepli József Attilát, ők büszkék a nagy költőhöz fűződő kapcsolatukra, és ez számomra is megnyugvást jelent.

■ Beregyei Miklós

# Don-kanyar

## Tolnai katonák a jobb parti védővonalban

### Előzmények

A második világháború kezdetére jellemző német „blitzkrieg” hadisikerek folytatása meghiúsult a keleti fronton.

Az 1941 nyarán Moszkva alatt elszenvedett vereség, és az 1942. július 17-től 1943. február 2-ig tartó sztálingrádi csata az összevont nagy német haderők bekerítésével és megsemmisítésével ért véget. A Paulus tábornok parancsnoksága alatt álló 350 ezer főnyi német hadsereg veresége döntő fordulatot jelentett a második világháború további menetében.<sup>[1]</sup>

A rendkívül súlyos emberi és anyagi veszteségek arra kényszerítették Hitlert és a német hadvezetést, hogy a szövetségeseiket sokkal fokozottabb mértékben vegyék igénybe a végső győzelem elérése érdekében. 1942 márciusában Mussolini utasítására létrehozták a 8. hadsereg-parancsnokságot, Antonescu pedig megkezdte a 3. és 4. román hadsereg felállítását.

Budapesten a Honvéd Vezérkar már ennek előtte, februárban hozzálátott a 2. magyar hadsereg megszervezéséhez. A 2. magyar hadsereg három hadtestből állt, illetve kilenc „könnyű hadosztályból”. Ezek a hadosztályok tulajdonképpen megerősített gyalogdandárok voltak, vagyis a tüzérezreden kívül három helyett csak két gyalogezred felett rendelkeztek. Személyi állományukat mozgósítás útján töltötték fel. A 2. magyar hadsereghez még egy páncélos hadosztály is tartozott. A páncélosok egy részét a németek adták. A seregtest két magyar gyártmányú Toldi páncéloson kívül százhárom harckocsi felett rendelkezett. Ezek rövid lövegű harckocsik voltak, könnyű zsákmányt jelentettek a szovjet T-34-es tankoknak.

A kivonuló sereget egy önálló légi kötelékkel egészítették ki. Az 1. számú repülőgépcsoport-parancsnokság 1942 áprilisának első napjaiban alakult meg kilencven repülőgéppel. Ebből hatvanöt volt vadászgép, kevés volt a bombázó és a szállítógép. A hadsereg összlétszáma 1942 nyarán körülbelül 150 ezerre rúgott. A hadsereg élére miniszteri javaslat alapján kormányzói jóváhagyással az 59 éves Jány Gusztáv vezérezredes került.<sup>[2]</sup> Az 1942 novemberében újonnan kivezényeltekkel együtt több mint 240 ezer ember teljesített frontszolgálatot a keleti hadszíntéren.<sup>[2]</sup>

### Bevonulás

A front és a hátszország közti kapcsolatban fontos szerepe volt a tábori postának. A laktanyákban már működött a tábori posta, a lexikon szerint „a hadrakelt seregek postaszolgálata”. A tábori postai levelezőlapokat a M. Kir. Haditudósító Osztály adta ki. 1942 nyarán ezek és ezek kaptak SAS jelzésű behívóparancsot. Ennek eleget téve vonultak be a laktanyákba a behívott katonák. Tolna megyében is. Legtöbben a gyalogosok voltak, akik 1942. július 12-én a 18. gyalogezred III. zászlóaljához, a tüzérek a 12. tüzérezred III. zászlóaljához érkeztek. Egy napra rá felsorakoztak az I. zászlóalj katonái is a sárbogárdi laktanyában. Lövész és nehézfegyver (géppuskás aknavetős, páncéltörő ágyús) századok szerveződtek. A katonák megkapták a ruházatot, a golyószórót, a Mauser vagy Mannlicher szuronyos puskát, felszerelést, gyalogsági ásót, csajkát, kulacsot, a T-adagot (a kis élelmiszercsomagot, amit csak végső esetben lehetett felbontani) meg a személyi adatokat tartalmazó alumínium dobozkat – a dögcédulát –, melyet madzagra fűzve, nyakba akasztva kellett hordani.

<sup>[1]</sup> Ld. Sztálingrádi csata. Új Magyar Lexikon. 6. kötet 324.

<sup>[2]</sup> Gosztonyi Péter: A hadsereg elindult a Donhoz. Népszabadság, 1992. október 3.

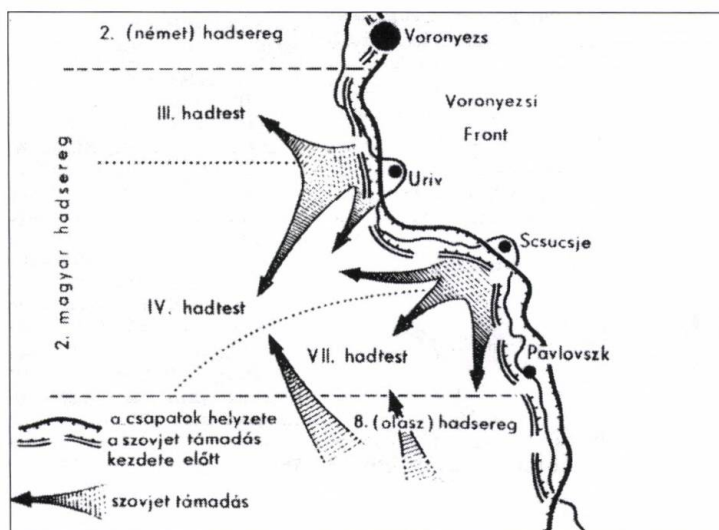
<sup>[3]</sup> Dr. Somorjai Lajos: Megjártam a Don-kanyart. Harctéri napló, 1942–1943. 256.

Volt rövid kiképzés, eskütétel, katonás, lelkesítő beszéd, Himnusz és Rákóczi-induló. Volt díszmenet is, de már csak olyan tartalékos, öreges. Két napra rá felsorakoztak a zászlóaljok, emberek, mulik (géppuskás lovak), nehézfegyverszázadok aknavetői, géppuskái, páncéltörő ágyúi, a tábori tüzérek lövegei, lőszeres kocsik, tábori konyhákat, élelmiszert és egyéb felszereléseket szállító zörgő kocsikkal. A vasútállomás rakodórészén állt meg a menet. Hosszú katonai vonatok álltak a síneken. Nagy gőzölgő, füstölgő mozdonyok után személyvonati kocsik a tiszteknek, zárható tehervagonok egyenként negyven személy, illetve nyolc ló és egyéb rakomány szállítására. A fegyverek és a lőszeres nyitott tehervagonokra kerültek, és betöltött hevederekkel, tűzkész állapotban légvédelmi állványos golyószórók biztosították a szerelvényt.

Az elvonulók felsorakoztak. Körülöttük rokonok, ismerősök vártak a búcsúztatóra. Magasrangú parancsnok mondott rövid, lelkesítő beszédet. Könnyek, búcsúcsókok, kendőlobogtatás. „Hazádnak rendületlenül!” Vezényszó: Vagonra! A Rákóczi-induló és fúvószena pattogó ütemére dohogva, kattogva, zakatolva megindultak a katonavonatok az orosz frontra.<sup>[4]</sup> Egy hétig tartott az út Szekszárd-Tolna-Sárbogárd-Resicabányáig, mely a Szörényi érchegység északi részén van Temesvártól délkeletre, a Bánátban. Resicától 1.200 kilométeres gyalogmenet következett Osztrogoroszkiig. Sztarij Oszkol és Repjeve között az út homok- és sártengeren át vezetett. Ezen a hétnapos útszakaszon lótáp-takarmány és vízhiány miatt a szekszárdi zászlóaljnál több mint száz ló elhullott.<sup>[5]</sup>

## A Donnál

1942. augusztus 6-án érkeztek Osztrogoroszki térségébe a katonák, ahol azonnal parancsot kaptak Korotojak elfoglalására. A folyamatosan beérkező kötelékeket a német seregtettek sztálingrádi frontra átcsoportosított harcoló egységeinek biztosítására a nagy Don-kanyarban mintegy 200 kilométer hosszú terület védelmére rendelték ki. Megkezdték a védőállások kiépítését a Don jobb partján. A 2. magyar hadsereg III., IV. és VII. hadtestén belül védelmi feladatokat láttak el a szekszárdi 18. gyalogezred és 12. tábori tüzérezred katonái. Rajtuk kívül székesfehérvári, nagykanizsai, szombathelyi és soproni zászlóaljok is voltak védőállásokban a Don partján. A magyar hadtestektől északra, Voronyezsnél a 2. német hadsereg visszamaradt egységei, délen, Pavlovszknál az olasz hadsereg csapatai látták el a terület védelmét. A 2. magyar hadsereg feladatát maga Hitler szabta meg a főhadiszálláson a szolgálattételre jelentkező Jány Gusztáv vezérezredesnek. A magyar hadtesteket a 2. német tábori hadsereg hadműveleti alárendeltségébe utalták.<sup>[6]</sup> Voronyezs és Pavlovsz közt a Don-kanyarban három hídfő képezett kritikus pontot: Uriv-Scsucsje és Korotojak.



[4] A szerző visszaemlékezései a bevonulásról és elvonulásról.

[5] Ékes László: Tolna megyei honvédek a Don-kanyarban. Tolna Megyei Extra, IX. évf. 1. sz. 2001. január 11.

[6] Fűzi Imre: Don-kanyar. A 2. magyar hadsereg pusztulása. Inter Press Magazin, 2002. 166–167.



A túlsó parton a kiépített védelmi rendszerben a túlerőben lévő, az orosz télnek megfelelő ruházattal ellátott, korszerű fegyverekkel, tüzérvél rendelkező, korukat tekintve jóval fiatalabb orosz katonák álltak. A két védővonal között apró, csobbanó neszekkel, békésen folyt el a csendes Don. Mindkét oldalon figyelték a túlsó partot, kiépítették az összeköttetést. Viszonylag békés körülmények közt telt-múlt az idő.

A tábori posta már működött. Levelezőlapokat, leveleket és később 1 kg súlyhatárig csomagokat is továbbított. A levelezőlapokért 1 fillért kellett fizetni. A lap bal felső sarkában lelkesítő szöveg olvasható: Magyarország kitarítása és áldozatkészsége teszi győzelmessé fegyvereinket! A tábori postai levelezőlapokat ellenőrizték, az ellenőrzést egy tiszt aláírásával kellett igazolni. Szerepelt a lapokon címzés, továbbá a feladó neve, rendfokozata és tábori postaszáma. A tolnai és sárbogárdi katonák tábori postaszáma 222 volt. A hátoldalra került a szöveg. Abban nem szerepelhetett a feladás helye, parancsnokságok, parancsnokok megnevezése és egyéb titkos katonai adatok. Viszont szívesen láttak olyan lelkesítő rajzokat, szövegeket, verseket az illetékes parancsnokok, mint az az 1942. szeptember 3-ai tábori postai lapon látható.

1942. szeptember 9-én feladott postai lap. Még csupa virág, békegalamb, remény, bizakodás, biztatás. „Hazamegyünk ha harcunkat elvégeztük híven.” „Erre szép az idő.”

Magyarország kitarítása és áldozatkészsége teszi győzelmessé fegyvereinket!

Hivatalos feljegyzések:

Ellenőrizve!  
H.R. X. 3  
Kösterháy

A feladó neve: Slota'ny Pál

rendfokozata: hősn. o. m.

A tábori posta száma: 222/09.

Ara: 1 fillér.

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

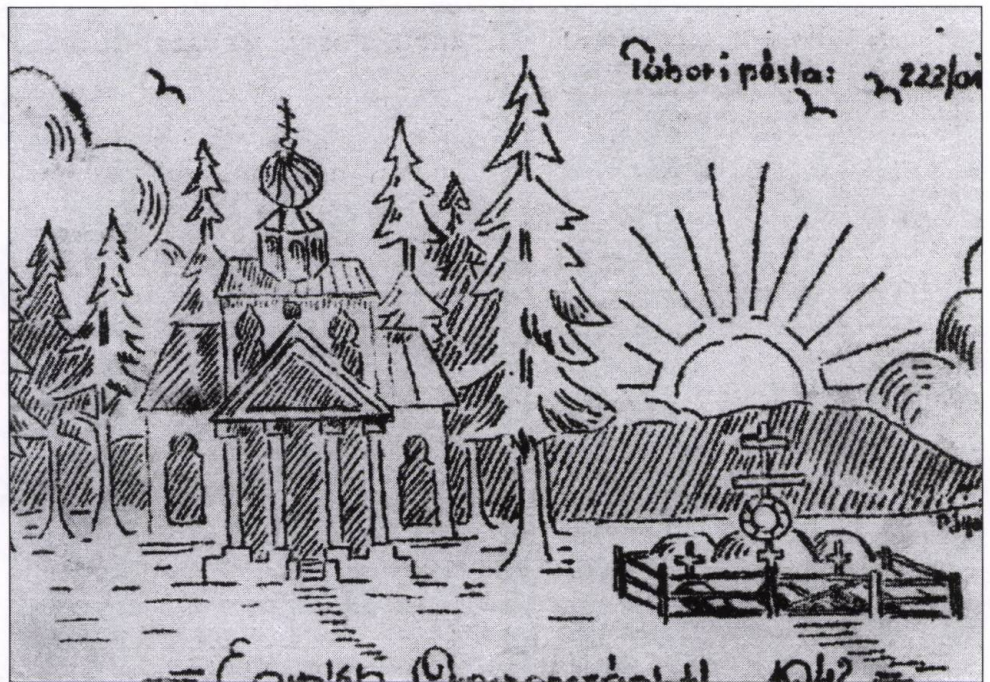
POSZTINÁLAT  
BUDAPEST  
1942. Szept. 9.

A felvett hivatali keletbélyegzője

Cím: Slota'ny Pál  
katonak.

Errei  
Rossuth m. 156.

M. kir. állami nyomda. Budapest, 1942.



Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzelmissé fegyvereinket!

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

Hivatalos feljegyzések:  
*Ellenőrizve!*  
*42. IX. 9.*  
*Kalotay*

A feladó neve: *Hlétényi János*  
 rendfokozata: *hadp. őrm.*  
 A tábori posta száma: *222/01.*

Cím: *Sék.*  
*Hlétényi Pál*  
*urnak.*

*Ercsi*  
*Rosenthal - u. 106.*

M. Kir. állami nyomda. Budapest, 1942.

Oroszország. 1942. IX. 9.  
 Tábori lap.

Halvány-piros tábori lap,  
 De nehezen várunk.  
 Hej, -de hosszú az a pár nap,  
 Amikor nem látunk.

Villámszárnyán huz a vágyunk,  
 Hozzon már a pósta.  
 Napok óta terád várunk,  
 Mi van reád írva.

Soraidból új erőt nyer,  
 Szívünk, testünk, lelkünk.  
 Küldjön téged ki csak ismer,  
 Hogy kitartást nyerjünk.

Halvány-zöldes tábori lap,  
 Szeretet futára,  
 Érj be mire feljő a nap,  
 Szép Magyarországra.

Nyugtasd meg az aggódókat,  
 Hogy megvagyunk épen,  
 Haza megyünk, ha harcunkat,  
 Elvégeztük hiven.

Mindkét lapot Isten óvja,  
 Kísérje az uton,  
 Célhoz érjen minden sora,  
 Csak örömhirt hozzon. /Pálföldi torná./

*Üdvözlét, még a régi számról,  
 Helyéről is, Postától is, Jónakról is kaptam  
 már lapot; Az új számról rövidesen meg  
 jön majd.  
 Én is kérem az idő. Öröki mindamirukat  
 János*

Az 1942. október 3-án feladott tábori lapon a sárbogárdi laktanyából a frontra került hadapród őrmester leírta, hogy „Egy Donkanyarban vagyunk, szegényesen egyforma minden. Jelenleg még csend van, néha néha egy kis helyi jellegű csetepaté, ahogy focballnyelven mondják mezőnyjáték folyik. És egy kívánság: „Csak így menjen tavaszig!” A csetepaték kisebb-nagyobb harci cselekményeket jelentettek. Nagyobb veszteségekkel nem jártak.<sup>[7]</sup>

<p>Magyarország kitarlása és áldozatkészsége teszi győzelmessé fegyvereinket!</p> <p>Hivatalos feljegyzések:</p> <p>HR. X. 2-a Sárbogárd</p>	<p>TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.</p> <p>M. kir. állami nyomda Budapest, 1942.</p> <p>Cím: <i>Sák</i> <i>Sletényi István</i> <i>Korp. p. tiz. k. n. a. k.</i> <i>1. gp. pzd.</i></p> <p><i>Székelyfehérvár 1.</i> <i>Postafiók 88.</i></p>
<p>A feladó neve: <i>Sletényi István</i></p> <p>rendfokozata: <i>had. őrm.</i></p> <p>A tábori posta száma: <i>222/25.</i></p> <p>Ára: 1 fillér</p>	

HR. X. 2.

Hedves öcsém!

Az ötleted igazán megrökönytető. A rajzos lap az írottak tömkelegében nemcsak érdekes, hanem tartalmas is, hiszen a lerajzolt 6 figura, többet elmond hat tábori lappal is. Sajnos nem tudom viszonyítani ötletedet, mert itt szegényesen egyforma minden. A képek újságokban többet mutatnak, igaz, hogy azok városokban készülnek, mi pedig azokban ritkán időzünk. Az ide való utazáson kívül viszont még nem is láttam. Egy Donkanyarban vagyunk, jelenleg még csend van, néha-néha egy kis helyi jellegű csetepaté, ahogy focballnyelven mondják mezőnyjáték folyik. Csak így menjen a tavaszig.

Reszettel ölel István.

Az 1942. november 11-én feladott tábori postai levelezőlapot még békés hangulat lengi át. A tábori propagandaszázad keskenyfilmről vetítette a dr. Kovács István című filmet; tökéletes előadás volt.

<sup>[7]</sup> Kisebb-nagyobb harci cselekmények, légi és földi felderítések, vonatkozási pontokra leadott lövések.

Előtte adták a Valahol Oroszországban című kisfilmet és a filmhíradót, a kormányzóhelyettes úrról, a temetéséről szólót. Augusztus 20-án zuhant le a vadászgépével. Hősi halált halt. Kellemes hír: Sárbogárdról érkezik egy csoport, az egyik honvéddel csomagot küldenek. „Jó, ha az embernek vannak még barátai.”

<p>Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzelmessé fegyvereinket!</p> <p>Hivatalos feljegyzések:</p> <p><i>Ellenőrizve! H2.X.8. János</i></p> <p>A feladó neve: <u>Hetényi János</u></p> <p>rendfokozata: <u>hdp. őrm.</u></p> <p>A tábori posta száma: <u>222/25.</u></p> <p>Ára: 1 fillér.</p>	<p>TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.</p> <p><i>42. OKTÓBER 8.</i></p> <p>A felvétel hivatalos keletbűlyegzője</p> <p>Cím: <u>Tek.</u></p> <p><u>Hetényi István Urnak,</u></p> <p><u>karp.c.tizedes.</u></p> <p><u>Székesfehérvár 1</u></p> <p><u>Postafiók 88.</u></p>
--	---

M. kir. állami nyomda Budapest, 1942.

42.október 8.

Kedves Öcsém!

A kultura még itt is utolér minket. Tegnapelőtt láttuk a Dr.Kovács István című filmet a propaganda század vetítésében egy keskenyfilmező géppel. Egészen tökéletes leadás volt, az ercsi mozis a láttán megpukkadt volna, pedig igazán egyszerű eszközökkel és egyszerű módon rögtönözve vetítették. Előtte adták a Valahol Oroszországban c.filmét és híradóként a Kormányzóhelyettes úrról felvett temetéséről szólót.

Még más kellemes hírem is van.Sárbogárdról jön ki egy csoport és egyik kollegám írta,hogy az egyik honvéddel csomagot küldenek számomra. Jó, ha az embernek vannak még barátai.

Ercsii képes lapodért köszönet,  
ölel: *János*

1942. október 24. Csak sejteni lehet, mit jelent, hogy „nappal bizony el vagyunk eléggé foglaltva.” „Este nézzük a kemence lángjait. Emlékeztet az előszállási estékre. A lángok ugyanazok voltak. Különbség csak az volt köztük, hogy azok magyar fából eredtek és valahogyan mégis csak jobban melegítettek. Otthoniaktól csomag érkezett, meglepően jó állapotban. Beosztással elég sokáé elég lesz az 1 kilós csomag. Sajnos, több nem jöhet.” A tábori postaszám mindig változatlan: 222.

Magyarország kitarása és áldozatkészsége teszi győzelmissé fegyvereinket!

Hivatalos feljegyzések:

**ELLENŐRIZVE !!**

1942. X. hó n

*Bertalan*

M. kir. állami nyomda Budapest, 1942.

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

2

TÁBORI POSTAHIVATAL  
A felvevő  
írásának  
kelet-  
bátyegzője  
24.  
22

Cím: Tek.

Hetényi István Urnak,

hdp.szky.

1.gp.szd.

Székesfehérvár

Postafiók 88.

A feladó neve: *Hetényi István*

rendfokozata: hdp.őrm.

A tábori posta száma: 222/25.

Ára: 1 fillér.

42.X.23.

Kedves Öcsém!

Lapjaidat szorgalmasan kapom. Nem lehet panaszom, annál inkább panaszkodhatnál Te, hiszem már van egy jó hete, hogy egy sort sem irtam Neked. De hát itt az a helyzet áll fenn, hogy nappal bizony el vagyunk eléggé foglalva, este meg hamar lefekszünk, mert világitó anyag hiányában nem tudunk semmi egyebet csinálni, mint nézzük a kandalló /kemence/ tűzének lángolását. Némiképp emlékeztet az előszállási estékre, mert ott is ha kinyitottam a cserépkályha ajtaját, ugyanazokat a lángokat láttam. Különbség csak az volt köztük, hogy azok magyar fától eredtek és valahogyan mégis csak jobban melegítettek.

Az otthoniaktól most érkezett egy csomag, meglepően jó állapotban. Beosztással elég soká elég lesz, annak dacára, hogy bruttó 1 kg volt. Sajnos nagyobb nem jöhet. Bajtársi szeretettel ölel, az Ujencurakhoz sok türelmet kíván

*István*

1942. november 8. Lelkesítő, rajzos tábori levelezőlap ez is. De mintha már éreznék a közelítő veszélyt, amely a tolnai, sárbogárdi katonákat fenyegeti. Nem csak őket.

Tűz, víz, minden veszedelem. Kínos éhhalál, dögvészes ragály hosszú versben, rajzban a Rata vadászgép és a T-34-es harckocsi. „Jöhet a kísértés, jöhet ijesztgetni angyal vagy ördög képében, lepergetve a muszkaföld poklát.” „Jöhet minden veszedelem, engem nem rendít meg, mert erős a hitem!”

Csak egy tényező maradt ki a felsorolásból: a tél, a kemény, kegyetlen, halálos orosz tél. Közelít a veszély. A túlsó parton erősödik a harci felderítő tevékenység. Csapatösszevonások, belövések; sokszoros túlerő készül támadásra, a magyar védőállások elfoglalására. A 200 kilométeres arcvonal ekkorra már nem jelentett erős védelmi rendszert, csak fátyolszerű, hiányos védelmet. Elégtelen a 35 fokos hideg ellen

védelmet nem nyújtó tábori ruházat, hiányos fegyverzet. Kevés a lőszer. A géppisztolyok, golyósórók nagy része az orosz télben nem működött, mozgó alkatrészüik befagyott.

A magyar katonák a hónapokig tartó védekezés során nem kis számban nem tekintették ellenségnek a „ruszkikat”. Nem látták, nem ismerték fel reálisan az erőviszonyokat. Nem ismerték a harci sajátosságaikat: a vörös katona fáradhatatlan, bátor, és soha nem veszi el a fejét; mindig kívárja, kiválasztja a legalkalmasabb időpontot a támadásra. Öltözéke mindig megfelel az időjárásnak. Tisztjeik minden szinten kiválóan vezetik őket, a győzelemért minden áldozatra képesek. A hadviselés fontos tényezője a fegyverzet. E téren mérhetetlen nagy a túlerő az orosz oldalon: a T-34-es harckocsik nagy száma, sorozatvető „Sztálin orgonák”, nagyméretű aknavetők, felderítő, bombázó, vadászgépek.<sup>[8]</sup>

Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzelmassé fegyverünket!

Hivatalos feljegyzések:

*Ellenőrzve!*  
*H2. XI. H.*  
*Jeny* *tek.*



A feladó neve: *Stetiinyi Péter*

rendfokozata: *kapitány*

A tábori posta száma: *220/25*

Ara: 1 fillér.

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

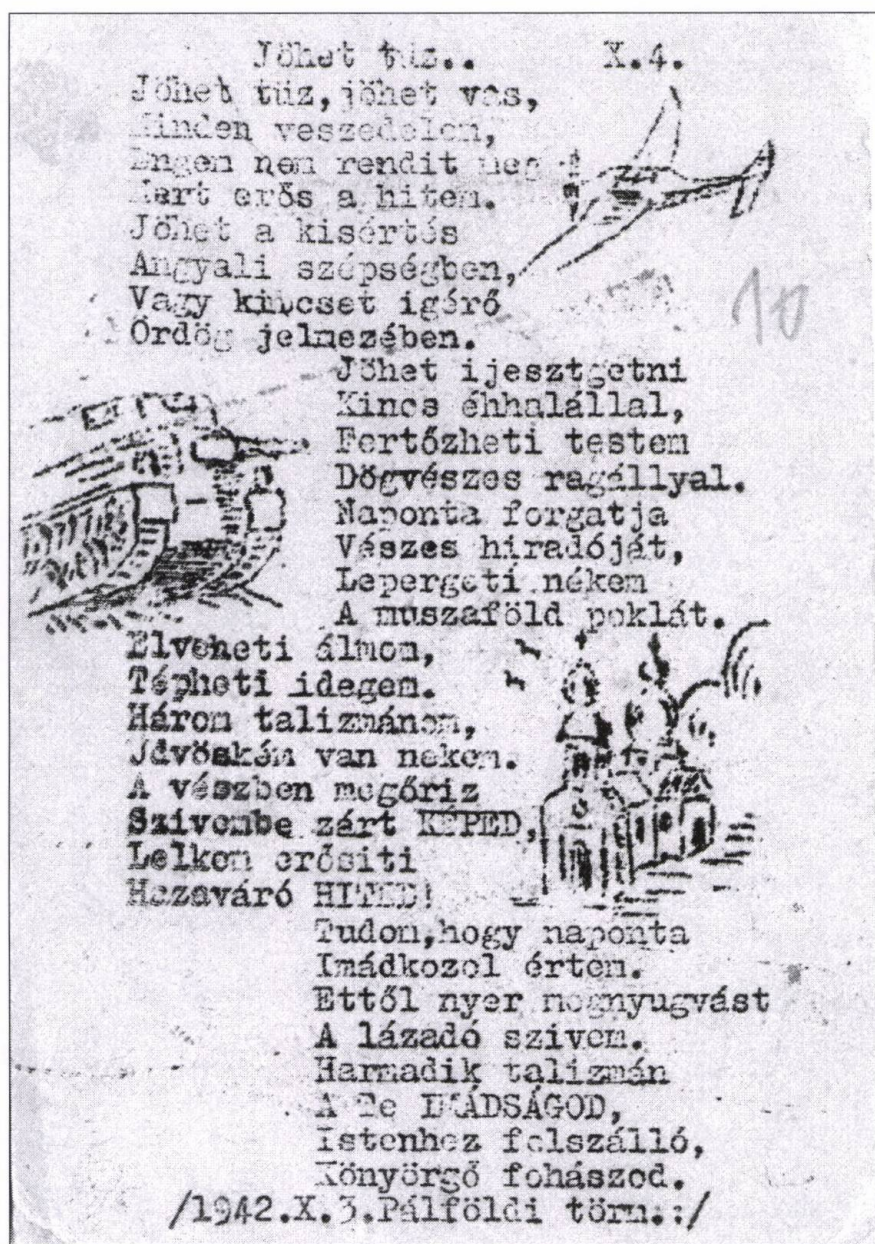



Cím: *tek.*

*Stetiinyi Péter*  
*nrnak.*

*Erési*  
*Kassuth-ni 156*

[8] H. S. Commager: A második világháború története. 326-329.



1942. november 19. „Kedves Ismeretlen” megszólítással Paksról kapott rózsaszín tábori postai levelezőlapot egy „Szépreményű Barna legény, ki ma nem kapott postát.” Feladó: „H. H. varrólány: Paks, Horthi Miklós út 91 sz.” Ő is „boldog karácsonyi ünnepeket kíván. Választ vár.” A válasz háborús események miatt elmaradt. A feladó bizakodik: „Pakson vagyok a város közepén lakok ha ír majd megtudja, hogy ki vagyok.”<sup>[9]</sup>

<sup>[9]</sup> A lap válasz nélkül maradt. A levélíróra (aki már nem él) emlékezett Pakson Bencze Barna rajztanár.

Magyarország jövő békesége és felvirágzása —  
a szovjetországi harcmezőkön dől el!

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

A felvevő hivatal kelet-bélyegzője

M. kir. állam nyomda, Budapest, 1942.

Cím: *Gréjsermeztől*  
*Barna legény ki*  
*ma nem kapok postát*

A feladó neve: *M. M.*

foglalkozása: *varólan*

címe: *Paks Horváth Miklós*  
*út 91a*

A tábori posta száma: *222/25*

A címzett csapatnévnek, alakulatának megnevezése szigorúan tilos!

*Hedves Imre úrnak*

*Ne haragudjon hogy ezen pár soraimal,  
szóvalom. De egyben boldog Karácsonyi  
ünnepet kívánok valamint várok*

*M. M.*

*Paksom vagyok a város közepén lakok  
ha ír majd meg tudja, hogy ki vagyok.*



**TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP**  
LÉGIPOSTÁVAL

M. kir. Állami Nyomda, Budapest, 1942.

A feladó hivatali kelet-bélyegzője

Cím: **Tekintetes**  
**H e t é n y i Pál Urna**

**E R C S I .**  
**Kossuth-utca 156.**

**Hivatalos feljegyzések:**

ELLENŐRIZVE!!!  
42.XI.28.

A feladó neve: **Hetényi János**  
rendfokozata: **hdp. őrm.**  
A tábori posta száma: **222/25.**

42.november 28.

Kedves Szüleim és Testvéreim!

A csomag megérkezett. A karácsonyt jelentő fenyőágat e teszem, hogy valami emlékeztessen még akkor is, ha a második csomagom nem érkezik be akkorra. De lehet, hogy kis szerencsével azt is megkapom. Igazi karácsonyelőtti hangulatot a kis faváza vityillóba és a kis fenyőág az Urjövet ünnepének előjele volt.

Az idei a második karácsonyom lesz az otthontól távol. Talán éppen azért nem is annyira szokatlan. Minden az első ízben érződik a legjobban, a későbbi az már csak szokás dolga.-

A csomag rendesen érkezett meg, semmi baja nem volt. Jóskának most küldtem kis csomagot az egyik szabadságos csoporttal.- Ha meg tudnák csinálni, készítsenek egy kis csomagot /sütemény, erősebb szesz, jó erős üvegben, kicsit körülszalmázva/ küldjék el Simon Kálmánné címére, Sárbogárd, Tinódy-utca 140. alá. Onnan egy szabadságos hozza majd.- A csomagot köszöni és szeretettel öleli Mind-

*amirukat* *Pál*

Az 1942. november 28-án ellenőrzött, légipostával feladott tábori postai levelezőlappal a 222/25. tábori postaszámra érkezett. Ezen már nem volt a szokásos lelkesítő szöveg: „Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzelmessé fegyvereinket!”

Kis karácsonyi csomag érkezéséről tudat a karácsonyvárási ünnepi hangulatában írt lap. „Az idei a második lesz az otthontól távol. Talán éppen ezért nem is annyira szokatlan. Minden az első ízben érződik a legjobban, a későbbi már csak szokás dolga.” „Ha meg tudnák csinálni egy kis csomagot (sütemény, erősebb szesz, jó erős üvegben, kicsit körülszalmázva). Küldjék el Simon Kálmánné címére, Sárbogárd, Tinódy utca 140. alá. Onnan egy szabadságos elhozza majd.”<sup>[10]</sup>

[10] Ritkán lehetett hozzájutni légipostával továbbított tábori postai laphoz. Kék színű lapok voltak ezek.

1942. november 30. A Don-kanyarból jött 3. számú székesfehérvári ezreddel elvonult hadapród őrmester tábori lapja. Valahol Oroszországban írta a 219/101. postai számról. „Itt tudtam csak meg, hogy mi is az a katonaelet, a frontszolgálat.” „Meleg szeretettel üdvözöllek a Holdból.” A kietlen, fagyos orosz tájat értette alatta.

<p><b>Hivatalos lejegyzések</b></p> <p>Ellenőrzte: <u>26</u></p> <p><u>XII. 12.</u></p> <p><i>SZÉKESFEHÉRVÁRI</i></p> <p>1942. XI. 30.</p> <p>Feladó neve: <u>Sármay Frigyes</u></p> <p>Rendfokozat: <u>Hdp. őrn.</u></p> <p>A tábori postai szám: <u>219/101 a.</u></p>	<p><b>TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP</b></p> <p>1942. DEC. 3.</p> <p><i>130</i></p> <p>Óra: .</p> <p><u>Bányászati Hivatal</u></p> <p><u>hdp. nr.</u></p> <p><u>Székesfehérvár.</u></p> <p><u>Budai úti gyűjt. lak.</u></p> <p><u>Postahírlék 88.</u></p>
--	--

Valahol Oroszországban, 1942. XI. 30-án.

Kedves barátom!

Sok baráti üdvözlést küldök neked a határ-  
 a mesejéről, Oroszországról. Főleg érzem magam,  
 a rengeteg és fárasztó munkám van. Itt tud-  
 csak meg, hogy mi is az a katonaelet. Majd  
 én is megindul, hogy mi az a frontszolgálat.  
 Valahol mi is vagy? Hogy vagy mindig? Mikor  
 dőlök a korp. iskola? Pénteken add át baráti  
 üdvözlésem.

Dalánodot várom szeretettel üdvözöl  
 a katonaelet. Meleg szeretettel  
 üdvözlök a Holdból. Barátod: Frigyes

1942. december 27. Ugyanaz a feladó. Még bizakodó a levelezőlap írója. Pedig december 27-től már véres harcokra kényszerültek. A küzdelem az urivi hídfő környezetében volt különösen elkeseredett. Az urivi és korotjaki hídfőcsaták végképp bizonyították, hogy a magyar hadsereg felkészültsége, felszereltsége messze elmaradt a korszerű háború követelményeitől. „Mi is küzdünk két ellenséggel. A kisebb az orosz, a nagyobbik a tél. De erős akaratral mind a kettőt le lehet győzni!”

<p>Hivatalos jellegű csomag</p> <p>31/11.11.</p> <p>1942. XII. 27.</p> <p>Feladó neve:</p> <p>Sármayfrigyos</p> <p>Rendeltetés: hadp. örm.</p> <p>A tábori posta címe: 219/101a</p>	<p>TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP</p> <p>(A feladó: tábori katonai felügyelője!)</p> <p>Börjő</p> <p>Börjő P. 219/101a</p> <p>Bárpatai Frigyos</p> <p>hadp. örm.</p> <p>Székesszéchyvári</p> <p>Postafiók 88.</p>
---	--

Válakérel Omronnigban, 1942. XII. 27-e

Kedves Károshám! Megkaptam kedves lapodat, nagyon öntetnem nekem. Igazán nagyon kedves tőled, hogy gondolsz nekem néha néha. Irod, hogy sokat olvasol. Hát azt el is hiszem, mert tudom, mi az az új újságírás. Mi is hiányzik nekem ellenséggel. A katonákban az örm, a napjelenben a zél. De ez az akaratok mind a kettőt is lehet együtt. Az a fontos, hogy az ember ne kezdjen el, mert ha egyszer abaki ellenőrlés, annak vége van. Ha az ember mindent nevére fogad, akkor könnyen zülteni magát a legmagyobb megpróbáltatásában is. — Hogy vagy? Mi is nagyon megkaptam, azt hiszem a náladról is lejár. Ha legközelebb hara meggy írni, add át a családodnak és a barátoknak, add az új újságíróknak, azoknak is az örm és a katonák. — Valamint néha, jó-mindent néha, is élés katonák!

frigyos

Aztán már csak ilyen nyomtatott tábori postai levelezőlapokat lehetett feladni. A magyar szöveg-en kívül még hat nyelven lehetett ezt a megnyugtató szöveget elküldeni: „Egészséges vagyok és jól érzem magam.” De a Don partján szemmel látható csapatmozgásokból, tűzerők összevonásából azt a következtetést lehetett levonni, hogy csak napok kérdése, és összeomlik a doni front.

<p>Hivatalos feljegyzések:  <i>Ell. H3. III. A.</i>  <i>[Signature]</i></p> <p>A feladó neve: <i>Htet'nyj' Jedinov</i>  <i>els</i>                  rendfokozata: <i>222/ps.</i>                  A tábori posta száma:                  Ara: 1 fill.</p>	<p>TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.</p> <p><i>[Postmark: TÁBORI POSTA, CA 1-levél hivatalos kötet-bélyegzője]</i></p> <p>Cím: <i>Pekla,</i>  <i>Htet'nyj' István</i>  <i>hadp. sekv. honak.</i>  <i>Pant. ti. isk. II. sáv.</i>  <i>Székessékward.</i>  <i>Hátközi-ut 1.</i></p>
---	--

	Ezen a levelezőlapon mást nem szabad közölni.	
Na tejto dopisnici nesmi nič iného napisať.	Egészséges vagyok és jól érzem magam. Ich bin gesund und es geht mir gut. Sunt sănătos și îmi merge bine. Sono sano e sto bene.	Auf dieser Karte darf sonst nichts mitgeteilt werden.
Na tai dopisnici se ne sme ništa drugoga prijaviti.	Я здоров и чувствую себе Zdrav sam i dobro mi je. Sem zrdavij a ide im dobre.	Pe această carte nu este iertat a se face alte împărtășiri.
	На сей картонъ другого не смѣя писать.	
	Su questa cartolina non si dovranno fare ulteriori comunicazioni.	

## Támadás, bekerítés, megsemmisítés

A szovjet tüzérség már hetekkel előbb belőtte a védővonalban lévő összes magyar tüzérséget.

1943. január 12-én 9 óra 55 perckor a Vörös Hadsereg megsemmisítő erejű tüzérségét mért a Don partján kiépített magyar védőállásokra. A harckocsikkal támadó orosz egység Urivnál elfoglalta az olasz védőállást, majd a soproni gyalogezred sávjában is áttört a befagyott folyón, tűz alatt tartotta, bekerítette, és felszámolta a magyar védővonalat.<sup>[11]</sup> A harcok a 2. magyar hadsereg védelmi vonalának megsemmisítésével 1943. január 12-én 13 óra 30 perckor értek véget.

Az orosz csapatok ösztüze megsemmisítette a magyar géppuskás tüzérséget, aknavetőket, páncéltörő ágyúkat, a tábori tüzérek lövegeit, a védőárok rendszerből tüzelő lövészeket; zsákmányul ejtett nagy mennyiségű lőszer, harci- és szállítóeszközöket.

1943. február 23-án Nagy Vilmos honvédelmi miniszter tájékoztatta a Minisztertanácsot a „2. magyar hadsereg oroszországi helyzetéről”. „Eddigi veszteségeink halottakban, sebesültekben és foglyokban az eddig beérkezett hírek szerint 70.000 emberre tehető.” „A nagy fagy mellett a visszavonuláskor sok, csapattestétől elvágott katona eldobta fegyverét. Puska utánpótlásról is tehát gondoskodni kell.” A honvédelmi miniszter<sup>[12]</sup> hibáztatja a német vezetést is, mert lebecsülte az oroszokat, és túlbecsülte saját erejüket és fegyvereik hatóerejét. „Sajnos a mi csapatainknál csak egy fél kilométerre 1-1 géppuska jutott. Az oroszok hadosztályai 18-22 éves katonákból kerültek ki, míg mi sajnos, kénytelenek voltunk a régi és idősebb korosztályok embereit bevonultatni. Nem volt olaj, zsiradék. Az oroszoknak egyszerű puskájuk volt és nagyszámú golyószórójuk. Nagyszámú aknavetővel is rendelkeztek. A magyar hadvezetőség elgondolása most az, hogy több embert nem küldenek ki a harctérre és több felszerelést sem...” A jelentés azzal zárul, hogy „Tudomásul vétetik”.<sup>[13]</sup>

1943. március 3-án a honvédelmi miniszter újabb tájékoztatást ad arról, hogy „milyen nagyra tehető a 2. magyar hadseregnek anyagiakban való súlyos veszteségei a most lefolyt oroszországi téli offenzíva folyamán. Eddigi megállapítás szerint a 2. hadsereg anyagiakban 75%-os veszteséget szenvedett. Összességében ez 367 millió pengőre tehető: Tudomásul vétetik.”

A magyar csapatok tragikus veszteségét három tényező idézte elő: a szomszéd területet védő olasz csapatok súlyos veresége, a téli hadjáratokhoz alkalmatlan ruházat és fegyverek,<sup>[14]</sup> harmadik legfontosabb tényezőként a tél. A front áttörésekor vívott harcok során súlyos veszteségek voltak halottakban és sebesültekben. A veszteségek fokozódtak a visszavonulás (menekülés) három hete alatt az éhínség és főleg a fagyhalál miatt. Akik túléltek a harcokat, fegyverüket, málhájukat elhagyva vonszolták magukat hátrafelé 38 fokos hidegben, fagyott lábakkal. Sokan áldozatul estek a fölöttük elhúzó Ratáknak. Akik erejük fogytán megálltak pihenni, leroskadtak a fagyos hóra. Fölkelni már nem tudtak. „Szanaszét heverték a hóban.”<sup>[15]</sup> Szánalmas volt látni a visszavonuló sereget, a csűrökben, pajtákban heverő holttesteket „kilógó belekkel, vérrel, agyvelőtörmelékkel, szalmával, véres rongydarabokkal borítva.”<sup>[16]</sup>

„Az 1942 novemberében újonnan kivezényeltekkel együtt több mint 240 ezer ember teljesített frontszolgálatot a hadsereg kötelékében a keleti fronton. A fennmaradt veszteségi adatok alapján 125-128 ezer fő esett el, sebesült meg és került hadifogságba. Ebből 49-50 ezer a hősi halottak, ugyanannyi a sebesültek száma, és 27-28 ezer főre vártak hosszú hadifogoly évek.”<sup>[17]</sup> A tolnai gyalogosok és tüzérek veszteségadatait tartalmazó nyilvántartások nincsenek.

A második Mohácsként emlegetett Don menti harcokban részt vett 200 ezer magyar katonából 60-70 ezer, a 40 ezer utólag kivezényelt munkaszolgálatosból 6-7 ezer maradt életben, s került haza.<sup>[18]</sup>

[11] Zsuhár Melinda: *Rudkinóban felavatják a magyar katonai temetőt. Hadak Útján*. 488. sz. 2003. május-június, 5.

[12] Uo.

[13] *Magyarország és a második világháború. Titkos diplomáciai okmányok*. Kossuth, 1959. 415-416.

[14] H. S. Commager: *A második világháború története*. Máthé Elek: *Magyarország szerepe a második világháborúban*. 502-503.

[15] Szabó Lajos László győri középiskolai tanár visszaemlékezése.

[16] Dr. Somorjai, 170-173.

[17] Dr. Somorjai, 256.

[18] *Az emberiség története. A háború harmadik szakasza (1942-1943)*, Minerva, 1432.

Egyre kevesebben vannak a 61 esztendővel ezelőtt lezajlott események tanúi, a még élők. A Don menti harcokban elesett hősök földi maradványait befogadta a Voronyezstől délre, Uriv közelében a „Doni Hősök” emlékhelye, melyet 1997. július 20-án avattak fel Bolgyirekka határában.

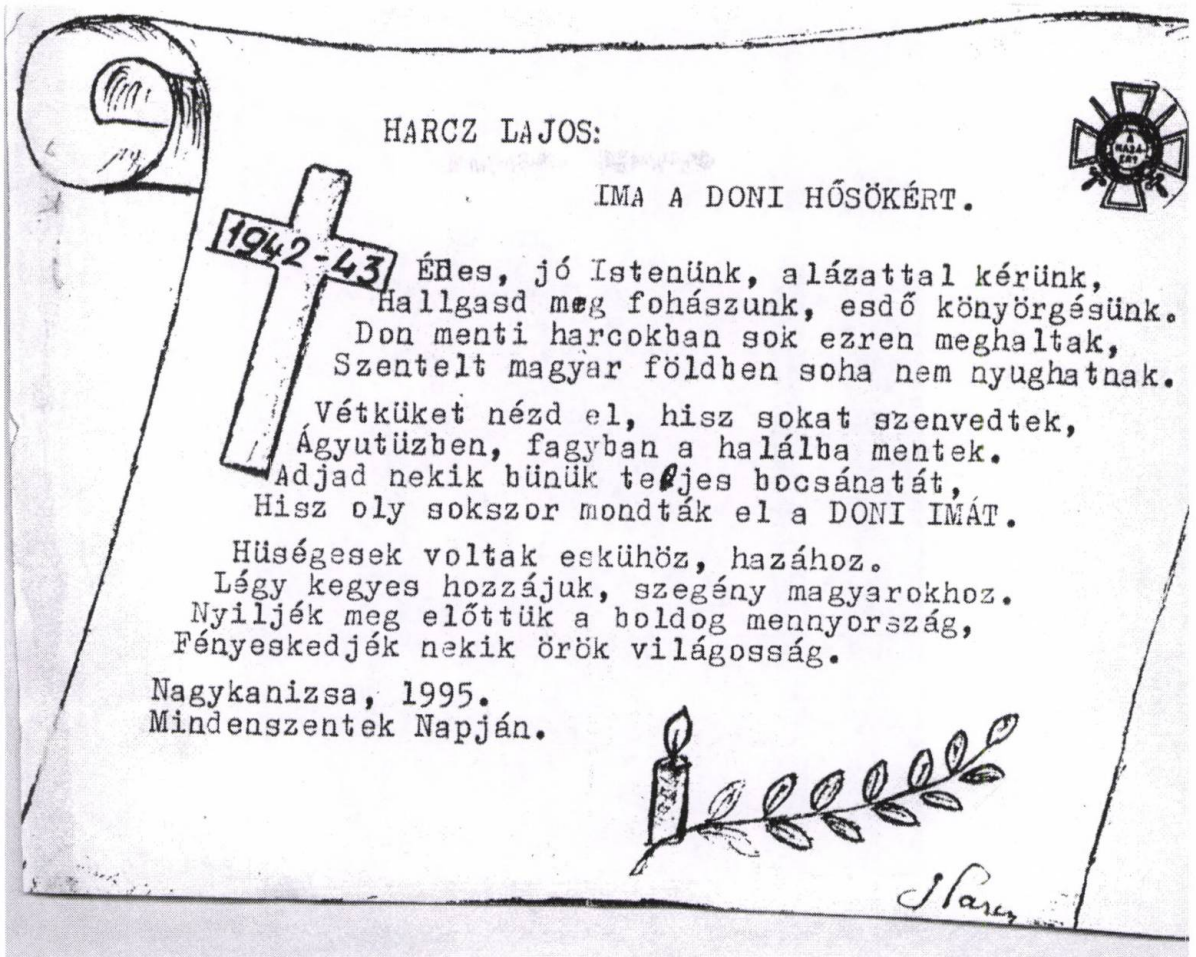
## Epilógus

Álljon itt emlékül és emlékeztetőül a Don menti honvédek imája. Hogy kik, mikor, milyen körülmények közt mondták el, talán csak Harcz Lajos nagykanizsai volt frontharcos honvéd tudná elmondani.

1997 nyarán találkoztunk Székesfehérváron a Szent István 3. honvéd gyalogezred laktanyája udvarán a Hősök emléktáblájának avatásakor.

Akkor kaptam tőle egy imát azokért, akik oly sokat szenvedtek, mentek ágyútűzben, fagyos hómezőkön menekülve a halál elől, mentették egyetlen életüket. „Hűségesek voltak eskühöz, hazához.”





És álljon itt a béke, a feltámadás, a szeretet ünnepét hirdető tábori lap, tán egy az utolsók közül.

KIADJA A M. KIR. HONVÉD HADITUDÓSÍTÓ OSZTÁLY PARANCSNOKSÁGA

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP

Hivatalos feljegyzések:

ELLENŐRÖLT  
BALI...  
Kovács

Cím: *Ték.*

*Helé'nyj Tokuan'is*  
*m. kis. zls.*  
*Lé'ke-fekérva'is.*  
*3. g. e. Postafiók 88.*

A feladó neve: *Laudis Tokuan'is*  
csapatteste: *skv.*  
A tábori posta száma: *F. 8911.*

BORI POSTA HÍVATAL  
28  
felvétel  
hivatal  
vezető  
fényképező

PALÁS BUDAPEST



*Kellene is örömeleli huroti  
ünnepeket kiván Sándor nko.*

### Jegyzetek

- [1] Ld. Sztálingrádi csata. Új Magyar Lexikon. 6. kötet 324.
- [2] Gosztonyi Péter: A hadsereg elindult a Donhoz. Népszabadság, 1992. október 3.
- [3] Dr. Somorjai Lajos: Megjártam a Don-kanyart. Harctéri napló, 1942-1943. 256.
- [4] A szerző visszaemlékezései a bevonulásról és elvonulásról.
- [5] Ékes László: Tolna megyei honvédek a Don-kanyarban. Tolna Megyei Extra, IX. évf. 1. sz. 2001. január 11.
- [6] Füzi Imre: Don-kanyar. A 2. magyar hadsereg pusztulása. Inter Press Magazin, 2002. 166-167.
- [7] Kisebb-nagyobb harci cselekmények, légi és földi felderítések, vonatkozási pontokra leadott lövések.
- [8] H. S. Commager: A második világháború története. 326-329.
- [9] A lap válasz nélkül maradt. A levélíróra (aki már nem él) emlékezett Pakson Bencze Barna rajztanár.
- [10] Ritkán lehetett hozzájutni légipostával továbbított tábori postai laphoz. Kék színű lapok voltak ezek.
- [11] Zsohár Melinda: Rudkinóban felavatják a magyar katonai temetőt. Hadak Útján. 488. sz. 2003. május-június, 5.
- [12] Uo.
- [13] Magyarország és a második világháború. Titkos diplomáciai okmányok. Kossuth, 1959., 415-416.
- [14] H. S. Commager: A második világháború története. Máthé Elek: Magyarország szerepe a második világháborúban. 502-503.
- [15] Szabó Lajos László győri középiskolai tanár visszaemlékezése.
- [16] Dr Somorjai, 170-173.
- [17] Dr. Somorjai, 256.
- [18] Az emberiség története. A háború harmadik szakasza (1942-1943) Minerva.

■ Dr. Hetényi István



*„S hamvait a hálás hon veszi hantja alá”*

## 1848/49-es honvédsírok Pakson

A kiegyezés után, a 19. század végén és a 20. század elején az 1848/49-es szabadságharc egykori honvédjei köztiszteletnek örvendtek, halálukról, temetésükről az újságok gyakran beszámoltak, sírköveiken a hozzátartozók fontosnak tartották megörökíteni, hogy az elhunyt 48-as honvéd volt. Az egykor szinte minden hazai településen látható honvédsírok az utóbbi évtizedekben a kényszerű temetői újratemetkezések következtében sajnálatosan megfogyatkoztak. Ez is az oka, hogy a forradalom és szabadságharc alkalmából tartott megemlékezések sajnos egyre ritkábban kapcsolódnak össze a még létező sírok felkeresésével; erre sokszor ott sincsen példa, ahol még megtalálhatók az egykori veteránok nyughelyei. Pakson jelenlegi ismereteim szerint öt honvédsír látható még ma is, több mint másfél századdal a szabadságharc után, s közülük három síron ott áll a felirat is: 48-as honvéd. Az alábbiakban ezeket a sírokat mutatom be.

### **Petrich Ferenc százados (1826-1908)**

gondozott sírja az evangélikus temető közepén, a járda mentén található, a kovácsoltvas kerítésen belül további másik két családi sírkő is áll. A feketemárvány obeliszks felirata: „Hanusfalvi Petrych Ferenc, volt országgyűlési képviselő, 48-as honvédszázados. 1826-1908. Neje, szül. végi Berreghy Róza 1834-1906. és gyermekeik Katalin, 1854-1896. Árpád, 1855-1922. Flóra, 1872-1897. Jolán, özv. Késmárky Ivánné, 1860-1934. Gizella, Zsigárdy Istvánné 1866-1951.” Petrich Ferencről egy rövid szócikken kívül éppen a Paksi Tükör lapjain is jelent meg egy dolgozat; ezekből az alábbiak derülnek ki.

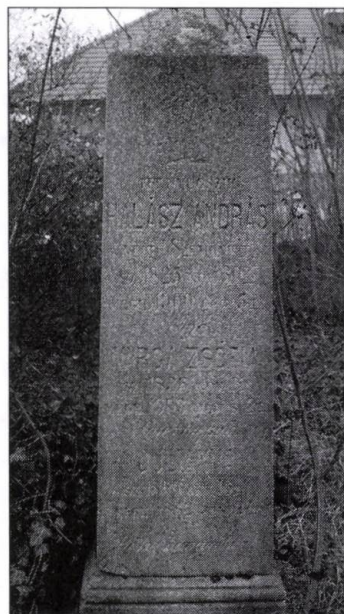


Petrich Ferenc 1826. ápr. 26-án Pakson született Petrich János földbirtokos fiaként. A gyönki gimnázium után elvégzi a pozsonyi jogakadémiát, majd szülei birtokán gazdálkodik. 1848. május végén elsőként áll be önkéntesként a Szekszárdon alakuló 8. honvédszászlóaljhoz, a szerb felkelők elleni harcokban őrmester lesz. Novembertől hadnagy, 1849 februárjától főhadnagy a 45. zászlóalj Perczel-hadtestében, majd a VII. hadtestben, végül a Kmety-hadosztályban. Visszaemlékezései szerint Budavár ostroma után Görgey harmadosztályú érdemrenddel tünteti ki. A júniusi csornai csatában megsebesül: mellébe lövést kap, lábszárát pedig szuronnal sebesítik meg. Júliusban századossá léptetik elő. Az 1850-es években paksi birtokára vonul vissza, korszerű gazdálkodást folytat, szőlészeti mintagazdaságot

alapít, az 1873-ban megalakult haltenyésztő társulat ügyvivője lesz. 1861-től megyebizottsági tag, 1884-től a Függetlenségi Párt jelöltjeként a kölesdi kerület országgyűlési képviselője. Pakson végzett közéleti tevékenysége is jelentős, 1873-ban a kolera megfékezésére létrejött bizottság elnöke, 1896-ban a paksi millenniumi ünnepély egyik szónoka. A megyei Honvédegylet az 1139. szám alatt fogadta igazolt tagjai sorába.<sup>[1]</sup>

### Halász András hidász altiszt (1825-1900)

elhanyagolt, gondozatlan, nehezen megközelíthető sírja az Öreghegy utcai régi református temető nyugati szélén fekszik. Felirata: „Itt nyugszik Halász András volt 48-as honvéd sz. 1825. nov. 30-án, megh. 1900. okt. 5-én. Neje Varga Zsófia sz. 1836. nov. 11-én, megh. 1903. május 2-án. Gyermeük Julianna sz. 1864. okt. 16-án, megh. 1882. jún. 2-án. Béke poraikra!” Halász Andráról a fentiekén kívül eddig alig tudunk többet. Az anyakönyvekből sikerült kideríteni, hogy apja, Halász István ácsmester volt Pakson. Halász Andrást 1848 decemberében avatták honvéddé.<sup>[2]</sup> Rendfokozatáról, szolgálati helyéről mindössze annyi ismert, amennyit az 1867-ben alapított Tolna megyei honvédegylet törzskönyve elárul róla a 886. számú bejegyzés alatt: ezek szerint Halász András altisztként szolgált a hidászoknál.



### Szeniczey Ferenc nemzetőr kapitány (1813-1891)

nyugvóhelye szintén az evangélikus temetőben, Petrich Ferenc sírja közelében található. A sírt övező, nagy területet körbezáró vaskerítésen belül feketemárvány obeliszk áll a következő felirattal: „Kisszeniczey Szeniczey Ferenc született 1819. május 19-én, meghalt 1891. szeptember 24-én. Kisszeniczey Szeniczey Géza született 1858. június 7-én, meghalt 1912. szeptember 22-én.” Szeniczey Ferenc 1819-ben Pakson született Szeniczey Pál birtokos és csáfordi Tóth Borbála gyermekeként. Szülei korán elhaltak, ezután hat testvérével együtt nagybátyja, a soproni Tóth Ferenc nevelte. A soproni evangélikus líceum elvégzése után a Ferdinánd-huszárokhoz került, ahol hadapród, majd főhadnagy lett. 1837-ben felhagyott a katonai szolgálattal, és megnősült: Deák Ferenc unokahúgát, a 16 éves nemeskéri Kiss Katalint vette feleségül. Paksi birtokán gazdálkodva tagja lett a megyei haladó nemesség Csapó Vilmos nevével fémjelzett pártjának, házában 1850 és 1874 között Deák Ferenc is gyakran megfordult. 1848. március 25-én a szekszárdi népgyűlés Paks és környéke választmányának elnökévé választja, júniusban pedig már a Bácskába induló Tolna megyei nemzetőrsereg tagjai között találjuk kapitányi rangban. A szeptemberi ozorai győzelemben egy 3.000 fős egység irányítójaként tekintélyes részt vállal. A Habsburgok 1849 áprilisában bekövetkezett trónfosztásával nem ért egyet, ezért visszavonul a politikától. A szabadságharc után folytatja a mintaszerű gazdálko-

[1] Bona Gábor: *Kossuth Lajos kapitányai. Bp., 1988., 468.*; Csontos Csilla: *Petrich Ferenc honvédszászados élete (1826–1908). Paksi Tükör 5. (1998) 4. sz., 43-46. Bővebben: uő.: Petrich Ferenc honvédszászados. Honismeret 27. (1999) 4. sz., 29-38.*

[2] Kerné Magda Irén: *Paksiak a szabadságharcban 1848–49. I. rész. Paksi Tükör 5. (1998) 3. sz., 25.*

dást: töltést épít, mocsarat csapol, termővé teszi a homokterületeket. Birtokai felvirágoztatása révén 1872-ben a vármegye hatodik legnagyobb adófizetője. 78 évesen, 1891-ben halt meg Pakson.<sup>[3]</sup>

### Rudnyánszky István hadnagy (1831-1852) sírköve a Kálvária temetőben, a kápolna közvet-

len közelében áll. A timpanonos tetejű kövön félkörívvel lezárt mezőben a következő, hexameterben írt sírfelirat olvasható: „Báró/ Rudnyánszky István/ 1852. évben/ élte virága 20 éves korában/ elhunyt felejthetetlen/ kedves fia/ hamvai felett/ emelte/ a kesergő édes anya./ E fiatal harcos megfizette teljes adóját/ S így kielegetvék mind haza mind a király/ A nyavalyák leverő viharától hervada keble/ S hamvait a hálás hon veszi hantja alá.” Rudnyánszky István (Rudolf) életét nagy vonalakban szintén Bona Gábor révén ismerjük. Rudnyánszky Mihály nagybirtokos, országgyűlési követ és Jeszenszky Terézia fiaként született Pakson 1831. dec. 8-án. Bátyja, az 1888-ban Pakson elhunyt István a szabadságharcban honvéd századosként harcolt. Rudnyánszky István a szabadságharc kitörésekor diák volt, 1848 őszén a 3. Ferdinánd huszárezredben hadfi, 1849. április 1-től hadnagy az itteni III. hadtestben, júliustól pedig Leiningen tábornok mellett parancsértiszt a fegyverletételig. Világos után erőszakkal besorozzák a császári seregbe, ahonnan csak másfél év múlva, 1851. márc. 15-én szerelik le. Az ausztriai Gleichenbergben hunyt el 20 évesen, 1852. aug. 28-án.<sup>[4]</sup> Sírfelirata szerint betegségben halt meg, Ausztriába is talán gyógykezelés végett utazott. Hamvait édesanyja Pakson temettette el.



### Engel Dániel honvéd (1829-?)

héber és német feliratos sírköve a zsidó temetőben, a második sorban található.<sup>[5]</sup> 1848-as tevékenységéről annyit tudunk, hogy honvédként harcolt, és a szabadságharc bukása után büntetésül besorozták az osztrák hadseregbe. Ekkor keletkezett katonai törzslapja szerint 1829-ben Pakson született.<sup>[6]</sup>

A fentiekén kívül természetesen lehetnek még olyan sírok,

<sup>[3]</sup> Töttös Gábor: *Szeniczey Ferenc tevékenysége (Rejtett értékeink)*. Tolna Megyei Népújság, 1996. szept. 28.; téves születési dátummal (1813. máj. 16.) 1848-as tevékenységére; Horváth Árpád: *A Tolna megyei 1848-as szabadságharcosok nyomában. Tanulmányok Tolna megye történetéből* 1. (1968) 93., 110., 122., 129.

<sup>[4]</sup> Bona Gábor: *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban (Harmadik kötet: R-ZS)*. Bp., 1999. 69.

<sup>[5]</sup> Németh Szabolcs-Solymos Dániel: *A paksi zsidótemető. Kézirat*. Paks, 2001., 12.

<sup>[6]</sup> Bernstein Béla: *A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók*. Bp., 1998., 259.

amelyekbe 48-asokat temettek el anélkül, hogy ezt a sírfeliraton jelezték volna, ezek azonban csak a honvédjegyzékek és a sírfeliratok gondos összehasonlításával szűrhetők ki. Így pl. sejtethető, hogy a Fehérvári úti református temetőben eltemetett Pap Mihály (?-1908), akinek sírkövén csak halálozási dátuma olvasható, azonos azzal a Pap Mihállyal, akit az 1867-es honvédegyleti névkönyv paksi lakosként, 898. számon tartott számon, mint a 96. honvédzászlóalj egykori közkatonáját.

Efféle névazonosságra és bizonytalan azonosításra más példa is akad. A zsidó temetőben, héber nyelvű sírkő alatt nyugszik Reich József Sámuel (Joszef Smuel Reich).<sup>[7]</sup> 1848 októberében egy 1824-ben született Reich Józsefet avattak honvéddé, decemberben pedig egy hasonló nevű, 1829-es születésű paksi lakost.<sup>[8]</sup> A honvédegylet igazolt tagjainak törzskönyvében (valamelyik) Reich Józsefet a 905. számon találjuk, ahonnan az is kiderül, hogy „közvitéztként” szolgált a 10. honvédzászlóaljban.

Az öt paksi honvéd a korabeli magyar társadalom társadalmi és vallási sokszínűségét jeleníti meg, az 1848/49-es honvédseregen belül pedig különböző rendfokozatokat is képvisel. Az izraelita Engel Dániel közvitéztként harcolt, a református Halász András nem nemes származásúként altiszti rangig jutott, az evangélikus Petrich középirtokos nemesként százados, a római katolikus Rudnyánszky báró pedig arisztokrataként hadnagy lett a honvédseregben; az evangélikus, középirtokos Szeniczey nemzetőr századosként szolgált. Eme különbözőségek ellenére mégis mindannyian csatasorba álltak a haza érdekében.

■ K. Németh András

<sup>[7]</sup> Németh Szabolcs–Solymos Dániel i. m. 2001., 14.

<sup>[8]</sup> Kerné Magda Irén i. m. 1998., 24-25. Köszönöm Kerné Magda Irénnek és Bencze Barnabásnak, hogy adataikat megosztották velem.

# Olvasói levél

## ...avagy gondolatok egy Holocaust-tanulmány margójára

A közelmúltban olvastam a Paksi Tükör 2004. novemberi számában Németh Andrásnak „A Holocaust Pakson és környékén” című tanulmányát. 'A Holocaust' és a 'Magyarországi zsidóüldözés rövid bemutatása' című fejezetekben jónéhány mondat szemet szúrt, amelyeket a történelmi hitelesség kedvéért érdemes körüljárni, s néhány kiegészítő gondolatot, megjegyzést fűznék hozzájuk. Megfigyelhető, hogy némely mondat egyoldalúan általánosít, olykor téves következtetést, ok-okozati összefüggést von le. Bár én csak egy laikus olvasó vagyok, célom, hogy a holokausztot a magyarországi zsidókérdés problémakörébe ágyazva vizsgáljuk és ismertessük, s ne abból kiemelve, elkülönítetten, annak deportálásban betetőző részeként.

Füst Milán egyik egyetemi előadásán azt találta mondani legendásan nagyszámú és lelkes hallgatósa előtt, hogy az ún. zsidókérdés a legbonyolultabb történelmi probléma, amellyel valaha találkozott. S azért is nehéz történetileg kifejteni, mert mind a mai napig – még így a rendszerváltás után 15 évvel is – már a kérdés legártatlanabb felvetése is érzelmi viharokat kelt széles körben, zsidók és nem zsidók körében egyaránt. Az idő kerekét visszaforgatni pedig nem lehet, mint ahogy a társadalmi folyamatokon visszamenőlegesen változtatni sem, mindent úgy kell megismernünk és elfogadnunk, ahogy az megtörtént. A polgári jogegyenlőség intézménye pedig egy olyan alapvető zsinórmérték, amelyet senki nem léphet, vághat át büntetlenül. A múlt hiteles és pontos megismerése és megértése azonban fontos feladat azért, hogy ne legyen a zsidókérdés – ahogy Eötvös Károly nevezte – „ezeréves per”, hanem az, ami valójában volt: a társadalomban szükségszerűen fellépő etnikai, vallási és kulturális konfliktusok tisztázására irányuló erőfeszítés.

■ Az első mondat, amelynek állítását érdemes a magyarországi társadalmi viszonyokban is vizsgálni, így hangzik: „...a zsidóság mindent túlélve sikeresen asszimilálódott szinte minden országban...”

Szinte, azonban a szerző elfelejti megemlíteni, hogy nálunk ez az asszimiláció korántsem volt olyan sikertörténet, ahogy azt a liberális korszakban feltűntették, ugyanis az asszimilációs modell az 1910-es évekre zsákutcába jutott, kudarcba fulladt. Az ezzel kapcsolatos disszimilációs nézetek ezért – ahogy Gyurgyák János is utal rá monográfiájában – nem azonosíthatók ab ovo az antiszemitizmussal.

„Az izraeliták egyenjogúságáról polgári és politikai jogok tekintetében” címet viselő, s röviden csak emancipációs törvénynek nevezett 1867. évi XVII. törvénycikk egyenjogúsította a magyarországi zsidóság tagjait, azaz megszüntetett minden rendelkezést, amely a zsidóságot a polgári létben korlátozta. A hazai zsidóság sorsát az ezt követő majd ötven évben, a boldog békeidőnek is nevezett korszakban a polgári jogegyenlőséget biztosító törvények garanciái, az államilag támogatott kapitalizmus lehetőségei, továbbá a magyar politikai elit többsége által elvárt asszimilációs kihívás határozta meg. S jóllehet már az emancipáció és a recepció ezen korában voltak jelei annak, hogy a zsidó asszimiláció nem sikerült, arra azonban senki nem gondolt, hogy a korszak az ún. asszimilációs modell teljes összeomlásával, egy új típusú antiszemitizmus megjelenésével, végül pedig a polgári jogegyenlőség részleges visszavonásával végződik.<sup>[1]</sup> Másrészt nem szabad megfeledkezni az emancipációt ellenző ortodox zsidóság ellenállásáról sem. Az országgyűléshez már 1844-ben eljuttatott nyilatkozatukban világossá tették, hogy a zsidóknak Magyarországot nem, csak Palesztinát szabad valódi hazájuknak tekinteni.<sup>[2]</sup>

Így született meg a merőben más magyarországi viszonyok ellenére, egy a nyugati államokéhoz szinte betű szerint hasonló - a zsidókat minden korlát vagy feltétel nélkül - egyenjogúsító törvény, amelynek következményeit tekintve a XIX. század magyar politikai életének talán a legelhamarkodottabb döntése volt. A kiegyezés utáni félévszázad ettől a felszín alatt lappangó problémával terheltén indult meg, s

[1] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, 2001., 65. o.

[2] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, 2001., 65. o.

hogy miképp fejeződött be 1918-1919-ben, tudjuk valamennyien. Az emancipációs törvény elfogadását követő időkből a magyarországi zsidó társadalom belső szerkezetében súlyos aránytalanságok alakultak ki. Az asszimilációs modell ugyanis azt feltételezte, hogy a körülmények megváltozásával az addigi foglalkozási korlátok ledőltek a zsidók egyoldalú – elsősorban kereskedelmi, pénzügyi – foglalkozási szerkezet is megváltozik. A parlamenti vitákban, publicisztikai írásokban visszatérő vád volt a zsidósággal szemben, hogy a pénzkölcsön, uzsora és a kereskedelem, különösen annak házaló formája, továbbá a pálinkafőzés alapvetően erkölcstelen tevékenységek, s romlásba döntik a magyar nemességet és parasztságot. Csakhogy a polgári társadalom kiépülésével éppen ezek a tevékenységek kerültek előtérbe, s az erkölcsi fenntartások kétségkívül háttérbe szorultak. A foglalkozásbeli aránytalanságok megszüntetését, vagyis a zsidóság mezőgazdasági és ipari pályák, azaz a kétkezi munka felé terelését célzó intézkedések nem voltak hatásosak.<sup>[3]</sup>

Sokan úgy látták, hogy a zsidóság asszimilációjáról csak akkor lehetett volna beszélni, ha 1848-ban a határsorompókat lezárjuk, s a magyarországi zsidóságot etnikailag, s így erkölcsi és vallási kényszerhatás dolgában is elszigeteljük a galíciai és orosz-lengyelországi nagy zsidó népmenedencétől. Ennek a medencének kompakt, érintetlen, ősz tömegei új és új százezres rajokkal, felszívhatatlan új rétegekkel tettek reménytelenné a magyarországi zsidóság faji és lelki elvegyülését a liberális magyar társadalommal. Az 1866-os diétán már Deák Ferenc is sürgette, hogy az emancipációs törvény és egy bevándorlási törvény között kapcsolatot kell teremteni, ugyanis a zsidók emancipációjával kapcsolatban ezt mondta: „...van azonban egy, amit nem hozzákötve, hanem ezzel párhuzamosan óhajtok, és ez egy bevándorlási törvény.” Ez formálisan nem a „Mózes vallásúakat” korlátozta volna, hanem minden bevándorlót, persze érezhető volt, hogy Deák elképzelése – akit senki sem vádolhat zsidóellenességgel – elsődlegesen mégis a Galícia felől érkező bevándorlóokra gondolt.<sup>[4]</sup>

Az asszimiláció – Karády Viktor szerint – nem egy egyoldalú folyamat, hanem bizonyos kimondott vagy ki nem mondott érdekegyeztetések eredménye. A magyarországi zsidóság a jogegyenlőségért, a befogadásért, jogbiztonságért cserébe materiális és szellemi tőkét ajánlott fel a magyar liberalizmus számára. Érdekes egy Alföldy Ede nevű kúriai bírósági írásműve a zsidókérdéshez: „Az egyenlőség szent elvének ott van a határa, amelyen túl az egyenlő feltételek a társadalom egyes tagjainak mások rovására előnyöket biztosítanak anélkül, hogy ezek az előnyök egyúttal megfelelő mértékben az összességnek is javára szolgálnának”.<sup>[5]</sup> Egy sikeres asszimiláció azonban csak kedvező feltételek megléte esetén valósulhat meg – s ezek Magyarország esetében nem voltak adottak: a beolvadásnak öntudatlannak és észrevétlennek kell lenni, nem lehet túl nagy antropológiai, pszichikai, kulturális és gazdasági különbség a beolvadó és a befogadó népek között, nem lehet túlságosan népes a beolvadó csoport, nem lehet az asszimilációt siettetni, és az csak teljes jogegyenlőség mellett lehetséges, továbbá a befogadó népnek nyugalmi állapotban kell lennie, a beolvadó csoportnak pedig utánpótlás nélkülinek kell lennie, mert csak a szürke tömegember tud jól asszimilálódni.

„A zsidókat nemcsak mi, hanem a zsidók is így nevezik: zsidó nép. Nem szoktuk pedig mondani: pápista nép, kálvinista nép, lutheránus nép, unitárius nép. Innen látszik, hogy e szó alatt 'zsidó', több fekszik, mint csupán valláskülönbség. A zsidókat tehát nem lehet emancipálni, mert vallásuk politikai institúció, teokráciai alapokra fektetve, mely a fennálló országlási rendszerrel politikailag egybehangzásba nem hozható... Vallásuk nemcsak vallás, hanem politikai organizmus is, teokráciájuknak polgári érvényességet adni nem lehet, ők nemcsak külön vallásfelekezet, hanem külön nép is.” – Kossuth Lajos vezércikke a Pesti Hírlap 1844. május 5-i számában. Ezt a problémát ismerte fel később az első antiszemita magyar politikus, Istóczy Győző is, akinek 1876. április 8-án hangzott el beszéde a magyar képviselőházban a zsidókérdésről – amely először figyelmeztette a nemzetet és a liberális kormányt a Kossuth által is világosan meglátott veszélyre – és, amelyet találoán így fejezett be: „Legyek én e tekintetben Magyarország Cassandrája!”

[3] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, 2001., 65. o.

[4] Fejtő Ferenc: *Magyarország, zsidóság*, Budapest, 2000., *História Könyvtár Monográfiák*, 79. o.

[5] Lásd: Alföldy Ede hozzászólása a *Husadik Század* folyóirat körkérdéséhez. *Husadik Század*, 1917.

Külön figyelmet érdemel fővárosunk, Budapest, ahol a zsidóság lakosságon belüli arányszáma a századfordulóra megközelíti a 25%(!)-ot. Az önmagában is sokszínű zsidó népesség és a városlakók többi csoportja a nagyváros olvasztótégelyében az évtizedek alatt egyre inkább hasonlulni kezdett egymáshoz. De az akkulturáció egy új kultúra létrejöttével járt: a modern városéval. Sokan lelkesedéssel, mások ellenérzéssel figyelték ezt a folyamatot. A korszak magyar liberálisai, a polgárosodás sürgetői és az asszimiláció zsidó szószólói számára Budapest a termékeny egybeolvadás, a „korrobori” szimbólumává vált, amelynek eredményeként kinőtt a magyar kultúra új, Nyugat felé kapaszkodó ága. Másokat viszont a modernizáció termékeny rombolása, az akkulturáció okozta megrázkódtatások a nagyváros elkeseredett ellenfelévé tettek. Számukra Budapest a nemzeti hanyatlás szimbóluma lett, a hagyományos nemzethordozó rétegeket és értékeket szétdúló és gyökértelen idegeneknek, élőködő „gyarmatosítóknak” végtelen teret nyitó monstrum.<sup>[6]</sup>

A Trianon után megcsonkított Magyarország etnikailag jóval homogénabbá vált, mint előtte, és így vezető osztálya, a magyar ügy ítélte meg, hogy szemben a megelőző évtizedekkel immár nem áll érdekében a zsidók asszimilációja. Sőt, épp ellenkezőleg, az ellenforradalmi nacionalizmus a kommün működésének szomorú tapasztalataiból úgy tekintett a további asszimilációra, mint a „magyar nemzet faji tisztaságát” veszélyeztető folyamat. Az államra folytonos nyomás nehezedett, hogy állítsa helyre a gazdasági-társadalmi egyensúlyt a keresztény magyar többség javára.

■ A következő magyarázatot érdemlő mondat így szól: „A hitleri politikával újjáéledt és minden addiginál erősebben jelentkezett az antiszemitizmus.”

Nos, ez Németország esetében igaz lehet, nálunk azonban nem a hitleri politikával éledt újjá. Hitler 1933-ban került hatalomra, a nürnbergi faji törvényeket 1935-ben hozták meg. Nálunk addigra nemcsak hogy bevezették a Numerus Clausus törvényt 1920-ban, de annak kérdéses szakaszát 1928-ban módosították is: „1920. évi XXV. törvénycikk 3. §-ának harmadik bekezdése helyébe a következő szöveg lép: Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérő megelőző tanulmányi eredményeire, illetve szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy elsősorban a hadiárvák és a harctéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak gyermekei, továbbá a különféle foglalkozási ágakhoz (mezőgazdasághoz, iparhoz, kereskedelemhez, szabad foglalkozásokhoz stb.) tartozóknak gyermekei az ezen foglalkozásokhoz tartozók számának és jelentőségének megfelelő arányban jussanak a főiskolákra és a fölvetek száma az egyes törvényhatóságok között is igazságosan osztassék fel...”<sup>[7]</sup> Tehát nem eltörölték a törvényt, ahogy a szerző pontatlanul írja, hanem csupán módosították benne a numerus clausus intézményét!

Európában a fajvédelmi gondolat először Magyarországon jelentkezett, és sokáig a többi szélsőjobb mozgalom példaképe volt. Német hatás tehát egyáltalán nem állapítható meg, ezzel szemben ismert tény, hogy több náci jelszó, pl. „Deutschland erwache” a magyar ébredők hasonló lózungja után született meg. A magyar fajvédelem tehát mindenképp önálló és független jelenség. Személyek szintjén sem igazolható összefüggés német szimpátia és antiszemitizmus között: Teleki Pál, a Magyarországra menekült lengyeleket támogató páter Varga Béla vagy Makkai János, a II. zsidótörvény parlamenti vezetője és a népi írók mind németellenesek, és adott esetben antifasiszták is voltak. Zilahy Lajos egyike volt az erkölcsi tisztességet mindvégig megtartó demokratikus meggyőződésű íróknak, de a faji közbeszéd köréből ő is csak részben tudta kivonni magát. A Törzsökös Magyarok Táborának vacsoráján elhangzott mondata, mely szerint egyenrangú magyarnak ismer el mindenkit, aki a magyarság céljait magáévá teszi, köztük a zsidóságot is, botrányt okozott. Csak kevesek által ismert tény, hogy a Magyarországon 1920 után eluralkodó rasszista közbeszédnek nemcsak zsidó származásúak voltak az áldozatai. (S mint-hogy magam is rendelkezem sváb gyökerekkel, néhány mondat erejéig kitérnék erre a problémára is.) Az antiszemitizmus kifejezés mellett pontosabb a rasszizmus kifejezés, mert az országban kétfrontos harc indult zsidók és németek ellen. 1919 után Szabó Dezső nyomán általános volt az a nézet, hogy a magyarság boldogulását két belső ellenség teszi lehetetlenné: „az értelmiségi helyekre tola-kodó zsidók” és a „fö-

<sup>[6]</sup> Budapesti Negyed 8. (1995/2) Kovács András: Előszó

<sup>[7]</sup> 1928. évi XIV. törvénycikk a tudományegyetemre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvénycikk módosításáról, 1. §

det elfoglaló svábok". A Nemzeti Parasztpárt 1939-es programja egyenlő veszélynek tüntette fel a „sváb, zsidó és morva eredetű középosztály (...) uralomra törő szándékát”. A publicisztikában eluralkodott az a szemlélet, hogy zsidó és sváb egyaránt mohó és gátlástalan módon veti rá magát a magyar javakra. Ambrus József, a Turul Szövetség országos fővezére egy cikkében leszögezte, hogy „mérhetetlenül agaszt bennünket a Dunántúl sora, amelynek 42%-a nagybirtok. Amikor a Dunántúl egyes vidékein kihal a tisztafajú magyarság, azt kell látnunk, hogy a szapora és szorgalmas sváb családok lépésről lépésre elfoglalják a magyar földet.” A Törzsökösök politikai programjukban numerus clausus helyett „Numerus Hungaricus” követeltek, azaz a zsidó és az árja (értsd: nem „turáni magyar”) elemek párhuzamos korlátozását és a „fajmagyar” népesség pozitív diszkriminációját. A rasszista közbeszéd 1945 utáni akadálytalan átvétele ahhoz vezetett, hogy sokszor valós bűnökért ártatlanokat ítéljenek el, és előkészítette a terepet egy újabb népcsoport, a magyarországi svábok deportálásának szellemi legitimálásához.<sup>[8]</sup>

■ Továbbá a szerző azon mondata, hogy: „Valószínűleg nem is lehet szavakkal kifejezni azokat a borzalmakat, amiket a zsidók éltek át a világháborúban”, eszembe juttatja azokat a gondolatokat, melyeket Norman G. Finkelstein „A Holokauszt-ipar” című könyvében leírt. A szerzőhöz hasonló mondatokat használ szép számmal Elie Wiesel is, aki számára a holokauszt egy misztérium-vallás, szerinte a Holokauszt „a sötétségbe vezet”, „tagad minden választ”, „a történelmen kívül, sőt talán inkább felette lebeg”, „lehetetlen megismerni, vagy leírni”, „nem lehet elmagyarázni, vagy elképzelni”, „soha nem fogjuk megérteni”, „még beszélni sem tudunk róla”.<sup>[9]</sup> Valójában azonban Finkelstein szerint a holokauszt egyediségéről szóló állítások intellektuálisan természetlenek és erkölcsileg szégyenletesek, ennek ellenére makacsul továbbélnek. Mégpedig azért, mert az egyedi szenvedés egyedi jogosítványokat ad, különbséget tesz zsidók és nem zsidók között, és erkölcsi tőke másokkal szembeni előjogok követelésére.<sup>[10]</sup> A zsidó származású író szerint az utóbbi években megfigyelhető az „áldozatkultúra” kialakulása. A holokauszt ma egy remek ideológiai fegyver. Segítségével áldozatnak tüntetheti fel magát a világ egyik legjelentősebb katonai hatalma (Izrael), amely rendszeresen megsérti az alapvető emberi jogokat, továbbá e fegyver révén az USA legsikeresebb etnikuma szintén áldozati státust szerzett magának. A holokauszt rendszere két központi dogmára épül: 1. a holokauszt egy teljesen egyedi, semmihez nem hasonlítható, felfoghatatlan történelmi esemény. 2. A holokauszt a keresztények öröktől fogva létező irracionális zsidógyűlöletének betetőzése. Érdekes, hogy egyik dogma sem játszott szerepet az 1967. júniusi háború előtti közbeszédben, sem a náci holokausztot kutató valódi történészmunkában, viszont a mára kiépült holokauszt-irodalom és -ipar központi tételeivé váltak – mutat rá Finkelstein.<sup>[11]</sup>

Véleményem szerint mindent ki lehet fejezni szavakkal, és a holokauszt sem felfoghatatlan, történelem feletti jelenség, de azt elismerem, hogy a sokak számára feldolgozhatatlan. „Amiként a zsidóság egymást követő nemzedékeinek megrendítő elevenségű élménye, szemléletének meghatározója s nem utolsósorban folytonos anyagi jóvátételi követeléseinek forrása a Holocaust, mint feldolgozhatatlan trauma, ugyanez a magyarságnak a trianoni békediktátum máig kiheverhetetlen, kibeszélhetetlen, a pszichén át a zsigerekig lehatoló tragikuma, iszonyatos tehetetlenségi nyomatókkal párosulva...” – mondta Döbrentei Kornél a Kossuth Rádió Vasárnapi Újságjának 2000. június 4-i adásában.

■ A szerző a magyarországi zsidóüldözés bemutatását szemérmesen az 1920-as évvel, a numerus clausussal kezdi, anélkül hogy akár egy szóval is utalna az azt megelőző súlyos eseményekre, melyeket azonban nem lehet megkerülni. Prohászka Ottokár püspök, a keresztényszocialisták vezető ideológusa a zsidók emancipációjában végzetes történelmi tévedést látott. Prohászka szerint a kiegyezés legelhibázottabb alkotása a „túlzottan liberális” oktatási rendszer volt, amely lehetővé tette „a zsidóknak a középosztályba való túl gyors beáramlását”, ami pedig veszélyes értelmiségi túlnépesedést idézett elő. A zsidóknak az értelmiségbe való „tömeges” beszivárgása meggyengítette a magyar elitek kohézióját, és ezzel megindította az ország „kulturális judaizálását”. A zsidóknak az értelmiségbe való beengedésével

[8] Ungváry Krisztián: *Antisemitizmus és németellenesség - a kétfrontos harc. A tanulmány végleges formájában a Küzdelem az igazságért. Tanulmányok Randolph L. Braham professzor 80. születésnapjára*, 731-750. o.

[9] Norman G. Finkelstein: *A Holokauszt-ipar - Gondolatok a zsidó szenvedés tőkésítéséről*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2003. 53. o.

[10] Norman G. Finkelstein: *A Holokauszt-ipar - Gondolatok a zsidó szenvedés tőkésítéséről*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2003. 55. o.

[11] Norman G. Finkelstein: *A Holokauszt-ipar - Gondolatok a zsidó szenvedés tőkésítéséről*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2003. 49. o.



tehát – Prohászka szerint – voltaképpen már a kiegyezés kori liberálisok elültették a baloldali forradalom magvait, azét a forradalomét, amelynek idején a zsidó értelmiségiek már a maguk „igazi, nemzetetlen, idegen és kihívó” színeiben jelentek meg.<sup>[12]</sup>

Már az őszirózsás forradalomban is megnövekedett túlsúllyal vesz részt a zsidóság, hiszen tény, hogy pl. az 1918. október végén megalakult Nemzeti Tanács ún. Intéző Bizottságának 20 tagja közül 11 volt zsidó – vagy pontosabban, bár akkoriban még nem használt kifejezéssel élve – zsidó származású politikus (Bíró Lajos, Böhm Vilmos, Diner-Dénes József, Garami Ernő, Hatvany Lajos, Jászi Oszkár, Kunfi Zsigmond, Purjesz Lajos, Szende Pál, Weltner Jakab és Bedy-Schwimmer Róza)<sup>[13]</sup>, továbbá több helyütt cionista gárdák tartják fenn a közrendet! A Makkabea zsidó ifjúsági szervezet tagjai már az első hónapoktól kezdve bekapcsolódtak a közrend fenntartásába, mi több fegyveres önvédelmi alakulatokat szerveztek, melyek 1918 végétől Önkéntes Karhatalmi Századok néven formálisan is a Károlyi-kormány hadügyminisztériumának irányítása alá tartozott. A Cionista Gárda néven is ismert fegyveres alakulatok az ország különböző részein tevékenykedtek, felszerelésük biztosítását zsidó hitközségek és intézmények is támogatták.<sup>[14]</sup> Az elvakultan pacifista Károlyi Mihály utasítására ekkor hangzottak el a parlament lépcsőjéről az átkos szavak: „Nem akarok többé katonát látni!” Így pecsétlődött meg a történelmi Magyarország sorsa, az ezeréves határokat senki nem őrzi, így érthető, hogy oláh és tót szabadon ki-be járhatott. Vészi (Weisz) József, a Pester Lloyd főszerkesztője 1919. január 13-án mondta az őt a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSZ) nevében felkereső Tormay Cecilé írónőnek a következőket: „Közölni fogom felhívásukat és természetesen találok, hogy keresztény és nemzeti alapon szervezkednek, mert Magyarországot – nem a zsidók –, de zsidók tették tönkre! Ötszáz zsidó... Én mondom ezt, aki magam is zsidó vagyok.”<sup>[15]</sup>

Tagadhatatlan történelmi tény, hogy az októberi forradalomban tapasztaltnál kirívóbb és leplezetlenebb volt a zsidó túlréprezentáltság a kommün időszaka alatt. A pesti néphumort idézve: „A forradalmi kormányzótanács tagjai mind zsidók. Kivétel Garbai Sándor, hogy legyen, aki sábeszkor (szombaton) aláírja a halálos ítéleteket.”<sup>[16]</sup> Antiszemitizmussal származása okán sem vádolható Jászi Oszkár írja le, hogy a kommunista vezérkar legalább 95%-a(!)<sup>[17]</sup> a zsidók köréből került ki, kis túlzással mondhatnánk, hogy zsidók alkották az egészet: Kun (Kohn) Béla, Pogány (Schwartz) József, Landler Jenő, Kunfi (Kohn) Zsigmond, Lukács (Löwinger) György, Böhm Vilmos, Vágó (Weiss) Béla, Hamburger Jenő, Csillag (Stern) Zsigmond, Buchinger Manó, Jászai Samu, Kalmár (Kohn) Henrik, Székely (Silberstein) Béla, Rákosi (Rosenfeld) Mátyás – hogy csak néhányat említsek.<sup>[18]</sup> „Én, elvtársak, nem fogom szégyellni zsidó létemre ezzel a kérdéssel leszámolni. Zsidó volt az apám, ellenben én nem maradtam zsidó, mert szocialista lettem, kommunista lettem” – magyarázkodott származásáról Kun Béla széles nyilvánosság előtt, 1921. június 21-én a Tanácsok Országos Gyűlésén.

A vörösterrot felváltó ellenforradalmi túlkapásokról pedig az itt tartózkodó angol bizottság is megállapította, hogy a magyarországi fehérterrornak elsősorban kommunistaellenes, s nem pedig antiszemita éle volt, és a sok zsidó áldozat összefüggésben áll a diktatúra vezetőinek származásával. Fürstenberg német követ is hasonlóan értelmezte a történeteket: „Nem kell antiszemitának lenni ahhoz, hogy a legsúlyosabb vádakkal illessék az itteni zsidóságot, hiszen kétségtelen, hogy dekadens képviselői bomlasztó aknamunkájuk révén elsősorban felelősek az ország szerencsétlenségéért.”<sup>[19]</sup>

Ezt a pogromközeli helyzetet azonban higgadtan kezelni kellett, s a készülő felsőoktatási törvény-

[12] Szegvári Katalin: *Numerus Clausus rendelkezések az ellenforradalmi Magyarországon*. Budapest, 1988., 115. o.

[13] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, 2001., 98. o.

[14] Gonda László: *A zsidóság Magyarországon 1526–1945, Századvég Kiadó, Bp., 1992., Zsidók a polgári forradalomban és a tanácsköztársaságba*, 192. o.

[15] Tormay Cécile: *Bujdosó könyv – I. kötet: Feljegyzések 1918–1919-ből*. Gede Testvérek Bt., Budapest, 2003., 197. o.

[16] Marschalkó Lajos: *Országhódítók - Az emancipációtól Rákosi Mátyásig, A púposok országa c. fejezet*, Mikes Kelemen Kör, 1965., München, Készült Ledermüller Olivér nyomdájában

[17] Jászi Oszkár: *Magyar kálvária – Magyar földámadás*, Magyar Hírlap Könyvek, 1989., 129. o.

[18] *Tanácsköztársaság vezetőinek névsorát - eredeti neveikkel - tucatnyi forrás közli. Itt Tormay Cécile: Bujdosó könyv - II. kötet: Proletár-diktatúra*, Gede Testvérek Bt., Budapest, 2003., 271. o.-i felsorolásából idéztem.

[19] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, 2001., 113-114. o.

be beiktatott passzussal a zsidóellenes közhangulatot is oldani lehetett: megszületett a numerus clausus törvény. Ismétlem, alapvetően ez egy szükségszerű felsőoktatási törvény volt, ahogy ezt a miniszteri indoklás is egyértelműen alátámasztja, utalva a korszak magyar tragédiájára: „A történeti Magyarország területének közel kétharmad részét elvesztette és az ott élt nagyszámú magyar intelligencia részben jogi, részben erkölcsi kényszer nyomása alatt ezekről az elszakított országrészekről visszaözlött a megmaradt területre. Az öt tanéven át tartott világháború befejeztekor részben a lövészárokból, részben a hadifogságból öt évfolyam egyetemi hallgató összetorlódva egyszerre jött haza, szigorlatozott és jutott diplomához, és midőn a fenti kettős oknál fogva az állás nélkül maradt magyar értelmiség száma a csonka országban rendkívüli mértékben felszökött, ugyanakkor nemcsak új elhelyezkedés lehetősége nem nyílt meg, hanem a pénzügyileg nehéz helyzetbe került állam a korábban elhelyezkedett közalkalmazottak nagy tömegeit B-listával volt kénytelen eltávolítani, ami az értelmi középosztály válságát még súlyosabbá tette. Valóban lelkiismeretlenség lett volna tehát annak korlátlan megengedése, hogy főiskoláink nagy tömegekben neveljenek olyan diplomás intelligenciát, amelyről aritmetikai pontossággal előre tudtuk, hogy diplomájára támaszkodva nem tudna megélni...”

A keresztényszocialista kultuszminiszter, Haller István szerint – aki 1920. július 22-én ismertette a nemzetgyűléssel a törvényjavaslatot – a kiegyezés óta az ország életét a liberalizmus szelleme alakította. Majd annak 3. §-ára utalva hozzátette: „A liberalizmus szelleme a numerus claususról szóló törvényjavaslattal megszűnik. Bizonyos az, hogy minket ebben, amit most törvénybe akarunk lefektetni, senki sem előzött meg, de bizonyos az is, hogy ha valamely nemzet a világon abba a szituációba kerül, amelybe mi kerültünk itt Magyarországon, hogy a magyar állami intézményeknek kebelén felnevelt intelligenciának jókora percentje arra törekedett, hogy a nemzetet nemzeti karakteréből kivetkeztesse..., akkor más nemzet is követni fog bennünket... Ha mi korlátozzuk az egyetemekre beiratkozók számát, akkor nagyon természetes dolog, hogy igen erősen érinteni fogja a túlprodukciónak legerősebb coefficientjét, a zsidóságot is. De nem azért fogja érinteni, mert éppen a zsidóságot akarjuk kizárni, hanem érinteni fogja azért, mert ő volt, amely a legnagyobb túlprodukciónak szolgáltatta.”<sup>[20]</sup>

■ A legszembetűnőbb tévedést Telekiről olvastam: „Teleki megpróbálta visszafogni hazánkban a jobbra tolódást, de még neki sem sikerült megakadályoznia 1939. május 4-én a második zsidótörvény elfogadását.”

A mondat első felével semmi probléma, viszont azt állítani, hogy Teleki a második zsidótörvény elfogadását meg akarta akadályozni, némi történelmi tájékozatlanságra utal. Ugyanis a második zsidótörvény indoklását maga gróf Teleki Pál írta<sup>[21]</sup>, sőt az 1939 februárjában kormányfővé kinevezett politikus miután átvette és elfogadtatta az Imrédy Béla által kidolgozott második zsidótörvény tervezetét, kijelentette, hogy személy szerint nem találja elég szigorúnak.<sup>[22]</sup> A törvényjavaslat képviselőházi vitája során a liberális és szociáldemokrata képviselők elutasították a javaslatot, míg a kisgazdapárt jobbszárnya Eckhardt Tibor vezetésével támogatta azt. Teleki azzal az érveléssel szerelte le ellenfeleit, hogy a törvényjavaslat elutasítása a nyilaspártokat juttatná kedvezőbb helyzetbe, kik a kitűnő agitációs lehetőséggel élve a hatalomátvételt sikerrel kísérelhették meg. A hagyományos politikai elit már 1938 nyarán érezte, hogy kicsúszik a lába alól a talaj, és kétségbeesetten kereste a megoldást a készülődő földcsuszamlásszerű jobbratolódás elhárítására. Imrédy Béla belső munkatársa, Kovrig Béla megállapította, hogy „az ország felnőtt lakosságának legalább a kétharmada ha tehetné, felborítaná a létező egész hatalmi szervezetet, a népet már csak az államhatalom tartja össze.” 1938. január 1-én a főváros utcáin százezer röpcédulát szórtak szét, melyeken csak annyi szerepelt: „1938. Szálasi!” 1938 elején Szálasi pártját betiltották, és 72 nyilas vezetőt internáltak, őt júniusban háromévi fogházbüntetésre ítélték. 1939 nyarára kb. 300 000 személy volt a nyilaskeresztes párt tagja. Ha tekintetbe vesszük, hogy a párt újságjait állandóan betiltották, vezetőiket egyre-másra internáltak és bebörtönözték (1940-ig összesen 3.500 büntetőbírói ítélet és 3.000 rendőri végzés született), akkor megdöbbentő ez az átütő siker. Teleki miniszterelnök és a kormánypárt mindent megtett azért, hogy bebiztosítsa magát egy esetleges ellenzéki siker ellen. 1939.

<sup>[20]</sup> Budapest Negyed 8. (1995/2) Kovács M. Mária: *A numerus clausus és az orvosi antiszemitizmus a húszas években.*

<sup>[21]</sup> Teleki ezt maga állította egy 1940. december 3-án tartott képviselőházi beszédében.

<sup>[22]</sup> Fejtő Ferenc: *Magyarország, zsidóság, Budapest, 2000., História Könyvtár Monográfiák, 230. o.*

április 13-án, a választási harc kezdetén Teleki a nyilasok egyetlen napilapját is három hónapra betiltotta, és szinte lehetetlen helyzetbe hozta választási kampányukat. Minden választási praktika ellenére a szélsőjobboldal feltehetően relatív többséget szerzett volna, ha mindenütt állít jelöltet, hiszen ahol ez megtörtént (135 egyéni helyből 70 esetében), ott a nyilasok 40% szavazatot kaptak. Magyarország történetében ez volt az első olyan alkalom, amikor szocialisztikus eszmék békés körülmények között titkos szavazáson kormányra juthattak volna.<sup>[23]</sup> A választások látszólag Teleki sikerével jártak, hiszen a fő ellenfélnek számító szélsőjobb „csak” 49 mandátumot kapott a 260-ból, míg a kormánypárt 183-at. A volt kormánypárti képviselők 90%-a kiesett vagy el sem indult a választásokon. Vagyis a korszakban a második legnépszerűbb párt a Nyilaskeresztes Párt volt, Teleki és a kormánypárt is belátta, hogy csak úgy tudják leszerelni őket, és szavazótáborukat csökkenteni, ha egyes követeléseiket beemelik a kormányprogramba, ilyen körülmények között született meg a második zsidótörvény.

Tehát 1939-ben az országgyűlésben már ott ült 49 zöldinges nyilas egy tömbben, egy akarattal, akik hamar munkához láttak fanatikus eszméik megvalósításáért. A törvény elfogadása után a pesti Vigadóban párthívei előtt Teleki pedig világosan leszögezte, hogyha rajta múlik, nem lesz több zsidótörvény Magyarországon: „A zsidótörvényt meghoztuk, és ezzel a dolog törvényes részét lezártuk. Ne gondoljon tehát senki harmadik törvényre.”

■ Helyesen állapítja meg továbbá a szerző, hogy Kállay „miniszterelnöksége során a zsidók viszonylag biztonságban érezhették magukat...”, azonban ehhez hozzátennem, hogy ugyanekkor a Kállay-kormány három, a hazai zsidóság jogállását is érintő törvényt fogadott el:

Az első az 1942. évi VIII. törvénycikk volt, amely megszüntette az izraelita felekezet addigi, bevett vallásfelekezeti státusát, és törvényesen elismert vallásfelekezetté minősítette át. Egyes szélsőjobboldali politikusok azt szerették volna elérni, hogy egy még alacsonyabb kategóriába kerüljön, vagyis legyen az izraelita felekezet megtúrt vallás. A második, a honvédelemről szóló 1942. évi XIV. törvénycikk volt, amely kizárta a zsidónak minősülőket a fegyveres szolgálatból, tehát a honvédség és csendőrség sorai közül, és a munkaszolgálat lesz az a terület, ahol a zsidóság munkája a köz javára hasznosítható. A harmadik törvény pedig „A zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól” szóló 1942. évi XV. törvénycikk volt. Az indoklás szerint a törvény célja, hogy „a zsidó fajnak a kezéből kivegye a birtokában lévő mező- és erdőgazdasági ingatlanokat, és a nemzetközösséget alkotó történelmi népesség olyan tagjai kezébe adja, akik a földdel származásuknál és hivatásuknál fogva összeforrottak”. Érvelnek továbbá azzal is, hogy a magyar föld nem kereskedelmi árucikk, mert a földben nemcsak „magvak gyökeresednek meg, hanem abból lelkek is nőnek”.

Kállay álláspontja szerint a zsidótörvények csak átmeneti megoldást jelentenek, s a végső megoldás a hazai zsidóság kitelepítése lehet. Kállay megígérte programjában a zsidó birtokok kisajátítását, az értelmiségi pályák megnyitását a magyar fiatalság előtt, a vagyoni kiegyenlítődés elősegítését, végül a zsidó munkaszolgálatosok fokozottabb igénybevételét. Azonban ezen túlmenően azt is leszögezte, hogy „Magyarország nem fog letérni arról a humánumról, amelyet történelme folyamán, faji, felekezeti vonalon mindig gyakorolt”. Tehát védte a magyar zsidóságot az azonnali deportálástól, azaz a fizikai megsemmisítéstől, és a folyamatosan német részről sürgetett deportálás elodázásával döntő szerepe volt a hazai zsidóság részleges megmentésében.<sup>[24]</sup>

A Kállay-kormány sikere és megdicsőülése kellett volna, hogy legyen, hogy tálcán hozta a kiugrás és a szembefordulás lehetőségét úgy, hogy még a nacionalista közvéleményt is a németek ellen lehetett volna fordítani. Ehelyett jött 1944. március 19., és az ország vezetése német befolyás alá került.

[23] Ungváry Krisztián: *A politikai erjedés - az 1939-es választások Magyarországon. A tanulmány végleges formájában a Hadikrónika, 2001/11. számában jelent meg.*

[24] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon, Osiris Kiadó, 2001., 161-162. o.*

■ „A szovjet csapatok 1945. február 13-ára szabadították fel Budapestet, április 4-11-ére pedig az egész országot.”

Véleményem szerint a 21. században szakítani kellene a felszabadulás anakronisztikus mítoszával. A Glatz Ferenc szerkesztette Magyarok krónikájában az 1945. február 13-i dátumnál a következők szerepelnek: „A szovjet erők hivatalosan Budapestet nem „felszabadították”, hanem ellenséges városként „bevették”. Február 14.: „A Budapesti Nemzeti Bizottság felfüggeszti a magzatelhajtást tiltó rendelkezéseket, s ingyenessé teszi a műtétet.” [25] A kommunista világrendszer 1989-es összeomlása óta a többi kelet- és közép-európai főváros, így Szófia, Bukarest, Varsó, Prága, Bécs vagy Berlin esetében sem beszélünk már felszabadulásról. Budapesttel azonban egyes baloldali értelmiségiek kivételt tennének, nem törődve azzal, hogy a szovjet csapatok heteken át tartó garázdálkodása súlyos megpróbáltatásokat okozott a főváros lakóinak, akik épphogy átvészelték a nyilas terror tombolását és a másfél hónapos ostrom viszontagságait. Egyetlen helyen jogos és helyes felszabadításról beszélni, hiszen tény, hogy budapesti gettót felszabadították a szovjet csapatok, még ha történelmi tettüknek nem is voltak tudatában. Érthető tehát, hogy a hazai zsidóság számára az orosz csapatok megérkezése valóban felszabadulást jelentett, hiszen ők nyitották ki a gettók kapuit, akadályozták meg a további nyilas vérengzést, s vetettek véget a munkaszolgálatnak. Számukra a Horthy-korszak egy antiszemita politikai rendszer volt, amelyet felelősség terhel a véskorszakért. Így szerintük gyökeresen és drasztikusan szakítani kell mindazzal, amit a Horthy-rendszer és a korszak Magyarországa jelentett.

Ezzel szemben a magyarságnak, vagyis a magyar társadalom nem zsidó többségének ez az időszak a háború elvesztését jelentette. Az orosz csapatok érkezése pedig alapvetően a megszállást, s amit ez magával hozott: az ország lerombolását, nők ezreinek megerőszakolását, ártatlanok elhurcolását, az egyházak és a vallásos gondolkodás üldözését, elnyomását, s általában a magyar kultúra addig uralkodó tradícióinak sárba tiprását, s egy ettől gyökeresen idegen, keletről importált kultúra ráerőszakolását az országra. S ez a sajátos gyarmatosítás felidézte a kommunizmus rémét, amelytől a magyar társadalom többsége – az 1919-es tapasztalatok okán is – rettegett. S ahogy haladt előre a népi demokrácia felszámolása és a kommunizmus kiépítése a terror eszközeivel, annál inkább erősödött az a tudat, hogy ez a rém nagyon is valóságos.[26]

Mert micsoda felszabadulás az, amikor a „dicsőséges Vörös Hadsereg” már 1945 elejétől folyamatosan sváb származású magyarok ezreit deportálta marhavagonokban a Szovjetunióba malenkij robotra, lágerekbe, higany- és szénbányákba, a lassú halálba. Az elvtársak aztán 1945. április 4-ét mint felszabadulásunk ünnepét akarták – és akarják sokan ma is – áttemelni a köztudatba. Ez meg is történt, de akkor ma már végre hadd szóljon a requiem azokban az áprilisi napokban a szovjet tankok árnyékában meggyalázott magyar nőkért, magyar anyákért, a szószékeken agyonlőtt papokért, a bűn nélkül a szibériai lassú halálba hurcolt százezrekért. Az 1945-ben beálló hatalmi helycsere során a túlélők, üldözöttekből egyszerre hatalmon belüliek lettek. A politikai életbe visszatérő kommunisták nyomában pedig jött az a sok ezer ifjú megbélyegzett, akik ép bőrrel szabadultak a fasiszta rendszer munkásszázadaiból, s akik most egyszerre a vidéki városok rendőrezredesei-, tisztjei, párttitkárjai, kommunista agitátorai lettek. A deportálásból hazatért zsidók többsége azért kötelezte el magát a kommunizmus mellett, mert a nyelvi és kulturális asszimiláción túlmenően a zsidó mivolt teljes felszámolásának lehetőségével kecsegtetett, és a hatalomból való részesedés pedig gyors társadalmi előmenetelt ígért. 1949 elejéig az ÁVO nyomozói karának – az államvédelem börtöneit megjárt cionista orvos, Dénes Béla szerint – több mint 80%-a(!) zsidó származásúakból állt. Aztán 1949-től, majd főleg az 1953-as tisztogatások után ez az arány jelentősen lecsökkent. „El kell fogadni azt is, hogy ezek a zsidó származású ávósok, nyomozók és orvosok nem mocskolhatják be a zsidóságot, mert réges-régen elszakadtak mindattól, ami zsidó. A zsidó vallástól, a hagyományoktól, a néptől, és még a látszatát is kerülni szerették volna annak, hogy valaha is a zsidósághoz tartoztak. Zsidók már régen nem voltak, magyarok meg sohasem lettek!” [27]

[25] *A magyarok krónikája*, szerk.: Glatz Ferenc, Magyar Könyvklub, 1996., Budapest szovjet bevétele, 634. o.

[26] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, 2001., 593. o.

[27] Dénes Béla: *Ávós világ Magyarországon - Egy cionista orvos emlékiratai*, Kossuth Könyvkiadó, 1994., szerk.: Schmidt Mária, 41. o.

■ A magyarországi zsidóüldözés bemutatását a következő szavakkal zárja a szerző: „...a náci politika majdnem elérte a célját, a zsidók nagy része elpusztult a háború alatt, a túlélők pedig javarészt kívándoroltak Európából.”

A mondat azt sugallja, hogy a holokausztot túlélő zsidók túlnyomórészt elhagyták Európát, és szinte nincsenek is jelen érzékelhetően az 1945 utáni magyar társadalomban. Ez a vélekedés azonban nem fogadható el. „A veszteség, amely a magyar zsidóságot érte – hiteles pontossággal meg nem állapítható” – írta Lévai Jenő, a téma egyik szakértője. Azonban a fővárosi gettó túlélői – kb. 200 000 fő – mellett vidéken a túlélők száma 1945 márciusában 60 000 körül lehetett, majd ehhez az ország mai területére 1945 májusától 1946 végéig 80-85 000 túlélő tért vissza. Ezenfelül az elcsatolt területekre (Felvidék, Délvidék, Kárpátalja, Észak-Erdély) összesen 56 500 deportált visszatérését regisztrálták.<sup>[28]</sup> Az ezt követően kiépülő kommunista diktatúrában és az ÁVH terrorszervezetében sok zsidó származású személy játszott vezető szerepet. Ez még az akkori Moszkvában is szemet szúrt, ezért is 1953-ban magukhoz rendelték és megbírálták a magyar kommunista vezetést, az élén Rákosi (Rosenfeld) Mátyással. A tárgyalásokon az egyik legexponáltabb probléma a káderkérdés volt. A szovjet vezetők meglepő nyíltsággal sokallották a zsidók arányát a vezetésben, és javasolták – az ő kifejezésükkel – magyar magyarok állítását a felsővezetésbe. Részlet Rákosi Mátyás visszaemlékezéseiből: „A szovjet vezetők minden különösebb indoklás nélkül közölték, hogy szükségesnek tartják, hogy az a központi vezetőségi ülés, mely e megbeszélések tartalmát határozatba iktatja, mondja ki, hogy eddig a pártban a zsidók elnyomták a nem zsidókat. A mi delegációnk ekkor már annyira demoralizálva volt, hogy ez ellen a javaslat ellen egyetlen szó sem emelkedett, annak dacára, hogy azt is közölték velünk, hogy e határozatokat a nagyobb nyomaték kedvéért az eddigi gyakorlattól eltérően kiáltvány formájában közölgék a magyar néppel.”<sup>[29]</sup> Dobi István szerint egyikük (valószínűleg Berija) még azt is kijelentette: „Magyarországnak sok királya volt. Nagy királyai is voltak. De zsidó királya egy sem. Most pedig van.”<sup>[30]</sup> Nem is említve azt a politikai paradoxont, hogy ez időben kommunista zsidóüldözés folyt a cionisták ellen.

Aztán később 1989-ben, a kommunista rendszer összeomlásakor ismét egy olyan zsidóaktivitás indult be a magyar közéletben, amit nem lehetett nem észre venni. Haraszti György kifejezésével élve, valószínű zsidó közéleti reneszánsz köszöntött be Magyarországon. Ennek látható és érezhető jelei is voltak: zsidóaktivitás a politikai pártokban, különösen a Szabad Demokraták Szövetségében (SZDSZ) és a Magyar Szocialista Pártban (MSZP), továbbá a Magyar Zsidó Kulturális Egylet megalakítása, a kulturális, oktatási, sport- és hitélet felélénkülése, a Múlt és Jövő, illetve a Szombat című folyóiratok megindítása, a Makkabi, a Múlt és Jövő kiadók megalapítása, idegenforgalmi és vendéglátó-ipari cégek alapítása, utazások és szorosabb kapcsolatok felvétele Izraellel, cionista szervezetek megjelenése stb. Ezzel egyidőben, mintegy erre válaszul felütötte fejét a korábban lappangó antiszemitizmus jelensége. De ezek ellenére 1990 és 2000 között a Magyarországról alijázók (kivándorlók) száma alacsony maradt, mindössze 60-100 személy távozott Magyarországról Izraelbe évente, azonban ezek jelentős része is aztán visszatért.<sup>[31]</sup>

■ Végül pedig néhány szót fűznék, azokhoz a személyekhez, akiket a szerző mintegy pozitív példaként felemlít, hogy mily kiemelkedő hírességek kerültek ki a Tolna megyei zsidók köréből.

Az angol színész, Leslie Howard szülei Magyarországról vándoroltak ki, és bár lehet, hogy volt László is névváltoztatása során, de a Murányi utcai elemi iskolába még Steiner Leó, és nem László néven járt. Magyar gyökereiről az 1930-as években akkor szereztek itthon tudomást, mikor egy publicista, egykori osztálytársa felismerte őt Angliában, s itthon egy cikkben közölte eme újdonságot. A cikket utólag elküldte Howardnak is, s bocsánatot kérve érdeklődött tőle, nem okozott-e kellemetlenséget, hogy felfedték magyar származását. Howard elmondta, hogy egyáltalán nem kellemetlen a dolog, de válaszában

[28] Az idézett számadatokat lásd: Szita Szabolcs: *Együttélés, üldöztetés, holokauszt*, Korona Kiadó, Budapest, 2001., 257. o.

[29] Salamon Konrád: *Történelem IV. – a középiskolák számára*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999., 207. o.

[30] Száz rejtély a magyar történelemből, Gesta Könyvkiadó, 1999., Sipos Levente: *Nem kell Moszkvának "zsidókirály", 1188-189. o.*

[31] Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, 2001., 592. o.

felhívta a figyelmet arra, hogy a cikk enyhén felületes, nem tájékoztatott elég pontosan, ő ugyanis nem egyszerűen magyar, hanem zsidó magyar.<sup>[32]</sup>

Némileg problémásabb a megítélése, hírneve Trebitsch Lincoln Ignácnak (1879-1943), aki a XX. század talán legnagyobb kalandorának – aligha pozitív alakjának – tekinthető. „Vajon mi is volt e kóbor zsidó életének vezérelve; vajon más népek félrevezetése és kifosztása terén kifejtett sokoldalú művészete, avagy a könnyű pénzszerzés mohó vágya vezérelte-e élődsi jellegű hányattatását?”- tette fel a kérdést 1935-ös újságcikkében Ernest F. Elmhurst. Bár szülei a paksi zsidófiút rabbinak szánták, de e nyughatatlan lélek először a talmudizmust hagyta el, és megkeresztelkedett, majd a presbiterianizmust, a protestantizmust és az ateizmust is, és végül buddhista lett. Közben pedig volt: színésznövendék, újságíró, presbiteránus misszionárius, anglikán lelkész, az angol parlament tagja és ügynöke a legkülönbözőbb titkoszolgálatoknak. Kínában ő szervezte újjá a Kuomintang csendőrségét. Szinte minden országban más nevet használt, az angolszász Lincoln nevet angol állampolgársága megszerzésekor vette fel. Az első világháború alatt kémkedéssel foglalkozott, utána pedig a megbukott monarchiák helyreállításán munkálkodott.<sup>[33]</sup> A későbbi frankhamisítási ügy alapötletét - vagyis, hogy hogyan lehet egy ország gazdaságát hamis pénzekkel tönkretenni – már 1920-ban Horthy kormányzó elé tárta, de akkor a titkos tervekkel, jó pénzért Prágában adta el.<sup>[34]</sup> 1943-ban valószínűleg Hitler egyenes parancsára mérgezték meg Kínában, mert állítólag ismerte a V-1 rakéta titkát.<sup>[35]</sup> Temetésén, egy a japánok által megszállt kínai metropolisban százezrek búcsúztatták a hazátlan, bolygó zsidót mint szent életű szerzetest.

A dombóvári születésű Varjas Sándor (1885-1939) filozófus személye sem ítélné meg túl pozitívan. A jászberényi gimnáziumból már 1911-ben fegyelmi úton eltávolították, mert a vád szerint diákjait hazafiatlan szellemben nevelte. A kommunista munkásmozgalom harcosa, a Tanácsköztársaság idején a Közoktatásügyi Népbiztosság tudományos propagandaosztályának vezetője volt. Tevékenyen közreműködött a marxista történelemfelfogás kidolgozásában és a pedagógusok marxista szellemben való átnevelésében. A proletárdiktatúra bukása után 12 évre ítélték, de fogolycserével a Szovjetunióba került, és ott is telepedett le.<sup>[36]</sup> A bolsevizmus Magyarországon című, Gratz Gusztáv külügyminiszter szerkesztette kiadványban az egyetemi tanárok „átképzésével” kapcsolatban a következőket olvashatjuk róla:

„Az a társaság, mely a népbiztosság jóvoltából az egyetemi tanszékeket elfoglalta, nagyon vegyes volt, s ami még jobban fáj az intéző köröknek, az állásukban meghagyott tanárok között voltak a nemzeti érzés, a keresztény erkölcs és a régi világnézet alapján álló 'ódsi' emberek, akik veszélyeztették a bolsevista szellemű tanítás sikereit. A bolsevista recept szerint egyszerűen akartak segíteni: kiadták a jelszót, hogy az egyetemi tanárokat is át kell képezni, mint a néptanítókat. A föladdattal egyik régi 'elvtársat' és új kollégát bízták meg, Varjas Sándort, aki összegyűjtve az egyetem dísztermébe az egyetem és a műegyetem tanárait, előadásokat tartott az egyetem és a tudomány hivatásáról. A tudományok történetében nem volt még egy olyan fölháborítóan bárgyú jelenet, mint mikor ez a demagóg a Vörös Újságból és a Népszavából kinyírt eszmétlen frázisokkal tartotta Magyarország legnagyobb tudósait, s a legnagyobb cinizmussal fejtegette Plósz Sándor, Concha Győző, Beöthy Zsolt és tudományban megőszült társaik előtt, hogy a tudomány célja nem az igazság földértése, hanem az osztályérdek előmozdítása! A harag s a szégyen pírja ült ki az arcokra, s talán még az önhitt előadó is kénytelen volt elismerni, hogy az 'átképzés' kudarcot vallott.”<sup>[37]</sup>

■ Hanol János

[32] Reményi Gyenes István: *Ismerjük őket? Zsidó származású nevezetes magyarok arcképcsarnoka*, 3. átdolgozott és bővített kiadás, Ex Libris Kiadó, Budapest, 2000., Leslie Howard

[33] A "Deutscher Beobachter of New York" 1935. okt. 3-iki számából: Ernest F. Elmhurst: *Trebitsch-Lincoln, a bolygó zsidó*

[34] Bencsik Gábor: *Horthy Miklós - A kormányzó és kora. Magyar Mercurius Kiadó, Budapest, 2001., 151. o.*

[35] Reményi Gyenes István: *Ismerjük őket? Zsidó származású nevezetes magyarok arcképcsarnoka*, 3. átdolgozott és bővített kiadás, Ex Libris Kiadó, Budapest, 2000., Trebitsch Lincoln Ignác

[36] *A szocialista forradalomért - A magyar forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő harcosai*, MSZMP KB Párttörténeti Intézete, szerk.: Bakó Ágnes, Kossuth Könyvkiadó, 1975., Varjas Sándor, 742. o.

[37] *A bolsevizmus Magyarországon*. Szerk.: Gratz Gusztáv, Vadszőlő Kiadó, Budapest, 2003., Császár Elemér: *Főiskolák*, 197-198. o.



## Kacsó Tibor

### Szeptember

Rozsdára meszelt erdők árnya  
Villámba csapó gyertya lángja

Hegyekké gyűrött lankás dombok  
Folyókká duzzadt hús patakok

Pusztában kimúlt forró delek  
Viharrá dagadt langyos szelek

Sivárrá sárgult zöld legelők  
Záporba omló ködös felhők

Mocsárba mélyedt nádi sereg  
Csupaszra rágott fűzfakéreg

Tarlóra kaszált búzatenger  
Szárakra szikkadt ősz: Szeptember.

### Fekete December

Mit ácsorogsz ködben fekete December,  
Nyakadon enyész az őszutó November?  
Lépj már ki bőrödből, vedd le a köpenyed  
Hozd el nekünk végre a csillogó telet!

Ablakokra rajzolj jégvirág szilánkot,  
Subáddal borítsd be egy egész világot.  
Fehér színre ferd a kéklő Kárpátokat,  
Varázsolj jégtömbbé zúgó patakokat.

Kerüld el a Sátánt, ki most elemében  
Ezüsttel, arannyal tele a zsebében  
Vesztegetni készült tolvajt és naplopót,  
Hitehagyott pogányt, rablót és zsarolót.

Hóval dörzsölgéssel megfagyott kezeket  
Imával engesztelj megkövült lelkeket.  
Hóval mosd fehérre a vérző szíveket  
Vigasztalj, bátoríts búsuló embereket,  
mert:  
Összetartást vártunk, békét és egységet,  
Hitében összeforrt magyar nemzetséget.  
de:  
Lesz még a magyarnak hófehér kenyere!  
EGÉSZ NEMZETÜNKNEK fehér Decembere!

### Párhuzam

Szeretem az igazságot  
gyűlölöm a hazugságot  
szeretem a boldogságot  
utálom a gonoszságot  
szeretem a szorgosságot  
ellenzem a lustaságot  
szeretem a valóságot  
megvetem a hamisságot.

Kedvelem a kéklő eget  
nem várom a fellegeket  
kedvelem az évszak nyarát  
nem várom az őszi ragyát  
kedvelem a kikeletet  
nem várom a fagyos telet  
kedvelem a virágbomlást  
nem várom a világromlást.

### Az ember szava

Hogyha gonddal, sajtó búval színültig lesz tarsolyod  
Keressél egy csendes zugot, találsz ott egy barátot  
Öntsd ki szíved, öntsd ki lelked, mondd el neki bánatod  
Foglald össze panaszaid, megkönnyebbülsz, meglátod.

Magadba zárt gondolatok nehezítik terhedet  
Siess! Vedd le bánatidat addig, amíg teheted.  
Nincs szükséged vigasztalásra, simogatásra sem akarsz  
Meghallgatás szárnyakat ad, repülsz vele, mint egy sas.

Bízd benne? Őszinte vagy? Szavaiddal rajta lógsz?  
Pengesd meg a citerádat, ne aggódj, ha falsot fogsz.  
Egyszer majdan nekünk is szól harsonadal odaát  
Akár dúrban, akár mollban, meghallod hívó szavát.

Mi csak gyenge átutazók vagyunk itt e földtekén  
Papiruszból ácsolt hajónk Isten kormányozza.  
Árbocának juta vásznát, ha szél degeszre fújja  
Zúgó tenger hullámai léket vernek rajta.

Ember legyen ám a gáton, aki ilykor meg nem torpan  
Amikor a diófa ág testsúlyától összeroppan.  
Végezetül még csak egy szót: EMBER legyél azt kívánom  
Eleidért, szerettidért két kezem imára zárom.



## Szegény

Nem az ajándéktól leszünk boldogok,  
Az csak egy jó dolog.  
Szeresd a napot a csillagot,  
Becsüld a márt a holnapot.

Két kezemmel keresem én a kenyeret.  
Megmaradok én szegénynek.  
Nem tudtam volna másokat becsapni.  
Nem tudtam volna nyugodtan aludni.

Gondolatot félredobni nem lehet.  
Emlékezni szép lehet.  
Ápolni kell minden napot.  
Úgy várhatunk jobb holnapot.

Nincs nekem sok mindenem.  
De ami van azt szeretem.  
Szeretnék sokáig boldog lenni.  
A réten sok hóvirágot szedni.

Néha megnézem az épülő eget.  
Ettől szebb még hol lehet.  
Szeretném ha a földön egyszer béke lenne.  
Hogy minden ember boldog lenne.

## Hold és a nap

Ami már megtörtént velem.  
Olyan már nem lesz sohasem.  
Ne mond el senkinek,  
Hogy Te már mást szeretsz.

Azt mondhatod.  
Hogy lesznek még szebb napok.  
De elfelejteni azt már nem tudom.

Hiába nézem a csillagos eget.  
Úgy érzem engem már senki nem szeret.  
Szeretnék én is boldog ember lenni.  
Minden este nyugodtan lefeküdni.  
Messze van tőlünk a hold és a nap.  
Mégis van amikor velünk kelnek és nyugszanak.

## Tenger

Ne hidd, hogy a tenger mindenkit szeret.  
Ne hidd, hogy a földön egyszer béke lesz.  
Erővel békét csinálni nem lehet.  
Mert az erőszak mindent tönkretesz.

A békét már régóta várjuk.  
De a megoldást sohasem találjuk.  
Gyarló embernek nincs hazája.  
Túlélünk már sok rossz napot.  
De nem találtunk jobb holnapot!

Felcsillan néha bennünk a remény.  
De ami van az sosem elég.  
Szeretnék mindent elfeledni.  
Csillagok közt megpihenni.

## Hóvirág

Természetnél van-e szebb?  
Sok csillag az égen,  
Sok virág a réten.  
Csillag-virág lenni és fenn ragyog,  
Azért vagyunk boldogok!

Kicsi udvar, kicsi ház,  
Itt is lehet szép leány!  
Szép a tavasz, szép a nyár,  
Mikor lesz már hóvirág?

## Sors

Egy család tragédiája.  
Sokáig nem mertem róluk írni.  
Nem akartam mindig sírni.  
Szeretnék róluk mindent tudni.  
Végre egyszer megnyugodni.

Minden nap új nekem.  
Nem lesz könnyebb sohasem.  
Álmodok róluk sokat.  
De az álom álom marad.

Oszd meg az életet a szeretetet.  
Mindent amit lehet.  
Hogy életed megint jobb legyen.

Lelkemet szeretném rendbe tenni.  
Valahol egyszer végleg megpihenni.  
Uram tőled várom a csodát.  
Melyet kegyelmed mégis csak megáld.

## Trapp Ferenc

### Utolsó találkozás

Búcsúzó mindenkitől,  
Köszönöm, hogy eljöttetek,  
Hogy még egyszer veletek lehetek.  
Többet nem kelt fel már édesanyám,  
A nap sem süt már többet reám.

Ezt a verset azért írom,  
Búcsúzni már csak így tudok.  
Velem vannak az angyalok,  
Ne sírjon senki, hogy itt vagyok –  
Én most már jól vagyok!

### Szomorú nap

Dühöngő tenger  
Most nem kímél embert.  
Ennyi halottat még sose' láttam,  
Ilyenre én sose' vágytam.

A víz most olyan gyorsan sodor,  
Úgy érzem, már alig bírom.  
A tengernek, ha ága lenne,  
Megkapaszzkodnék én most benne.

Hajót látok, nem is messze.  
Elmennek és nem keresnek.  
Jó lenne, ha megállna,  
Hátha valaki rám találna.

Miért kell ennyi embernek meghalni,  
Miért kell ennyi családot itthagyni.  
A tengerrel barátságot kötni lehet,  
De vele szembeszállni nem lehet.

Jaj mindenkinek,  
Mindenünk odaveszett.  
Hullám lesz a takaró,  
Ember lesz sirató.

### Így szeretnék élni

Szeretném ha olyan lenne a világ.  
Mint kertünkben a sok virág.  
Imádni a felkelő napot!  
Éjjel a sok csillagot.

Szeretnék sokáig élni.  
Mindenkinek virágot adni.  
Megköszönni minden napot.  
Hogy még itt vagyok.

Szeretném ha egy csillag a szomszédom lenne.  
Szeretném ha egy szép lány a barátom lenne.  
Így szeretnék élni 100 év múlva.  
Megint nyugdíjba menni.

### Születésnapra

Azt kívánom a jó Isten legyen mindig veletek.  
Ne legyetek soha betegek.  
Legyetek mindig boldogok.  
Mind ezen a szép napon.

Adjon a jó Isten nektek fényességet.  
A családnak nyugodt békességet.

# József Attilára emlékeztünk



József Attilára, a XX. századi magyar líra egyik legkiemelkedőbb alakjára emlékezünk. 1905. április 11-én született Budapesten, és 1937. december 3-án halt meg Balatonszárszón.

Már 17 évesen, 1922 decemberében megjelent első önálló verseskötete, a Szépség koldusa. A kötethez Juhász Gyula írt előszót, az ifjú szerzőt „Isten kegyelméből való költő”-ként ajánlva az olvasók figyelmébe. A későbbi életút ismeretében szinte profetikusan tűnnek szavai: „Emberek, magyarok, íme a költő, aki indul, magasba és mélybe: József Attila, szeressétek, és fogjátok pártját neki!”

József Attila nyughatatlan, megállapodásra képtelen szelleme, politikai fordulatokban gazdag életútja, kétségbeesésbe torkolló szeretetvágya, sikereinek és kudarcainak megvallása korunkban is erőteljesen hat a képzeletre. József Attila ma is népszerű. Fiatalok zenésítik meg szövegeit, a rádió műsorra tűzi, és kazettán, CD-n adja ki összes versét, róla készül a legtöbb tudományos disszertáció is. Nem sok költőnk van, akinek személyes sorsa és művészi teljesítménye ilyen mértékben föltételezi és magyarázza egymást.

Költészete eszmeiségében, gondolati összefogottságban, egyetemességben egyaránt kimagasló. József Attila dallam- és formabőségével, nyelvi játékoságával és tömörítő erejével a magyar líra egyik legnagyobb képviselője.

Az ember világba vetettségét átélve és kifejezve adott teljes értékű választ a helyzetéből adódó alapkérdésekre: az ember feladata, hogy a világot értelmével fölmérje, hogy föllelje benne a helyét, és hogy küzdjön emberivé tételéért.

■ Lovászi Zoltánné

## Majoros Irén Erzsébet és a versek



A Dunakömlödi Faluházban 2005. április 12-én nyílt meg Majoros Irén Erzsébet kiállítása. A költészet napja alkalmából, József Attila születésének 100. évfordulóján textilre hímzett verssorokkal, verseket megörökítő falvédőképek bemutatásával nyílt a kiállítás.

A megjelenteket a faluház vezetője, Bodó Katalin köszöntötte, majd átadta a szót Lovásziné Annának, aki megnyitotta a kiállítást. A rendezvényen József Attila és Majoros Irén verseit Oláh Zoltán, Szurovecz Melinda és Várszegi Viktor mondta el, citerán Bertha Alexandra játszott.

A megnyitó József Attilára való emlékezéssel kezdődött, majd a kiállító versekkel való kapcsolatáról esett szó.

Majoros Irén Erzsébet 1997 óta ír verseket. Az azóta eltelt évek alatt többször közölték verseit különböző kiadványokban, lapokban, és mondták el irodalmi esteken. A múlt évben látott napvilágot Kék percek c. verseskötete, mely egy önvallomás. Megmutatja benne érzékenységét a világra, és megmutatja bátorságát, ahogy tollat, illetve ecsetet ragad, ahogy verseit és képeit a nyilvánosság elé tárja.

Az egy évvel ezelőtti József Attila évfordulón, költészet napi ünnepségen fogalmazódott meg benne a gondolat, hogy valami különleges módon emlékezzen József Attilára. Egy évvel ezelőtt vette kezébe a fonalat és a tűt, és tette az első öltéseket. Azóta folyamatosan alkotott, készült, rendíthetetlenül munkálkodott. A verssorokat falvédőre vitte, új formába öltöztette a költészetet. Aki közelebbről megnézi a hímzéseket, láthatja, milyen szép, míves kézimunka mindegyik. És elgondolkozhat azon is, hogy mekkora nagy teljesítmény ennek a kiállításnak a megvalósítása, a közel húsz falvédő elkészítése, bemutatása.

# Magyar kézművesek válogatott alkotásai

Az Iparművészeti Múzeum idén nyáron ismét megrendezte a magyar kézművesség legremekebb darbjait bemutató kiállítást, melyen ismét bemutatást nyertek paksi alkotások.

A „Magyar kézművesség - 2005 és A mese világa – kézműves szemmel” címet viselő, július 1-től 27-ig tartó kiállításon több mint háromszáz kézműves között szerepeltek a paksi AlternArt Alkotói Közösség tagjai, Fogasné Rácz Éva keramikus, Vadai Zsuzsanna hímező, viseletkészítő és Venczel László faműves, intarziakészítő. Ők most jelentkeztek először a kiállításra, és máris sikerrel jártak. Tálos Zoltán üvegműves, bár ez alkalommal nem láthatók üvegtárgyai a kiállításon, korábbi négyszeres részvételével szinte törzsvendégnek számít, hisz eddig ahányszor csak pályázott a kiállításra, a zsűri mindig bemutatásra méltónak találta munkáit.

Lapunk olvasói valamelyest ismerhetik mind a négyüket, hisz már hírt adtunk munkásságukról, helyi kiállításairól, és mindannyian kötődnek valamely módon az atomerőműhöz. Tálos Zoltán és Venczel László az atomerőműben dolgoznak, Fogasné Rácz Évának férje erőműves, Vadai Zsuzsanna pedig az erőmű nyugdíjasa.

A kiállításon túl a kézművesek válogatott alkotásait egy színvonalas albumban is megjelenítették, mely minden résztvevő egy-egy munkáját tartalmazta. Ebben Fogasné Ráczné Éva Pipacsos mosdókészlete, Vadai Zsuzsanna „Alkony” estélyi ruhája és Venczel László intarzia díszítéses doboza látható.

A kiállítás pályázatán való megmérettetés mindenki, így a paksi kézművesek számára is igen komolyan bizonyult, tekintve a jelentkezők magas számát és a szigorú zsűrizést. Az Iparművészeti Múzeum, a Képző- és Iparművészeti Lektorátus, valamint a Hagyományok Háza szakértőiből álló zsűri 325 pályázó munkáját fogadta el és javasolta kiállításra. A pályázók között voltak A Népművészet Mestere, A Népművészet Ifjú Mestere címet viselő kézművesek, iparművészek, népi iparművészek, de egyéni jelentkezők és alkotói kollektívák is.

Büszkék vagyunk arra, hogy ezen a rangos seregszemlén paksi alkotók is megjelentek, helyet szereztek a magyar kézművesség élvonalában, és tárgyaik szépségét nagy nyilvánosság csodálhatja.

További sikereket kívánva gratulálunk mindannyiuknak!

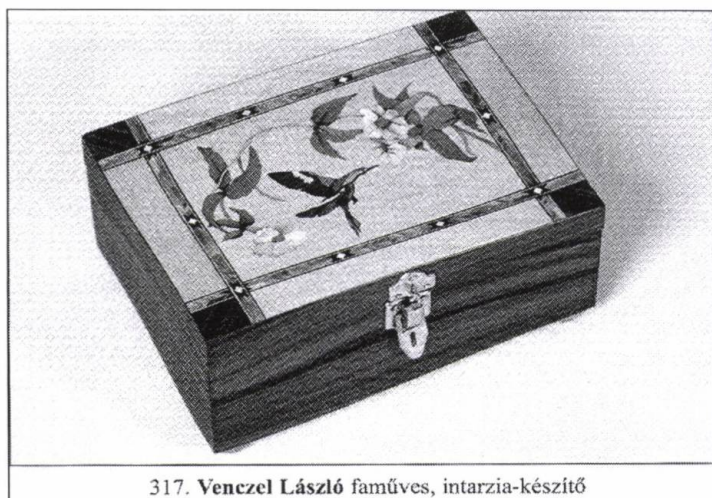


## Fogasné Rácz Éva

1987. óta foglalkozik kerámiával. A szakmát Kovács László, kalocsai fazekasmestertől tanulta. Általában kézzel korongozik, de készít dombormű jellegű falitáblát, makettet és szobrokat is. Munkája során arra törekszik, hogy a kerámiái jó érzéssel, örömmel töltsék el az embereket.



100. Fogasné Rácz Éva kerámikus:  
Pipacsos mosdókészlet



317. Venczel László fáműves, intarzia-készítő

## Venczel László

intarziával a bútorepítészet során találkozott, mely nagyon megtetszett neki, és szerette volna megtanulni. Szakirodalmat olvasott, és találkozott olyan művésszel, akinek az irányítása alatt elsajátította az intarziatechnikát alkalmazó képformálás alapjait. Azt mondta ekkor: „Igen, ezt kerestem, ez az, amivel kifejezhetem magam.” Azóta a megszállottja e ritkaságnak számító művészeti ágnak.



295. Vadai Zsuzsanna hímző, viseletkészítő:  
„Alkony” estélyi ruha

## Vadai Zsuzsanna

hímzett terítői között a Népművészeti Tanács által zsűrizett alkotások is megtalálhatók. A gondolat, hogy a mai modern ruhák világába miként lehetne becsempészni a népművészet gyöngyszemeit, régóta foglalkoztatta. Amikor újra divatba jöttek a természetes alapanyagú kelmék, akkor látott reményt arra, hogy álma megvalósulhat, hiszen az általa alkalmazott technikához ezen anyagok alkalmasak voltak. Így született meg a „Vadai Varrottasok” ruhakollekció. Egyedi ruháin főszerepet kap a nőiség, megjelennek a magyar népművészet gyönyörű mintái és a világszerte nagyon népszerű keleti és arab világból átvett mehndi rajzolatok.

# Paks feketén-fehéren

Molnár Gyula fotói

Az idei könyvhét június 2-i megnyitója alkalmából mutatták be a paksi VMK könyvtárban Molnár Gyula fotóművész könyvét, a Paks feketén-fehéren címmel megjelent fotóalbumot. A könyvet bemutató Hajdú János polgármester igen szemléletesen beszélt a képekről, és azokról az érzéseiről, meglátásairól, amelyek a képek nézegetése közben fogalmazódtak benne.

A könyvbemutatót kiállítás kísérte, ahol az album szinte valamennyi képe bemutatást nyert. Az album 79 képe közül 60 volt látható a galérián. A rendezvényen Gugolya András és Gyulai István gitárduó és Balogh Judit versmondó működött közre.

Molnár Gyula fotóművész a könyv méretének, formájának ötletét egy hasonló felépítésű képes album alapján vette. A könyv CD-méretű, hisz az eredeti tervek szerint CD-t is szeretett volna hozzá mellékelni. Remélhetőleg ezt az elképzelést sikerül majd valóra váltani. Mint elmondta, két évvel ezelőtt már elkészítette egy könyvnek a próbapéldányát, amit csak szűk körben terjesztett. A mostani könyv megjelenésének anyagi kiadásait önkormányzati támogatásból – amit pályázat útján nyert el, szponzorok segítségével és magánereiből fedezte.

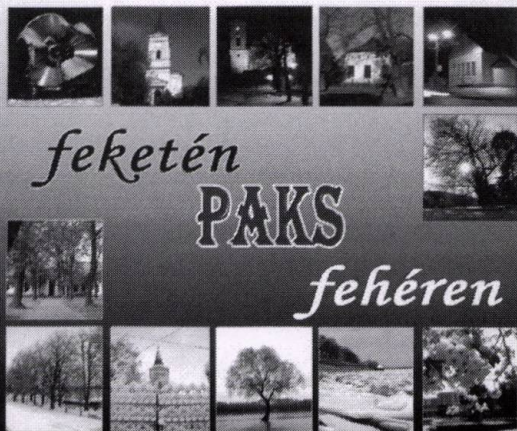
A könyv borítójának belső oldalán található pár sor, hűen tükrözi gondolkodását, amit egyben ars poetikájának vall: „Csak annyiban különbözöm másoktól, hogy néha megállok egy pillanatra, és megörökítem a jelent.”

A bemutatót követő beszélgetés során Hajdú János polgármester elmondta, hogy a könyv gondolatával Molnár Gyula egy évvel ezelőtt kereste meg. Akkor még ennél is igé-

nyesebb kiadás merült fel, de annak támogatására nem tudott ígéretet tenni. A megjelentést szerényebb változatra kellett módosítani. A fotóalbum nagyon jó minőségű, és mindenképpen elismerés illeti. Az önkormányzat jelentős mennyiségű könyv megvásárlásával kíván hozzájárulni a terjesztéshez. A fotóalbum mellett, hogy méltó ajándék lehet az idelátogató vendégeknek, a paksiak számára is újat ad, hisz a várost nagyon érdekesen, egy más oldalról mutatja be.

- Nagyon nagy örömmel fogadtam a felkérést, hogy mutassam be a könyvet. – mondta a polgármester úr. – Én a saját érzéseimet igyekeztem megfogalmazni és elmondani a közönségnek. Számomra minden képből egy vibráló életigenlés, pozitív életfelfogás tűnik ki. Molnár Gyula fotóművész a teljes folyamatból egy szelvet ragad ki. Úgy kapja el a pillanatot a fényképezőgép lenszével, ahogy azt se előtte, se utána már nem lehet. Nekem úgy tűnik, egy-egy képével akár órákat is vár. A nap éppen akkor hal el olyan tükörsimassággá, amit csak igen ritkán láthatunk. Úgy gondolom, talán nemcsak a látványt érzékelem, de végig tudom gondolni, hogy milyen körülmények között születtek ezek a képek. Nekem igen sokat mondanak. Bár néhány kép máshol is születhetett volna, de Paks azon arcát is megmutatja, amelyek

mellett hajlandóak vagyunk elmenni. Ennek a könyvnek növeli az értékét, hogy fekete-fehérben készült. Azt, amit láttatni akar, még élesebben, még nagyobb biztonsággal tudja nekünk bemutatni – zárta a beszélgetést a polgármester úr.



Molnár Gyula fotói

■ Lovásziné Anna

## Hajdú János polgármester könyvbemutató szövege

### Molnár Gyula: Paks feketén-fehéren

A cím bár áthallást sugall, azt hiszem mégsem áthallásos.

Hacsak a cím nem a 72-73. oldalak Belvárosi hangulat c. képére utal, ahol Biciklis Janit (a nyáron is usánkában járó, biciklin beszélő embert) látjuk a határozottan hangulattalan Hangulat Presszó előtt, mint ha éppen érteni vélné, amit lát, pedig tudjuk, hogy nem. Mint ahogyan érthetetlen (vagy tán nagyon is érthető) számunkra minden, ami a képen van. A kép bal sarkának Fellinire asszociáló műanyag – homálya szinte enyhíti, valami talán nem is igaz bizonytalanba utalja a tapintható zavart.

De visszatérve az áthallásokra, biztosan nem ezt szándékozik sugallni a cím, hiszen az album szereplői, a képek (és persze szerzőjük) határozottan tartózkodnak minden direktnek felfogható utalástól és a téma didaktikus értelmezési lehetőségének megengedésétől.

A könyvben az önarcképpel együtt 79 fotó van. Fehérben és feketében.

A képeken kettő kivételével nincsenek emberek. Aki gyorsan és felületesen lapozza át őket, még azt is hiheti, hogy valami statikus, mozdulatlan, változatlan világ az, melyet Molnár Gyula vizsgál és örökít meg.

Többnyire házak, tárgyak, Duna, víz, nap, fák stb. Önmagukban egyeseknek érdekesek, másoknak talán érdektelenek...

Ez a kis alakú füzet pedig másról szól barátaim!

**Ez a füzet, ez az album a pillanatról szól.**

Külseje szinte szándékosan szerény. A mai ingergazdag, színorgiás világban, a néha már-már virtuálisnak érzett környezetünkben talán észre sem vennénk az asztalon a többi között...

Fekete és fehér. És mégis mennyi színt mutat, ha leülünk vele egy órára, és hagyjuk magunkat vezetni, engedjük magunkat emlékezni és álmodni. Merjük hagyni, hogy hasson ránk!

Jól járunk, ha kézbe véve ezt a különlegesen kitűnő, a csendet is megszólaltatni képes munkát, nem magunkat akarjuk a műre erőltetni. Ne akarjuk besorolni, izmusok és divatok szerint kategorizálni, hanem előlegezzük meg, hogy megismételhetetlen és egyedi. Higgyünk neki, bízzunk benne, ne féljünk tőle (pedig fekete és fehér), engedjük közel magunkhoz.

Ha nincs elég idő, akkor ne vedd a kezébe, vagy csak abban az esetben, ha vagy a szakmát, vagy az életet jól ismered, és nem könyvből ismered.

A képek a pillanatnak állítanak emléket.

Egy pillanatnak: akkor és ott. Nem láthatjuk ezt máskor, nem láthatjuk ezt többet.

Molnár Gyula a folytonos változásból kiragad egy miniatúr részt, amiben – tudjuk nem ellentmondás – képes az egészet felmutatni.

Részben az egész. Én ezt adnám inkább címül a szerző első könyvének.

Időszzerű kifejezéssel, érettségi dolgozatnak is nevezhetném, az érdemjegye kitűnő, a vizsgáztatók kérdeznek ugyan, de csupán azért, hogy eltanulják a titkot (tudják, „A szót, a titkot, a piciny csodát,”... „A titkot, ami úgyis egyre megy/S amit nem tudhat más, csak egy meg egy.”)

Nézegetve ezt a munkát, az az érzése támad az embernek, hogy Molnár Gyulát talán az egész nem is érdekli. Az sem, hogy benne van-e az egész a részben, vagy nincs... A titok talán jobban.

A pillanat titka. Fény és árnyék. Akkor és ott.

A pillanat...

Amikor a nap éppen úgy süt, amikor éppen onnan és úgy... Amikor odaér az árnyék, és éppen oda...

Amikor nemcsak a zászló lobog, hanem az árnyéka is.

Amikor összeérnek a dolgok. Összeérnek és pont úgy érnek össze, ahogy még soha, és ahogy többet soha.



Amikor az amúgy halott vagy alvó kapudfzarc életre kel és mosolyog, és úgy mosolyog, mintha élne, de ha élne, akkor is, csak akkor az egyszer.

Onnan nézet velünk, ahonnan a villanyvezetékek a szentháromság jelképe szerinti geometriát mutatva ölelik a Rókus kápolnát, szinte más dimenzióba emelve az épületet.

Ahonnan nézve a költő szoborarcán átüt a gondolat. Akkor és ott Paks jelenébe emeli Jámbor Pált.

És megint az akkor: akkor, amikor a Duna-parti gesztenyefáról az egyik levél leért, a másik meg éppen indulni készül. Egy pillanatnyi csak a megörökített szünet. Érezzük: a következő pillanat már zajos, mert koppan a gesztenye, de most éppen még nem.

Engedjenek meg néhány önkényes szubjektív műelemzést:

Este. Kompkikötő. A Nap sajnálván hátrahagyni a látványt, korai Holdat parancsolt, de az is lehet, hogy talán Ő maradt ott egy kicsit. Ebben a pillanatban bármelyik igaz lehet. Még egy borgőzös, hidegleléses, szürrealista, titkos hajnalkísérlet is felsejlik. Nem tudhatjuk meg, hogy mi történt valójában.

Kivilágítás. Római katolikus templom, Dunakömlőd. Nem hívlak, de itt vagyok. Be vagyok zárva önmagamba, de én vagyok a fény s a tűz, hogy láss az éjszakában.

Régi vasútállomás. Ha még esik egy kicsit, a teljes önmagam megláthattam volna a tócsában...

Téglagyár. Tudom, hogy nem tetszem a fotósoknak, de nem is akarok. Úgyis csak a víz meg a löszpart, a füst meg a felhők érdeklik...

Szélcsend. Minden mozdulatlan. Talán még az idő sem halad. Olyan törékeny és múltó mindez, mintha a teremtő adta volna ezt a kegyelmi pillanatot. Félő, hogy a következő másodpercben minden darabjaira hullik, mint egy feszültséggel teli szélvédő.

Áradás, Árvízi fa. A látszólag jámbor víz olyan, mintha nem is mozogna, hanem hagyná magát a szél-től provokálni. De aki akarja, láthatja benne a hallatlan erőt. A többezer tonnás hajót úgy emeli, olyan könnyen tartja, mintha súlytalan lenne, mintha kedve telne benne.

Fák a Bezerédj iskola udvarán, vagy a Duna-parton. Fatörzsek. Mintha várnának téged, de úgy, hogy akár el is mehetnének onnan, ahol vannak, de ők éppen akkor és onnan nem mennek el, hiszen odaválók; nem kiszolgáltatottan, hanem önszántukból vannak ott. Ott és csak ott akarnak lenni.

Halászbárka. A lombok között megleshetjük, amikor a csónakok, mint a kotlós köré a csibék éppen összegyűltek. A színház hamarosan folytatódik, a lombfüggöny hamarosan mozdul.

Benézhetél, láthattad.

Gesztényesor télen. A hó most éppen olyan, hogy jó lehet belelépni, mások előtted bele is léptek, te is mozdulnál, a mozdulat mintegy átadódik, beléd költözik a képről.

Jégzajlás. A teremtő éppen nem engedélyezett semmi kilengést. Nyugodtan és fegyelmezetten rendezte az eseményeket zajlani, a jégformációk ismétlődésének dinamikáját, az árnyékok hosszát és rendjét is kiszabta.

Vihar után. Érezheted: Munkácsy festeni készülvén belép a képbe, de mivel nem talál rajta semmi matadni valót, hiszen az alja úgyis elég sötét, meg még sötétül is később, az ég meg éppen olyan, mint vihar után, aláírja és eltűnik.

És még folytathatnám, de folytassák Önök, folytassátok Ti, Kedves Barátaim!

Ha órát tartanék, ilyeneket mondanék még:

Az album minden képében hol szunnyadóan, hol vibrálóan, de mindig nyilvánvalóan jelen van az élet, a természet egy darabja is. Ha másként nem, egy felhő árnyéka formájában.

De Molnár Gyula uralja tárgyát. Az életet, a mozgást, a változást, illetve annak hordozóit egyensúlyba, tiszteletet, tekintélyt parancsoló arányba kényszeríti. Nincs menekvés számukra, nincs kilengés és nincs kivétel. Uralkodik felettük a szigorú arány, és a mindig érzékelhető levegő tisztasága.

Akkor, ott és úgy. És nem máskor, nem másutt, és nem máshogy.

Talán most azt is megértheted, hogy miért nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba.

Ezt az albumot még egyszer nem lehet és nem is kell elkövetni.

Mondhatnánk, ez van, és úgy van jól, ahogy van.

# Régi konyha, régi recept

– frissen illatozó sütemény

A Dunakömlődi Faluházban 2005. május 4-én „BEFORDULTAM A KONYHÁRA...” címmel rendeztek egy újabb, múltidéző kiállítást. Ezúttal régi idők konyháját mutatták be, sok-sok padlásra került, porosodásra ítélt tárgy felkutatásával. Mindemellett nagyanyáink receptje alapján készült, frissen sült, illatozó kaláccsal, süteménnyel kínálták a kiállítás vendégeit.

A kiállítást Darócziné Szalai Edit, a Paksi Közművelődési Kht. ügyvezető igazgatója nyitotta meg. A rendezvényen a Kalinkó Együttes adta meg a zenei hangulatot a régmúlt idők tárgyaival való ismerkedéshez, a visszaemlékezéshez.

Bodó Katalin, a faluház vezetője ismét örömmel fogadta a lakosság részéről megnyilvánuló összefogást, mellyel a kiállítás megvalósult.

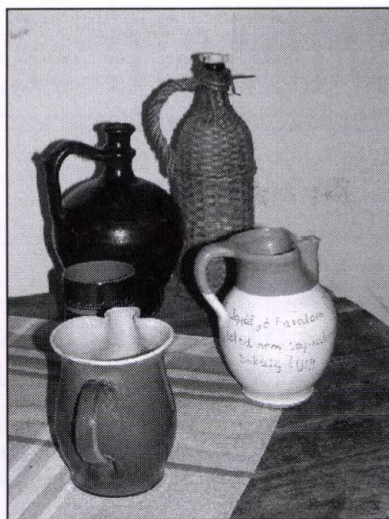
A régi tárgyakat bemutató kiállítások tevékenységünk azon részéhez kapcsolódnak, mellyel a lakosság-

gal közösen szeretnénk feltárni, közzétenni és megőrizni Dunakömlőd múltjának mindennapi életünkhöz kapcsolódó emlékeit, értékeit – tájékoztatott Bodó Katalin.

A régi tárgyakat bemutató kiállítások szervesen kapcsolódnak az elmúlt években megszervezett „régicsaládi fotók” kiállításokhoz, amelyek „természetesen” adták az ötletet a DUNAKÖMLŐDI FOTÓALBUM című, a dunakömlődi emberek hajdani hétköznapjait, ünnepeit régi fotókon keresztül bemutató, 2003-ban megjelentetett reprezentatív könyvhöz, a Dunakömlőd múltját és jelenét feldolgozó népfőiskolai sorozatokhoz és az elmúlt évben kiadott DUNAKÖMLŐDI FALUNAPTÁR-hoz.

A kiállítások szervezése, az anyaggyűjtés közben igen gyakran találkoztunk azzal a jelenséggel, hogy a régi tárgytól, eszközöktől a tulajdonosok folyamato-





san „megszabadulni igyekeznek”: elégetik, lomtalanításkor kidobják, jobb esetben fillérekért eladják azokat.

Örömmel tapasztaltuk azonban azt is, hogy nagyon sokan jelezték, még náluk is akadnak „régimik”, s vannak, akik féltve őrzik is azokat. E tapasztalatok vezettek bennünket arra az elhatározásra, hogy a nyár során a helyi fiatalokkal együtt „Kincskereső tábor” szervezünk, melyen a fiatalok a tulajdonosok hozzájárulásával „pincétől padlásig” feltérképezik a portákat, listát készítve azokról a régi használati és munkaeszközökről, tárgyokról, melyek megővésétől gondoskodni kellene, s melyek egy helytörténeti gyűjtemény alapjait képezhetnék.

Természetesen folytatjuk a kiállítások szervezését is: jövő évben a régi kézimunkákat, dísztárgyakat szeretnénk bemutatni, bízva a lakosság változatlan pozitív hozzáállásában.

Hrivik Lászlóné Erzsike, a kiállítást szervezők egyike a közös munkáról mesélt:

- A tavaly rendezett régi tárgyakat bemutató kiállításunk sikeréből kiindulva és 19 magánember adakozásából rendeztük meg ezt a kiállítást. Nagyon régi receptek alapján 15-20 féle süteményt sütöttünk, amit nagyon nagy örömmel fogyasztottak a vendégek. A süteményrecepteket nyomtatott formában közreadtuk. Többek között volt paprikástekercs, diós-mákos kalács, mákos kuglóf, káposztás, sajtos, tejfölös lángos, meggyes pite, mákos nudli és még káposztás pacsnis is.

A konyha középpontjába egy régi konyhaszekrényt állítottunk, mellé tettük a szennyesládát, a vizespadot vizeskannákkal. Bemutattunk tejeskannákat és köpülő

edényeket. A sparhelten vasalót, vízforraló alumínium fazekat, teáskannát helyeztünk el, a sütőbe pedig bádogtepsit tettünk. A szép nagy asztal köré lócát állítottunk. A székeket, hokedliket régi textilterítővel, a lócát pedig berlinerkendővel borítottuk be. Az ún. zsúrsarokban lópokrócot terítettünk le, és zsúrkosarokkal, csatos üvegekkel tettük színesebbé.



A 70-es évekig bezáróan nagyon sok régi edényt felkutattunk, mint például réztálakat, edényeket, kancsókat, kaspókat, viráglocsolókat. Sok szép régi kávé-, teás- és söröskészlet került az asztalra. Régi papírszalvéták és szakácskönyvek tették még élethűbbé a kiállítást. Nagyon gazdag anyagot sikerült a közönség elé tárni.

Örömmel mondhatom, hogy még mindig van, amit fel tudunk kutatni. Ezért is szeretnénk, ha kapnánk egy olyan helyiséget, ahol berendezhetnénk egy tájjellegű múzeumot, amit Dunakömlőd lakossága nagy örömmel fogadna.

■ Lovásziné Anna

# Paks sajtótörténete II/11.

Paks sajtótörténetében az egyetlen városi gyermekújság - a fenti címen - 1984 májusában jelent meg, a gyermeknap (május 21.) tiszteletére. Ebben az évben a városban az alábbi újságok jelentek meg: Paksi Atomerőmű (előző címe: Atomerőmű Építői), Paksi Állami Gazdaság és a Paksi Mozaik. Az iskolai újságok közül a Suli Kukkantó (Móra Ferenc Általános Iskola) és a Hírmondó (Herman Ottó Általános Iskola). Az újság megálmodója és felelős szerkesztője Pétersz Mária tanárnő volt, aki jelenleg a Deák Ferenc Általános Iskolában dolgozik. Az iskola könyvtárában kerestem fel a tanárnőt mint a leghitelesebb személyt a Mi Újság? létrejöttének és az 1989-ben történt megszűnésének sajtótörténeti szempontból érdekes történéseinek felelevenítésére.

- *Marika! Hol dolgozott a lap indulásakor?*

- Az Ifjúsági és Úttörőházban (IÜH), amely 1979-ben nyílt meg a felújított Erzsébet (Béke) Szállóban. 1981-ben neveztek ki az ifjúsági ház vezetőjének.

- *Mi inspirálta a lap megjelentetését?*

- Talán az, hogy mozgalmas úttörőélet zajlott a városban, az iskolákban és a házban is. Sok minden történt, sok verseny volt, a gyerekek sokféle tevékenységben vettek részt, és úgy gondoltuk, érdemes lenne ezeket az eseményeket megörökíteni.

- *Milyen volt abban az időben az ifjúság szabadidős tevékenysége? Pakson volt művelődési ház is. Annak programja mennyiben különbözött az ifjúsági háztól?*

- Mi főleg az általános iskolás korosztálynak kínáltunk programot és elfoglaltsági lehetőséget, elsősorban a gyerekcsoportokkal, különböző szakkörökkel és tanfolyamokkal. Abban az időben az úttörőmozgalom keretei között szerveződött a gyerekek szabadidős tevékenysége, amely már különbözött a korábbi merev, szűk korlátok közé szorított mozgalomtól. Az általános iskolás gyerekek szabadidős tevékenységét próbáltuk egy kicsit tágítani, színesebbé tenni, nagyobb lehetőséget teremteni számukra, mint amilyenek akkor az iskolák lehetőségei voltak.

- *Az ifjúsági ház az óvárosban volt, de gondolom nem csak az óvárosi gyerekek jártak oda.*

- Természetesen nem, sőt mi több, a város környéki gyerekek is hozzánk jártak, hiszen akkor még létezett a járás mint közigazgatási terület. Ha jól emlékszem, 17 iskola, és ezáltal 17 úttörőcsapat alkotta ezt a városi-járási szervezetet. A városkörnyéki gyerekek csak a nagyobb rendezvényeinkhez csatlakoztak, úgymint a fenyőfaünnep és a jelentősebb versenyek. A bázisközönségünk a városi gyerekek voltak, közülük is elsősorban a Bezerédj Általános Iskola tanulói. Ők tudták a legjobban kihasználni a ház nyújtotta lehetőségeket, mert ott voltak a szomszédban. A többieknél az idő és a távolság befolyásolta a részvételt.

- *A gyerekek délelőtt iskolában voltak, önök ekkor készültek a délutáni foglalkozásokra?*

- Igen, délelőtt folyt a belső tervezői munka, délután pedig nyitott volt a ház a gyermekek előtt.

- *Milyen nyitva tartással üzemeltek?*

- Kezdetben a hét közepén volt egy szabadnapunk, de azt sohasem sikerült betartani, gyakorlatilag egyfolytában hétfőtől hétfőig voltunk nyitva.

- *Hogyan sikerült az újságot elindítani, és milyen segítséget kapott ehhez?*

- Elég nehezen indult a lap, és a címlap is nehezen született meg. Pályázatot írtunk ki, a gyerekekkel terveztettük meg az első szám címlapját, amelyet Bencze Barna tanár úr tett grafikailag alkalmassá. A művelődési központban szitaeljárással készült a borító, a belső lapokat pedig ugyanott stencilezték. Nem okoztam örömet a gépíró kolleginának, amikor odavittem a több oldalnyi stencilre írandó kéziratot, kiváltképpen, amikor le kellett tekerni a stencilgépen. Ezt követően visszakerült az ifjúsági házba, és mi raktuk össze az oldalakat, hajtogattuk és tűztük a 400 példányban megjelenő Mi Újság? számait. A 400 pél-

dányt úgy számoltuk ki, hogy tudtuk azt, hány osztály van egy iskolában, illetve hány iskola van a járásban, így minden osztálynak jutott legalább egy. Később, amikor megjelentek a fénymásolók, akkor oda könyörögtük be magunkat, ahol elvállalták egy-egy szám másolását. Például az 1987-es évfolyam két számát a Paksi Atomerőmű Vállalat nyomdájában sokszorosították.

– *Az első szám címlapjáról már beszéltünk, kik készítették a további címlapokat?*

– A művelődési házban dolgozó dekoratőrvaltozással változott a címlap is. Vincze Erika, Ritter János és Halász Károly stílusát tükrözik a további címlapok. (Vincze Erika szerint ő nem készített címlapot, viszont férjének, Vincze Bálintnak úgy rémlik, mintha ő csinált volna címlapot. *Szerk. megjegyzés.*)

– *Kellett-e engedélyt kérni a lap megjelenéséhez, vagy csak belső kiadványként kezelték?*

– Nem tudom, hogy kellett-e, mi nem kértünk. Az intézmény igazgatójával, Bordás Istvánnal beszéltem meg, mert az ifjúsági ház szervezetileg a Munkás Művelődési Központhoz (MMK) tartozott.

– *A megjelent írások a gyerekek munkái?*

– Ha jól emlékszem, igen. A bevezetőt én írtam, a többi a gyerekek munkája, természetesen a versenykiírásokat és azok eredményeinek összefoglalását a felnőttek készítették.

– *Hányan dolgoztak az ifjúsági házban?*

– Két státusz volt, de nem mindig voltunk ketten; elég nagy volt a jöves-menés a házban. Egyikünk az általános iskolai korosztály programjait szervezte és felügyelte, a másikunk az ifjúsági csoportokét. Ám a kétszemélyes intézményben ezt nem nagyon lehetett elkülöníteni, mindketten tettük, amit éppen tenni kellett.

– *A nem általános iskolásoknak milyen programokat szerveztek?*

– Akkor voltak indulóban a diszkók. Ezeket hétvégeként rendeztük, és volt néhány ifjúsági csoportunk a középiskolások számára. Innen indult a Fiala Alkotók Köre, amely a Halász Károly által szervezett Vizuális Kísérleti Alkotóteleppel együtt jelenti ma az Európa-hírű Paksi Képtárat. Abban az időben a középiskolásokat nagyon nehéz volt megnyerni az ilyen ügyeknek, és bevonni őket a közösségi munkába. Akkor még nem volt ESZI, csak a gimnázium, és ekkor volt bizonyos nyüzsgés a KISZ-alapszervezetekben.

– *Miért szűnt meg a 15. szám után a Mi Újság?*

– Ennek az volt az oka, hogy 1989-re esik az az időszak, amikor már nagyon be akarták zárni az ifjúsági házat. Ebben az időben bérbe adták a vendéglátó-vállalatnak. Volt időszak, amikor csak a délutáni programra nyitott ki a ház. 1988-ban a Munkás Művelődési Központban létrehozták az Ifjúsági Irodát, amelynek 1989-ben én lettem a vezetője. Az Ifjúsági Iroda megnyitását követően, gyakorlatilag megszűnt működni az Ifjúsági és Úttörőház, viszont Halász Károly megkezdte a Paksi Képtár kialakítását. Annak létrejöttében kolléganőmmel, Bósz Máriával is bábáskodtam. Emlékszem, hogy jegyzőkönyveket gépeltünk művészettörténészekkel, és a szemünk előtt alakult ki a képtár akkori gyűjteménye.

A másik fontos változás az úttörőmozgalomban következett be a '80-as évek végén. Lényegében szétzilálódott a mozgalom, és újat kellett volna kitalálni és felépíteni, de erre már nem volt meg a hely. Egy érdekes epizódra jól emlékszem ebből az időből: Bajor Péter - a későbbi városi diákönkormányzat diákpolgármestere, aki akkor volt negyedik vagy ötödikes általános iskolai tanuló - és társai tudták, hogy mi vár az ifjúsági házra, tüntetést akartak szervezni, és aláírást gyűjteni a ház megmaradásáért. Alig tudtam őket lebeszélni.

– Marika! Köszönöm Paks sajtótörténete ezen kis szeletének a felidézését, további sikeres munkát kívánok a Deák Diák című iskolai lapjukhoz és az iskolai évkönyvük szerkesztéséhez!

Talán az eddig leírtakból is kiderül, mit jelentett, mit vállalt az újság, ám ez még konkrétan van megfogalmazva az első szám bevezetőjében, amelyet Pétersz Mária írt: „Bevezető – Mi Újság? Az, hogy megjelent az Ifjúsági- és Úttörőház kiadványa: a Mi Újság? S hogy ebben mi az újság? Az, hogy újság, amiből sok mindent megtudhattok, ami a város kisdobosaival, úttörőivel, őriseiben, rajaiban, csapataiban és az Úttörőházban történt. Az évente 3-4 alkalommal megjelenő kiadványban találhattok majd híreket, pályázati felhívásokat, rejtvényeket, eseménynaptárt, egy sor olyan ötletet, javaslatot, amely színesebbé teheti mozgalmi munkátokat. Bemutatjuk az Úttörőház szakköreit, szót kaphat egy-egy órs, raj, csapat, is-

kolai szakkör tagja is. Szívesen fogadjuk az apró történeteket, tréfákat, fejtörőket. Közzöljük majd a vetélkedők, tanulmányi versenyek eredményeit. Persze ahhoz, hogy minden megjelenő szám tartalmas legyen, és tényleg kiderüljön belőle, hogy mi újság - folyamatosan várjuk a tudósításokat, írásokat mindazoktól, akiknek mondanivalójuk van. Természetesen a bíráló kritikát is elfogadjuk nemcsak az újsággal, hanem az intézményünk munkájával kapcsolatban is. Nos, hát: mi újság? Az, hogy közeleg a gyermeknap, és ez alkalmából küldjük mi is jókívánságainkat minden gyermeknek!”

## ANNOTÁCIÓ

### 1984. 1. szám

1. p.: - Bevezető
- 2-3. p.: - Beszámoló az 1983 őszén meghirdetett "Anyanyelv hete" rendezvényről, amelynek témái a következők voltak: Helyesírási vetélkedő, vers- és prózaíró pályázat, versmondó verseny és könyvtárhasználati fejtörő. A döntőre 1984. január 27-én került sor paksi, dunakömlődi, dunaföldvári, nagydorogi és gerjени pajtások részvételével. Végül közli a verseny győztesekének névsorát.
4. p.: - A vers- és prózamonó pályázat két győztesének - Kohári Gabriella és Kern Gabriella - versét közlik.
- \*5-6. p.: - Farsang' 84 beszámoló, Toronyi Zsuzsa (8.b 975.sz. M.Curie Úttörőcsapat) tanuló írása.
7. p.: - Riadó! Takács Éva és Maródi Csaba (1069. sz. Vak Bottyán János úttörőcsapat) írása. 1984. március 21. 7.30-kor a rádióban megszólalt az Országos Riadóparancsnokság díszparancsa. Az előre megszervezett riadólánccal fél óra alatt minden pajtás az iskolában volt. Rajonként indultak a próbák teljesítésére. Feladataik voltak: plakátkészítés, ügyességi játékok, dalverseny, történelmi totó és számháború. Majd 18 órakor fellobbant az emlékezés tüze országszerte.
8. p.: - Tudományos technikai úttörőszemle, Kajári Márta úttörőtanács-titkár (4649.sz. Alpári Gyula Úttörőcsapat) írása. A Paks és környéki 1984-es Tudományos Technikai Úttörőszemle házigazdája a paksi 3. Számú Általános Iskola volt. Az ünnepélyes megnyitón 113 úttörő feszülten várta a vetélkedő megkezdését.
- 9-11. p.: - A Tudományos Technikai Úttörőszemle eredményeit közli az alábbi témákban: matematika, úttörőtechnikus, orosz, társadalomkutatók, természetkutatók, úttörő mezőgazdászok versenye és kisdobos tanulmányi verseny.
- 12-13. p.: - A Gyermeknap hete (1984.május 21-27.) programjai: Ifjúsági- és Úttörőház, valamint a Munkásművelődési Központé.
14. p.: - Közli a május 27-ei gyermeknapi majális programját, amely a Munkásművelődési Központ előtti téren zajlott.
15. p.: - Felhívás! Az Ifjúsági és Úttörőház "Érdekes hobbik" címmel bemutatkozási lehetőséget biztosít. A bemutató folyamatos lesz, havonta cserélik a kiállított anyagokat.
- 16-18. p.: - Német nyelvű anyag, írták: Kovács Ágnes, Harmath Ágota és Tóth László (4649. sz. Alpári Gy. Úttörőcsapat)
19. p.: - Impresszum: Kiadja a paksi Ifjúsági és Úttörőház  
A szerkesztésért és a kiadásért felelős Bordás István igazgató Megjelent 400 példányban
20. p.: - Üres oldal

### 1984. 2. szám (a B/4-es oldalon van feltüntetve, hogy ez a 2. szám)

- 1.p.: - Pajtások! Felhívás vetélkedőre. Téma: hazánk felszabadulásának 40. évfordulója.  
A vetélkedősorozat témakörei:

- I. Paks felszabadulása
- II. Budapest felszabadulása
- III. Magyarország felszabadulása

- 2-3. p.: - Felhívás! A vetélkedőről ad tájékoztatást, amelyet a Városi Könyvtár, a Helytörténeti Bizottság és az Ifjúsági és Úttörőház szervez.
- 4-7. p.: - Úttörő béketábor Finnországban c. Ujvári Dávid (975. sz. M. Curie Úttörőcsapat, Paks) beszámolója a nemzetközi táborozásról, amelyen NDK, lengyel, svéd, észt és magyar (8 fő) úttörők vettek észt. Repülővel mentek Helsinkibe.
- 8-9. p.: - Tambovban jártunk c. Tar Anna írása (3030. sz. Bezerédj István Úttörőcsapat, Paks). 1984. július 31-én indultak a szekszárdi vasútállomásra, és három hétig voltak kint.
- 10-11. p.: - Sóstó, Sóstó, te gyönyörű táj...c. Maródi Csaba, Korboly Éva, Polgár Annamária és Takács Éva írása (1069. sz. Vak Bottyán Úttörőcsapat, Dunakömlőd) az egyhetes balatoni nyaralásról. Részlet a beszámolóból: "Alapjában véve jó volt. Sokat fürödtünk /a zuhanyozóban/. A kaja? Az jó volt. Az első napon /akkor még hazait ettünk/."
- 12-13. p.: - Sóstó - őrsvezető és rajtítkárképző tábor c. Feil Anita (975. sz. M. Curie Úttörőcsapat, Paks) beszámolója, amelyből megtudhatjuk, hogy a táborban készült fényképek az IH-ban megtekinthetők.
- 14-15. p.: - Vándortábori hívogató c. a 2. Számú Általános Iskola vándortáborozóinak vidám beszámolója.
- 16-17. p.: - Negyedik túránkra készülünk c. Füstös Valéria (902. sz. Kossuth Lajos Úttörőcsapat, Bölcse) csapatkrónikás a mátrai túrára készülésről ír.
- 18-23. p.: - A prózaíró pályázat győztesei! Markó Veronika: Expedíció a dzsungelben c. (912. sz. Kőrösi Csoma Úttörőcsapat, Nagydorog) díjnyertes írása.
- 24-27. p.: - Jaksa Veronika: Utazás a Holdra c. díjnyertes írása (912. sz. Kőrösi Csoma Úttörőcsapat, Nagydorog).
28. p.: - Impresszum: Kiadja a paksi Ifjúsági és Úttörőház. A szerkesztésért felelős Pétersz Mária A kiadásért felelős Bordás István igazgató. Megjelent 400 példányban 1984/2

### 1985. 1. szám (fényesebb és fehérebb papíron jelent meg)

1. p.: - Molnos Lajos: Tavaszi tánc c. verse
2. p.: - Hernádi Klaudia: A szabadság lángja c. (3030. sz. Bezerédj Úttörőcsapat, Paks)
3. p.: - Bettesch Judit: A láng útja c. (4649. sz. Alpári Gy. Úttörőcsapat, Paks)
4. p.: - Peterdi Csilla: Úttörőházi fenyőünnepély c.(4649. sz. Alpári Gy. Úttörőcsapat, Paks)
5. p.: - Potoczky Iván: A mi farsangunk c. (6.b 4649. sz. Alpári Gy. Úttörőcsapat, Paks). A szerző elmondja, hogy életében először nyert a tombolán két üveg befőttet és egy játékkoltot.
6. p.: - Természetvédelmi verseny Nyíregyházán c. Bencze Veronika, Kalányos Imre és Nagy Andrea 4. o. tanulók (Pusztahencse) írása. "Ha nyernének 10.000 Ft-ot, takaréka tennék, és nyolcadikban vennék ki, majd elmennének egy nagy kirándulásra."
7. p.: - Szabó Zsolt: KRESZ c. (4. o. tanuló, Pusztahencse, Úttörőcsapat) Pakson volt a KRESZ-verseny, és ők 2. helyezést értek el.
8. p.: - Hírek! felcímmel két témáról olvashatunk ezen az oldalon. Kohári Gabriella : A Bezerédj Úttörőcsapatról c. A szervezőtitkár bemutatja csapatát: "Csapatunk élete februárban újjászerveződött. A pajtások már nem a hagyományos őrsökbe és rajokba, hanem az újonnan létrehozott, érdeklődési körökhöz igazodó szakrajokba tömörülnek. Hat szakraj alakult."
- Vida Ivett : A művészetbarát szakraj munkájáról c. ír a szakrajtitkár.
9. p.: - Benke Erika : Sportbarát szakraj címmel folytatja a Bezerédj Úttörőcsapat bemutatását a rajtitkár.
10. p.: - Joó Gyula: Mi újság a számítógépes szakkörben? A rajtitkár elmondja, hogy november elején indult a szakkör, és két "Primo" és két "Airkompt" számítógéppel dolgoznak

- 11-13. p.: - Felszabadulási vetélkedő c.  
- Értékelik és eredményt hirdetnek. A legjobb eredményt elért öt csapat - az egyéb jutalom mellett – egynapos budapesti kiránduláson vesz részt a tavasz folyamán.
- 14-15. p.: - Pinczési Zsuzsanna: Az iskolatáska panaszai c. novellája jelenik meg. A szerző a 912. sz. Kőrösi Csoma Úttörőcsapat tagja Nagydorogon.
16. p.: - Veres Gábor: Papucsom sirámai c. pályázati novella jelenik meg. A szerző a 912. sz. Kőrösi Cs. Úttörőcsapat 6. b oszt. tanulója.
- 17-18. p.: - Hogyan lettem ifivezető c. Gál Erika (2.a) és Faragó László (1.a), a Vak Bottyán Gimnázium tanuló, a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Tanács által kiírt pályázatra készült írása.
19. p.: - Gyermek hete! 1985. május 20-26. "A gyermek hete programjait plakátokon és szórólapokon olvashatjátok!"
20. p.: - Impresszum mint az előzőnél. 1985/1.

### 1985. 2. szám (4. szám)

1. p.: - A vers - és prózaíró pályázatra beérkezett írásokat közlik ebben a számban.
2. p.: - Varga Edit: Locsolóvers (4. a, 912. sz. Kőrösi Cs. Ú. Nagydorog)
3. p.: - Varga Edit: Az Igazgató Bácsi búcsúztatása c. verse (4. a, Nagydorog)
4. p.: - Varga Edit: Álmomba c. vers (4. a, Nagydorog)
5. p.: - Arbanász Ildikó: Búcsúzás c. verse (4. a, Nagydorog)
6. p.: - Arbanász Ildikó: Télen c. verse (4. a, Nagydorog)
7. p.: - Arbanász Ildikó: Tavaszköszöntő (4. a, Nagydorog)
8. p.: - Arbanász Ildikó: A vásár c. verse (4. a, Nagydorog)
9. p.: - Kohári Gabriella - Jancsó Beatrix - Péter Enikő: Vers a tanár bácsihoz c. (7. b, 3030. sz. Bezerédj Ú. Paks)
- 10-11. p.: - Weisz János: Pingvintörténet c. verse (7. b, Bezerédj Ú. Paks)
12. p.: - Horváth Marianna: Egy kis kakas c. verse (4. o. Hunyadi János Úttörőcsapat, Sárszentlőrinc)
- 13-15. p.: - Kálló Krisztina: Édes Anyámasszony c. prózája (6. a, 912. sz. Kőrösi Cs. Ú. Nagydorog)
- 16-17. p.: - Kálló Krisztina: És elémtoppant Toldi c. prózája (ua.)
- 18-20. p.: - Veres Gábor: Riporterként jártam Zsugori Uramnál c. prózája (6. o. 912. sz. Kőrösi Cs. Nagydorog)
- 21-24. p.: - Jaksa Veronika: Egy csontváz története c. prózája (6. a, 912. sz. Nagydorog)
- 25-27. p.: - Gósi Ilona: Bakonyból c. prózája (8. o. 2460. sz. Hunyadi János Ú. Sárszentlőrinc)
28. p.: - Impresszum: Kiadja a paksi Ifjúsági és Úttörőház. A szerkesztésért és kiadásért felelős: Pétersz Mária intézményvezető. Megjelent 400 példányban

### 1985/2. szám (4. szám)

1. p.: - A vers- és prózaíró pályázatra beérkezett írásokat közlik ebben a számban.
2. p.: - Varga Edit: Locsolóvers (4. a, 912. sz. Kőrösi Cs. ú. Nagydorog)
3. p.: - Varga Edit: Az Igazgató Bácsi búcsúztatása c. verse (4. a, Nagydorog)
4. p.: - Varga Edit: Álmomba c. vers (4. a, Nagydorog)
5. p.: - Arbanász Ildikó: Búcsúzás c. verse (4. a, Nagydorog)
6. p.: - Arbanász Ildikó: Télen c. verse (4. a, Nagydorog)
7. p.: - Arbanász Ildikó: Tavaszköszöntő (4. a, Nagydorog)
8. p.: - Arbanász Ildikó: A vásár c. verse (4. a, Nagydorog)
9. p.: - Kohári Gabriella - Jancsó Beatrix - Péter Enikő: Vers a tanár bácsihoz (7. b, 3030. sz. Bezerédj Ú. Paks)
- 10-11. p.: - Weisz János: Pingvintörténet c. verse (7. b, Bezerédj Ú. Paks)
12. p.: - Horváth Marianna: Egy kis kakas c. verse (4. o. Hunyadi János Úttörőcsapat, Sárszentlőrinc)



- 13-15. p.: - Kálló Krisztina: Édes Anyámasszony c. prózája (6. a, 912. sz. Kőrösi Cs. Ú. Nagydorog)  
 16-17. p.: - Kálló Krisztina: És elémtoppant Toldi c. prózája (ua.)  
 18-20. p.: - Veres Gábor: Riporterként jártam Zsugori Uramnál c. prózája (6. o. 912. sz. Kőrösi Cs. Nagydorog)  
 21-24. p.: - Jaksa Veronika: Egy csontváz története c. prózája (6. a, 912. sz. Nagydorog)  
 25-27. p.: - Gősi Ilona: Bakonybél c. prózája (8. o. 2460. sz. Hunyadi János Ú. Sárszentlőrinc)  
 28. p.: - Impresszum: Kiadja a paksi Ifjúsági és Úttörőház. A szerkesztésért és kiadásért felelős: Pétersz Mária intézményvezető. Megjelent 400 példányban. 1985/2.

**1985. 3. szám** (hibás a számozás, mert ismét 1985/2. számként jelzi - 5. szám)

- 1-3. p.: - Úttörőév 1985-1986 c. "Negyven évvel ezelőtt született mozgalmunk születésnapját köszönti az 1985-86-os úttörőévben a Magyar Úttörők Szövetsége másfél millió tagja, s a magyar társadalom." Közlik a programot.  
 4-6. p.: - Az Úttörőház tervei 1985-86' (Az Úttörőház munkatársai)  
 7. p.: - Pályázati felhívás! Képzőművészeti pályázat az Úttörőszövetség 40. évfordulójára  
 8. p.: - Pályázati felhívás! Fotópályázat  
 9. p.: - Pályázati felhívás! Úttörtörténeti pályázat  
 10-14. p.: - Szakköri híradó: helytörténeti, viziraj, képzőművész, pinokko báb, sakk, modellező, orosz társalgás, úttörőzenekar, számítástechnikai és német nyelvtanfolyam szakkörök hírei.  
 15. p.: - Feil Gábor: A kukorica c. verse (3. a Bezerédj Iskola)  
 16. p.: - Impresszum : mint az előző

**1985. 3. szám** (valójában a 4.szám, ám göngyöltve a 6. szám)

- 1-26. p.: - Huszonhárom gyermek 1985. július 6-24-ig az NDK-ban, a schneebergi "Wilhelm Pieck" Központi Úttörőtáborban nyaralt, és napi beszámolót közöl a lap az üdülésről.  
 27. p.: - Üres oldal  
 28. p.: - Impresszum : mint az előző

**1986. 1. szám (7. szám)**

1. p.: - Először jelenik meg az év és sorszám megjelölés: 1986/1.  
 2. p.: - 1986 márciusában 3. alkalommal került megrendezésre az "Anyanyelv hete". A vers és prózaíró pályázatra 67 írás érkezett, ezek közül válogatott a szerkesztőség, és ezeket közli ez a szám.  
 3-4. p.: - Az "Anyanyelv hetén" rendezett helyesírási és versmondó verseny eredményei!  
 5-7. p.: - Koloh Tamás: Júliusi történet c. I. díj (6. o. 1069. sz. Vak Bottyán Úttörőcsapat, Dunakömlőd)  
 8-10. p.: - Markó Veronika: Konyhám 2000-ben c. II. díj (7. o. 912. sz. Kőrösi Cs. Úttörőcsapat, Nagydorog)  
 11-12. p.: - Szegedi Zoltán: Kutyakiállítás c. II. díj (4. a, 3462. sz. Sziklai Sándor Úttörőcsapat, Dunaszentgyörgy)  
 13-14. p.: - Tóth Zsuzsanna: Papucsvirág c. III. díj (5. o. 912. sz. Kőrösi S. Úcs. Nagydorog)  
 15-16. p.: - Jankovics László: Rácegres története c. III. díj (5. o. 912. sz. Kőrösi S. Úcs. Nagydorog)  
 17. p.: - Tolnai Krisztina: Csalimese c. (5. o. 912. sz. Kőrösi Cs. Úcs. Nagydorog)  
 18. p.: - Varga Ágnes: Rövid kis életem története c. (6. o. 912. sz. ua.)  
 19. p.: - Szabó Erika: Hívatlan vendég c. (3. o. 3462. sz. Sziklai S. Úcs. Dunaszentgyörgy)  
 20-21. p.: - Berényi Dóra: Csodaceruzát kaptam c. (4. a 3462. sz. ua.)  
 22-23. p.: - Tisza Éva: Nakonxipánban hull a hó c. (5. a 975. sz. M. Curie Úttörőcsapat, Paks)  
 24-25. p.: - Csonka Erzsébet: Rövid kis életem története c. (5. o. 912. sz. Kőrösi S. Úttörőcsapat, Nagydorog)

- 26-27. p.: - Arbanász Ildikó: Hajrá, esik a hó! c. (5. o. Nagydorog)  
 28. p.: - Heilmann Diána: Egy felejthetetlen nap c. (4. c 975. sz. M. Curie Útt.csap. Paks)  
 29. p.: - Schiller Léda: - Vidámpark c. verse (4. a 4649. sz. Alpári Gyula Útt.csap. Paks)  
 30. p.: - Polgár Eszter: A csapat c. verse (4. a 4649. sz. ua.)  
 31-32. p.: - Gócza Éva: Álom c. verse (4. a 4649. sz. ua.)  
 33.p.: - Pach Erika: A tél c. verse (4. b 975. sz. M.Curie Útt. csap. Paks)  
 34. p.: - Szabadi Bernadett c. verse (4. b 975. sz. ua.)  
 35. p.: - Kiss Beáta: Az én életem c. verse (4. f 975. sz. ua.)  
 36. p.: - Lóczy Erzsébet: A ház c. verse (4. e 975. sz. ua.)  
 37. p.: - Jambrich Ildikó: A kis fecske c. verse (4. e 975. sz. ua.)  
 38. p.: - Tallós Zoltán: A kis hörcsög c. verse (4. c 975. sz. ua.)  
 39. p.: - Piros Hajnalka: Találkozás Pákolitz István költővel c. prózája (4. b 4649. sz. Alpári Gy. Útt. csap. Paks)  
 40. p.: - Impresszum: ua. 1986/1.

### **1986. 2. szám (8. szám)**

1. p.: - 1986/2.  
 2. p.: - Horváth Tamás: Az évszakok c. verse (4. a 3030. sz. Bezerédj Ált. Isk.)  
 3-5. p.: - Gósi Hajnalka: Úttörőtörténeti vetélkedő és találkozó Sárszentlőrincen c. (8. o. 2460. sz. Hunyadi J. Útt. csap.) Március 14-én volt a találkozó, amelyen részt vett Lázár Ervin író.  
 6. p.: - Az úttörőtörténeti vetélkedő városi fordulójának eredményei.  
 7-12. p.: - Vándortábor a Bükkben c. (a paksi vándortáborozók)  
 13-14. p.: - Néhány étel vándortáborozóknak  
 15-16. p.: - Tolnai Krisztina: Ránk bízta a tábort c. (912. sz. Kőrösi Csoma Útt.csap. Nagydorog)  
 17-19. p.: - Arbanász Ildikó: Nyári élményem c. (912. sz. ua.)  
 20-21. p.: - Varga Edit: Éjszakai őrég c. (912. sz. ua.)  
 22-23. p.: - Rejtvények  
 24. p.: - Impresszum : ua.

### **1986. 3. szám (9. szám)**

- 1-2. p.: - Pajtások! Program a közösségi játékokhoz (Az IH munkatársai)  
 3-4. p.: - Hétmérföldes csizma c. program - előadás a természetjáróknak  
 5-6. p.: - Vár a természet - programok  
 7-8. p.: - Nyílt túrák úttörőknek  
 9-10. p.: - Nyílt túrák kisdobosoknak  
 11. p.: - Barátunk a könyv c. Figyelemfelhívás a könyvtár programjaira.  
 12-13. p.: - Barátunk a film c. Filmajánlások  
 14. p.: - Játssz velünk program Dunaföldváron  
 15-17. p.: - A szülőföldért c. programajánló  
 18-20. p.: - "Egyszer volt, hol nem volt" programajánló  
 B/4-en az impresszum, borító terve: Ritter János

### **1987. 1. szám (10. szám)**

- 1.p.: - 1987/1. számozás  
 2.p.: - Ebben a számban az 1987-es vers- és prózaíró pályázat díjazott írásai olvashatók.  
 3.p.: - A helyesírási verseny eredménye  
 4.p.: - A csapatverseny eredménye  
 5.p.: - Till Ágnes: Öt kicsi sárga falevél c. vers I. díj (4. a, 3030. sz. Bezerédj Útt. csap. Paks)  
 6.p.: - Hegedüs Viktor: A tél c. vers II. díj (4. a, 975. sz. M. Curie Útt. csap. Paks)  
 7.p.: - Nickl Bernadett: Itt a tavasz c. vers III. díj (2. a, 4649. sz. Alpári Gy. Útt. csap. Paks)

- 8-9. p.: - Laczkó Zoltán: A kismalac története c. próza I. díj (4. o. 1069. sz. Vak Bottyán Útt. csap. Dunakömlőd)
- 10-11. p.: - Kishonti Erzsébet: Rövid kis életem története c. /elmondja a hóvirág/ II. díj (4. a, 912. sz. Útt. csap. Nagydorog)
- 12-14. p.: - Pétersz Tamás: Nyári élmény c. III. díj (3. c, 975. sz. M. Curie Útt. csap. Paks)
- 15-17. p.: - Keresztes Éva: Vidámság díj c. I. díj (8. o. 4649. sz. Alpári Gy. Útt. csap. Paks)
- 18-20. p.: - Katona Edina: Buksi c. II. díj (6. c, 433. sz. Zrínyi Ilona Útt. csap. Dunaföldvár)
- 21-22. p.: - Gócza Éva: Egy álom c. III. díj (5. o. 4649. sz. Alpári Gy. Útt. csap. Paks)
- 23-24. p.: - Németh Katalin: Viszem az ellenőrzőt c. IV. díj (7. o. 4649. sz. ua.)
- 25-27. p.: - Markó Veronika: Így kezdődött - a teljesség igénye nélkül - c. I. díj (8. o. 912. sz. Kőrösi Cs. Útt. csap. Nagydorog)
- 28-29. p.: - Stiener Pál: Disznóvágás c. vers II. díj (6. o. 1069. sz. Vak Bottyán Útt. csap. Dunakömlőd)
- 30-31. p.: - Váczi László: Záptojás c. vers III. díj (433. sz. Zrínyi Ilona Útt. csap. Dunaföldvár)
32. p.: - Üres, illetve PAV nyomda beírás. Borító: Ritter János munkája

### 1987. 2. szám (11. szám)

1. p.: - 1987/2.
- 2-7. p.: - Az 1987/88-as úttörőév programjai
8. p.: - "Októberi emlékek" címmel pályázat hirdetés a NOSZF (Nagy Októberi Szocialista Forradalom) 70. évfordulójára.
- 9-20. p.: - Vándortábor Tolnától Baranyáig c. (Az IH vándortáborozói és az "ifisek"). Beszámoló a 12 napos táborozásról.
21. p.: - Segítségnyújtás a közösségi játékokhoz (ajánlják az IH munkatársai)
- 22-24. p.: - Hétmérföldes csizmában c. programajánlás
- 25-26. p.: - Egyszer volt, hol nem volt c. programajánlás
- 27-28. p.: - Vár a természet c. programajánlás, és impresszum: ua. Borító: Ritter János, PAV nyomda.

### 1987. 3. szám (12. szám)

1. p.: - Pajtások! Feladatok kisdobosoknak! A CIMEA 30. születésnapjára meghirdetett levelezőjáték feladatait tartalmazza ez a szám.(1987 decembere)
- 2-8. p.: - A pályázat feladatai. Impresszum: ua. Borító: Ritter János munkája

### 1988. 1.szám (13. szám)

1. p.: - 1988/1.
2. p.: - Pajtások! Feladatok úttörőknek!
- 3-16. p.: - Megfejtendő feladatok! Impresszum: ua. Borító: Ritter János munkája

### 1988. 2. szám (14. szám)

1. p.: - '88/2.
2. p.: - Ebben a számban az 1988. évben meghirdetett vers- és prózaíró pályázat díjnyertes munkáit közlik.
3. p.: - Kisdobosok: - Miskolci Pál: Harkálygyerek c. verse I. díj (4. a Dunaföldvár)
4. p.: - Kisdobosok: - Kóczy Tamás: Nyár, nyár, gyere már! c. verse II. díj (3. b 3. sz. Ált. Isk. Paks)
5. p.: - Kisdobosok: - Müller Ákos: A hörcsög c. verse III. díj (3. sz. Ált. Isk. Paks)
6. p.: - Úttörők: - Koczko Lajos: Boldog karácsonyt c. verse I. díj (6. o. Dunakömlőd)
- 7-8. p.: - Úttörők: - Kishonti Erzsébet: Címea Viki c. verse II. díj (5. o. Nagydorog)
9. p.: - Úttörők: - Bettesch Gábor: A nagy nap c. verse III. díj (6. a, 3.sz. Ált. Isk. Paks)
- 10-17. p.: - Hungár Beáta: A király lakomája c. prózája I. díj (5. o. 4. sz. Ált. Isk. Paks)
- 18-22. p.: - Nagy Eszter: Agrosz c. prózája II. díj (7. a, 4. sz. Ált. Isk. Paks)
- 23-25. p.: - Kalmár Krisztina: A fóká c. prózája III. díj (6. d. Dunaföldvár)

26-28. p.: - Az anyanyelvi vetélkedő eredményei

B/4. Impresszum: ua. Borító: Ritter János munkája

**1989. 1. szám (15.szám)**

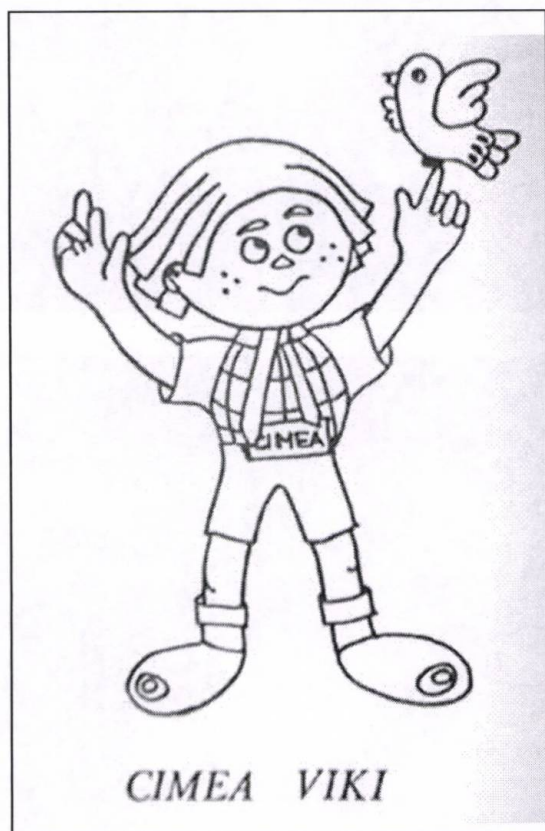
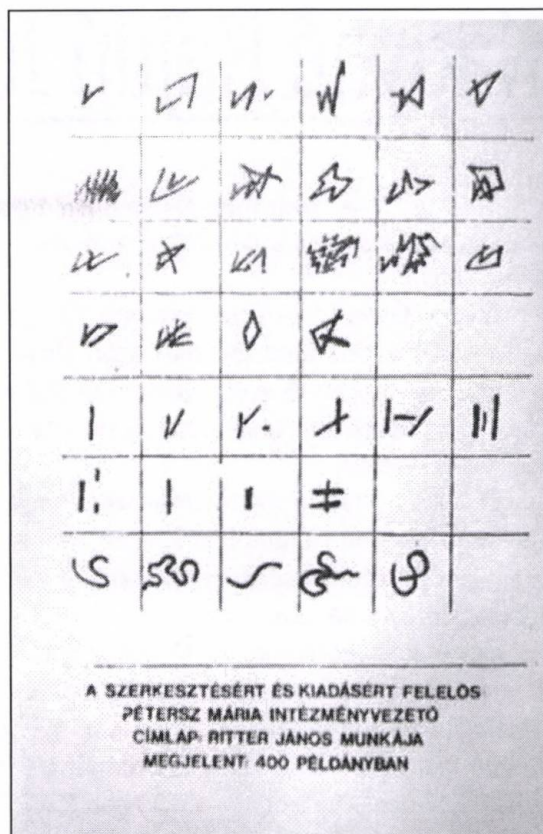
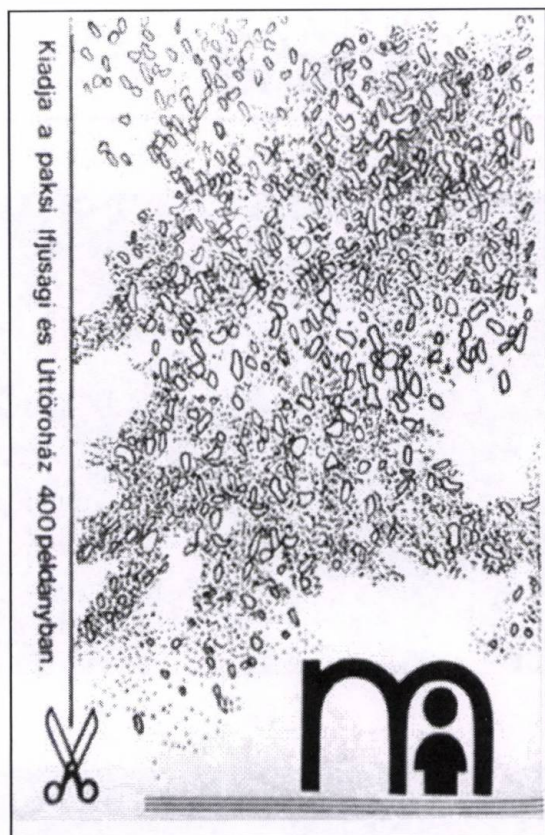
1. p.: - 1989/1.
2. p.: - Az 1989-ben meghirdetett vers- és prózaíró pályázat díjnyertes munkáit közlik
- 3-5. p.: - Az anyanyelvi-nyelvhelyességi játék eredményei
6. p.: - Karmacsi Réka: Az én életem c. verse I. díj (3. o. 1945. sz. Petőfi Sándor Útt. csap. Madocsa)
7. p.: - Mácsai Róbert: Tavaszvárás c. verse II. díj (433. sz. Zrínyi Ilona Útt.csap. Dunaföldvár)
8. p.: - Jurmics Edit: Az ősz c. verse III. díj (975. sz. M. Curie Útt. csap. Paks)
9. p.: - Kisdobos prózaírók díjazottjai
- 10-11. p.: - Pukli Krisztián: Szerencsétlen békazenekar c. prózája I. díj (4. a, 3462. sz. Sziklai Sándor Útt. csap. Dunaszentgyörgy)
- 12-14. p.: - Máté Mónika: Szimzsi, a kicsi piros motor c. prózája II. díj (1945. sz. Petőfi Sándor Útt. csap. Madocsa)
15. p.: - Németh Szilvia: Megöltem a sárkányt c. prózája III. díj (3. a, 3462. sz. Sziklai S. Útt. csap. Dunaszentgyörgy)
- 16-17. p.: - Varga Ferenc: A sárkány otthonában c. prózája III. díj (3.a, 3462. sz. ua.)
- 18-19. p.: - Nemes Edit: Találkoztam a sárkánnyal c. prózája III. díj (3. a, 3462. sz. ua.)
20. p.: - Úttörő versírók díjazottjai
- 21-22. p.: - Pacskó Szilvia: A nagyevő király c. verse I. díj (5. o. 1069. sz. Vak Bottyán Útt. csap. Dunakömlőd)
23. p.: - Kiss Krisztina: Január c. verse II. díj (5. b, 433. sz. Zrínyi Ilona Útt. csap. Dunaföldvár)
24. p.: - Pulai Zoltán: Kesjár Csaba emlékére c. verse III. díj (7. a, 433. sz. ua.)
25. p.: - Úttörő prózaírók díjazottjai
- 26-27. p.: - Katona Edina: Kedvenc író c. prózája (8. c, 433. sz. ua.)
- 28-29. p.: - Sumicz Krisztina: Kedvenc író c. prózája (8. c, 433. sz. ua.)
- 30-31. p.: - Arbanász Ildikó: Négyszemközt a tükörrel c. prózája - önjellemzés ironikus hangnemben, levél formában c. prózája (912. sz. Kőrösi Cs. Útt. csap. Nagydorog)
32. p.: - Dicséretben részesült versírók: Szabó Gitta (3. a, 912. sz. M. Curie Útt. csap. Paks) Kánnai Éva (4. o. 1945. sz. Petőfi S. Útt. csap. Madocsa); Leskó László (3. c, 912. sz. M. Curie Útt. csap. Paks); Matus Ágnes (4. b, 3462. sz. Sziklai S. Útt. csap. Dunaszentgyörgy)

B/4 borítón az impresszum: ua. Borító: Ritter János munkája

A kiadvány mérete : 1-9-es és a 12-13-14-es számoké : 15,2 x 21,5 cm

10-11-15-ös számoké : 14,7x 20,3 cm

■ *Beregnyei Miklós*



# Nagyné Hajdú Júlia kiállítása

Március 11-én nyílt meg Nagyné Hajdú Júlia húsvéti kiállítása a paksi VMK könyvtárgalériájában.

A könyvtár vezetője, Gutai Istvánné meleg szavakkal köszöntötte a művészt azon alkalmából, hogy éppen tíz évvel ezelőtt nyílt első tárlata a könyvtárgalériában, amit azóta több kiállítás is követett.

Lovászi Zoltánné megnyitóbeszédében felidézte Nagyné Hajdú Júlia kezdeti éveit, majd későbbi munkásságát érintve rátért a jelent jellemző alkotásaira.

Hajdú Júlia először az 1994 decemberében megjelent „Szilánkok” című megyei diákantológiában mutatkozott be. 1995-ben már önálló kiállítása volt a könyvtárgalériában, amit 1997-ben, 1999-ben és 2000-ben újabbak követtek. Legutóbbi kiállítása 2000 decemberében nyílt, akkor a Négyzetek variációja címmel állította ki képeit.

Részt vett közös kiállításokon is, így 1999-ben a „20 éves Paks város” kiállításon és a „Tavaszi találkozó” művészeti kiállításán, valamint a 2000-ben rendezett dunaszentgyörgyi falunap közösségi kiállításán.

Egy váratlan forduló következett életében, és kénytelen volt letenni az ecsetet. Aki ismeri, tudja róla, hogy mindig az újat keresi. Soha nem akar egy dolognál megállni. Ahogy múlt az idő, ő úgy fejlesztette tudását, és váltott stílust, technikát, mert mindig hajtotta a vágy az új felé. Van, amiben az állandóságot szereti, de a kézműves munkák terén a változatoság felé törekszik. Így alakult, hogy a 2005. márciusi kiállítása a húsvét jegyében, a tojások és gyertyák változatos megjelenítésével valósult meg.

A hímes tojások legkülönbözőbb választékát vonultatta fel: mint viaszos, írókával készített, selyemrátétes, méhviasszal formázott, kerámiafestékkel készített, kiégetett, csillámporos és flitteres, virágdíszítéses, valamint erd-



lyi és tolnai népi mintákat ábrázoló tojásokat. Bemutatott tojás formájú gyertyát is, ami átvezetést adott másik tevékenységére, a gyertyakészítésre. A gyertyák különböző virágokra (ibolya, frézia, jázmin és jácint) és gyümölcsökre, például déli gyümölcsre emlékeztető illatokat árasztottak. A dísz- és úszógyertyáknak, valamint a mécseseknek gazdag kínálatát mutatta be.

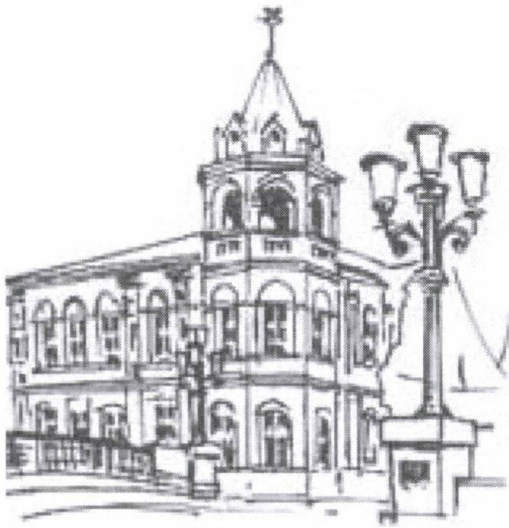
A kiállítás több kelléke, díszje is saját keze munkája. A tojástartót – ami akár gyertyatartó is lehet – gipszből készítette, majd kifejtette. A tojástartót ki-k használhatja a maga kedvére tojástartónak vagy akár gyertyatartónak. Színes választékát mutatta be ügyességének, ötletességének.

A télvégi hűvös napok közepette, tavaszvárás idején igen kellemes, léleképítő meleget sugároztak a tárgyak. Vidámság áradt belőlük. Nagyné Hajdú Júlia kiállítása révén a megújulás örömeivel, egy szép színes világgal ajándékozta meg a nézelődőket.

■ Lovásziné Anna



# Voronyezsi látogatás



A Paksi Orosz Klub szervezésében paksi diákok és kísérőik vehettek részt a Don-kanyari kiránduláson június 25-től július 8-ig.

Az utazást a Paksi Atomerőmű Rt és a paksi önkormányzat támogatta.

Szombaton délután indultunk autóbusszal a 2100 km-es útra. Utazásunkat megszakítva Kijevben töltöttünk egy estét és egy délelőttöt. Vasárnap este belecsöppentünk a helyi ifjúsági napok zenés kavalkádjába, mely tűzijátékkal zárult. A következő nap délelőttjén Kijev nevezetességeivel ismerkedhettünk, ahol nyoma sem volt az előtte lévő háromnapos rendezvénynek.

Megnéztük a Szofijszkij székesegyházat, kívülről a Kijevszkaja Lavrat, Mihajlovszkij székesegyházat, a Rogyina-maty (Haza-anyácska) szobrot és a II. világháborús emlékparkot.

A határokon eltöltött többórás várakozás és fárasztó út után kedden délelőtt érkezünk meg Voronyezsbe.

Szállásunk elfoglalása után - mely az Állami Agrártudományi Egyetem kollégiumában volt - vendéglátónk, Filonyenko úr, a külföldi kapcsolatok tanszékének rektora és A. V. Vosztroilov, az egyetem rektora fogadtak bennünket az egyetemen, majd megmutatták nekünk az egyetem történelmi kiállítását, ahol olasz, magyar és szovjet

háborúval kapcsolatos emlékeket, fegyvereket állítottak ki.

Délután sétahajózáson vettünk részt a voronyezsi víztározón.

Szerdán a kísérőnk Filonyenko úr volt. Elmentünk Gremjacsbba, ahol megkoszorúztuk a szovjet emlékhelyet. Meglátogattunk egy iskolát, melynek saját háborús múzeuma van.

Rudkinóban a 2. számú magyar temetőt tekintettük meg, ahol 16.000 azonosított magyar halottat temettek el, és neveiket márványtáblába vészték. Ezt a temetőt 2003-ban avatták fel, és a magyarok készítették el az orosz államadósság egy részének terhére. Megkoszorúztuk az emlékhelyet, majd megtekintettük a múzeumot.

Innen Boldürjevskába mentünk, az 1. számú magyar temetőbe. A bejáratnál székely kapu és kopjafák láthatók. Itt 8.700 magyar katona van eltemetve.

Osztrogoszszkban a Kramszkij múzeum megtekintése után Kamenkában egy középiskolát látogattunk meg. Ebben az iskolában is van iskolamúzeum külön a magyarokhoz kapcsolódó emlékekkel, amiket a környéken a mai napig találnak.

Csütörtökön Hrenovojéba mentünk, a világhírű Orlov lótényészetet és múzeumot néztük meg. A lovardában bemutatták nekünk a különböző fajtájú lovakat. Mindenki kipróbálhatta a trojkát, a jellegzetes háromlovas orosz fogatot.

Délután a Voronyezsi Hadtörténelmi Múzeumban fogadtak bennünket. Itt először sem fotózni, sem videózni nem engedtek. A múzeum látogatása után újból bevittek az egyik terembe, ahol kivették a vitrinekből a második világháborús kézfegyvereket. Itt mindenki kézbe vehette a működőképes harceszközöket, ez igazi élményt jelentett a gyerekeknek.

Délután a minden luxusigényt is kielégítő Dzserszinszkij szanatóriumba mentünk. Itt felvetődött többünkben, milyen jó lenne valamilyen cseireüdülési programot kialakítani, nyáron gyerekekkel, télen pedig felnőttekkel. Késő délután Filonyenko rektor úr fogadást adott a saját dácá-



ján - ami itt igazi megtiszteltetés - az egész magyar társaságnak. Itt a bátrabb fiúk kipróbálták az orosz szaunát.

Pénteken Dnyivnogorjébe, egy mészkőbarlang kolostorba mentünk. A jégkorszaki, holdbéli tájon, a nemzeti parkban sétáltunk. Csodálatos kilátás nyílt a Don folyóra. Itt nyolcszázféle védett virág található. A II. világháborúban ezen a területen a Tolna megyei csapatok harcoltak. A mai napig látszanak a lövészárkok, géppuskafészek.

Ez a gyönyörű táj egyben emlékezésre is készített bennünket.

Szombaton a voronyezsi Hadtörténeti Múzeumban voltunk. Innen a cirkuszba mentünk, ahol az orosz cirkuszművészek csodálatos produkcióját élvezhettük.

Délután Bobrovba mentünk, egy hatalmas nemzeti parkba. Nagy élményt jelentett a hőteknőzet megtekintése, itt nagyüzemi módszerekkel tenyésztik ezen értékes állatokat.

Vasárnap a Zadonszkba működő szerzetes- és apácakolostorokban tettünk látogatást. A hölgyeknek itt be kellett öltözniük zárt ruházatba, a fejükre kendőt kellett kötniük. Megnéztük a szent forrást is, ahol az emberek sorban állnak, megmártóznak a forrásban, és törülközés nélkül veszik vissza ruhájukat. Mi csak megízleltük a forrás vizét.

Hétfőn Novovoronyezsbe mentünk, ahol atomerőmű is üzemel. A tó partjáról láttuk az üzemelő 5. blokkot. Megtekintettük a sportcentrumot. A háborús emlékhelynél megálltunk a Csernobili emlékszikla mellett.

Kedden délelőtt Voronyezs belvárosában a nagyruházak megtekintése és bevásárlás következett. Igazából a csokoládégyár mintaboltjának árukészletét csökkentettük jelentékenyen.

Este a Csernozjomocska tánccsoport csak nekünk adta elő nagyszerű műsorát az Agrártudományi Egyetemen. Tavaly ez a tánccsoport többször fellépett Pakson is, a PA Rt. majálison, illetve a gimnázium udvarán.

Este a búcsúvacsorán külön tortákkal kedveskedtek nekünk.

Szerda reggel következett a búcsúzkodás és a visszaindulás. Hazafelé úton megint megálltunk aludni Kijevben. Besötétedett mire a Kárpátokat értük. A határokon megint órákat kellett várakoznunk. Volt, ahol a csomagjainkat egyenként át is világtották, csak ezután mehettünk tovább.

Kellemes meglepetés volt számunkra a nagyon kedves fogadtatás. Szinte egy perc megállásunk sem volt, állandóan mentünk, és vittek bennünket. Nagyon sok szép helyen jártunk, és sikerült jó pár magyar vonatkozású emlékhelyet felkeresnünk.

A távolságok nem lebecsülendők, hiszen itt is mentünk 1.600 km-t, így összesen a két hét alatt 5.800 km-t buszoztunk aránylag jó utakon.

A sok-sok érdekesség mellett a közbiztonság jónak mondható. Igaz, a mai napig megvan a városok végein a bemenő és kimenő forgalom rendőrség általi szigorú ellenőrzése. Szerencsére a kísérlők olyan, megyei rendőrkapitány által adott igazolvánnyal rendelkezett, hogy bennünket nem állíthattak meg, nem igazoltathattak, maximum segítséget nyújthattak, ha kértük. Ezen papír birtokában az ellenőrző pontokon simán keresztüljutottunk.

Vendéglátónk, Filonyenko úr a II. világháború eseményeinek feldolgozásával foglalkozik. Ebben a témában már hat könyve jelent meg. A legfrissebbet, a hatodikát páran meg is tudtuk vásárolni. Reméljük, ígéretéhez híven Filonyenko úr még ebben az évben, augusztusban Paksra is ellátogat.

A csoport nevében ezúttal is köszönjük neki a szíves vendéglátást.

A sok-sok készített fényképet, videót és élményeinket reméljük, meg tudjuk osztani az érdeklődő paksiakkal is.



■ Wollner Pál

# Paksi Tükör

tartalom

- 1 Hegedűs János: II. Rákóczi Ferenc-szabadságharc  
eseményei környékünkön 1704-1706. évig
- 7 Beregnyei Miklós: József Attila emlékévé
- 13 Dr. Hetényi István: Don kanyar - Tolnai katonák  
a jobb parti védővonalban
- 31 K. Németh András: 1848/49-es honvédsírok  
Pakson
- 35 Hanol János: Olvasói levél ...avagy gondolatok  
egy Holocaust-tanulmány margójára
- 46 Paksi költők versei: Kacsó Tibor, Trapp Ferenc
- 49 Lovászi Zoltánné: József Attilára emlékeztünk
- 50 Majoros Irén Erzsébet és a versek
- 51 Lovásziné Anna: Magyar kézművesek válogatott  
alkotásai
- 53 Lovásziné Anna: Paks feketén-fehéren (Molnár  
Gyula fotói)
- 54 Hajdú János polgármester könyvbemutatója
- 56 Lovásziné Anna: Régi konyha, régi recept - frissen  
illatozó sütemény
- 58 Beregnyei Miklós: Paks sajtótörténete II.
- 68 Lovásziné Anna: Nagyné Hajdú Júlia kiállítása
- 70 Wollner Pál: Voronyezsi látogatás

## PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle  
XII. évfolyam, 2-3. szám, 2005 szeptembere

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Beregnyei Miklós

Rovatszerkesztők:

Lovásziné Anna, Györffy József, Szabó Péter, Szarka József

Korrektor: Patyi Orsolya

Tördelés: Törökné G. Judit

Kiadja: a Jámbor Pál Társaság

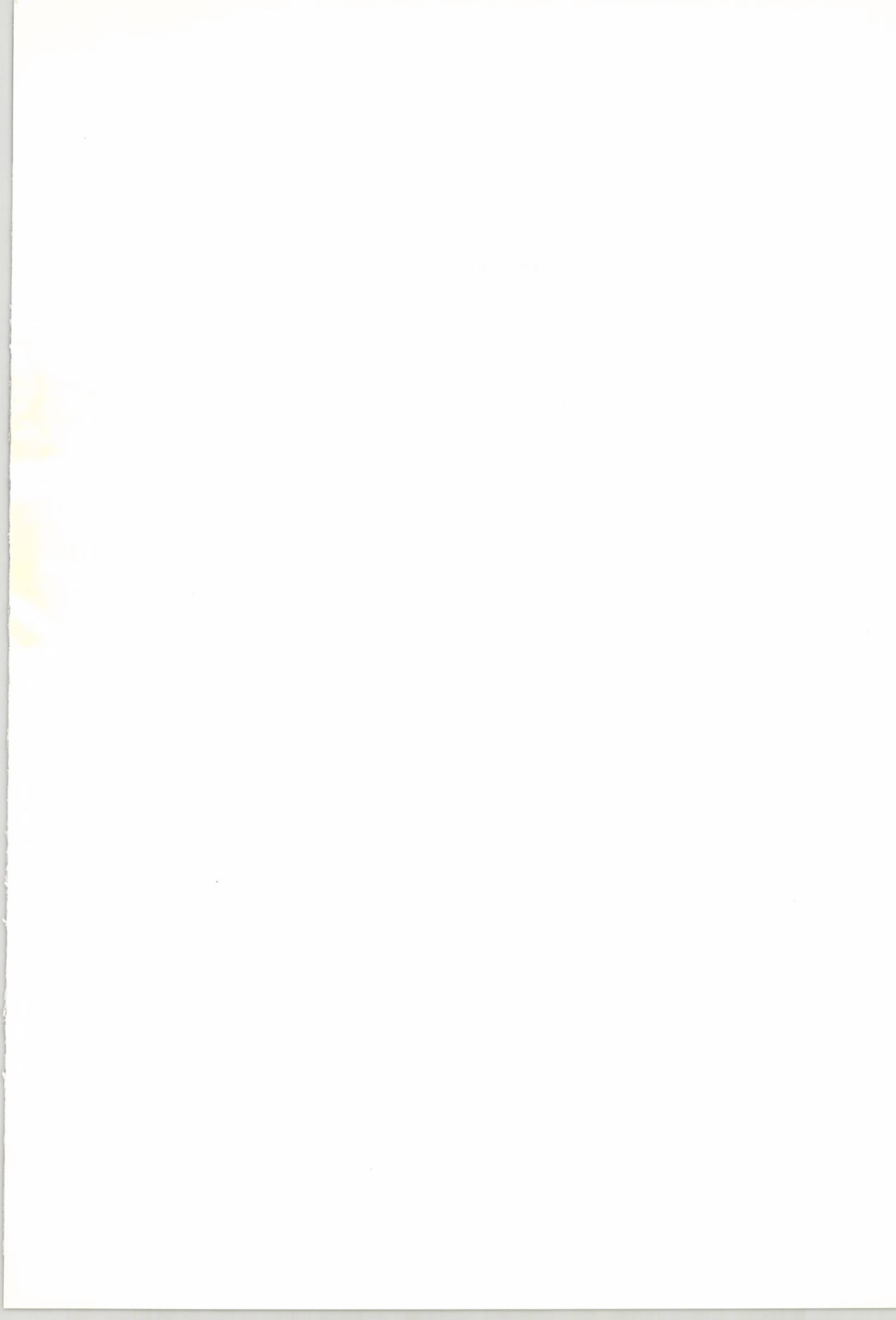
Felelős kiadó: a JPT elnöke

Készült: PA Rt. Nyomda 2005/1377. sz.

Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109



# Várjuk vendégségbe Magyarországot!



Szerezzen  
személyes élményeket  
a nukleáris energia  
békés célú  
alkalmazásáról!



**Paksi Atomerőmű Rt.**

**Látogató Központ**

7031 Paks, Pf 71.

Telefon: 06 (75) 508 833

[www.atomeromu.hu](http://www.atomeromu.hu)